

บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมกรณีศึกษาเครือข่ายสังฆพัฒนา
แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ

ROLE OF BUDDHIST MONKS IN SOCIAL DEVELOPMENT: A CASE STUDY OF
THE NETWORK OF BUDDHIST MONKS GOLDEN LAND DEVELOPMENT
MUANG DISTRICT, AMNAT CHAREON

พระธงชัย อุปคุตโต (ถนอมชาติ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม กรณีศึกษาเครือข่ายสังฆพัฒนา
แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ

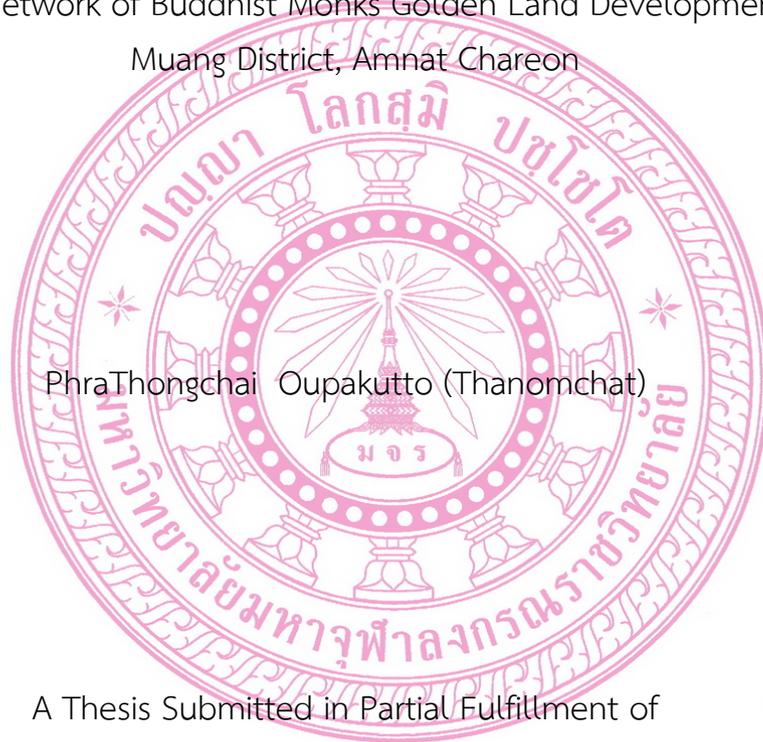
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

(ลิขสิทธิ์นี้เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Role of Buddhist Monks in Social Development: A Case Study of
the Network of Buddhist Monks Golden Land Development
Muang District, Amnat Chareon

PhraThongchai Oupakutto (Thanomchat)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2013

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม : กรณีศึกษาเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง
อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมานุนทร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระมหาทวี มหาปญโญ, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวฑฒโน, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(ผศ.สุพิมล ศรศักดิ์ดา)

กรรมการ

(ดร. เรืองเดช เขจรศาสตร์)

กรรมการ

(รศ.สมหมาย ชินนาค)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวฑฒโน, ผศ.ดร.

ประธานกรรมการ

ผศ.สุพิมล ศรศักดิ์ดา

กรรมการ

ดร.เรืองเดช เขจรศาสตร์

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระธงชัย อุปคุตโต)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม กรณีศึกษาเครือข่าย
 สังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ
- ผู้วิจัย** : พระธงชัย อุปคุตโต (ถนอมชาติ)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : พระครูธรรมธรศิริวัฒน์สิริวิฑฒโน, ผศ.ดร.
 - : ผศ.สุพิมล ศรศักดิ์
 - : ดร.เรืองเดช เขจรศาสตร์
- วันที่สำเร็จการศึกษา** : ๑๘ เมษายน ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของพระสงฆ์องค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ๒. เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธขององค์การเครือข่าย สังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหวัดอำนาจเจริญ และ ๓. เพื่อศึกษาอุปสรรคและผลสำเร็จการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหวัดอำนาจเจริญโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

โครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองมีที่มาจากโครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน เดิมใช้ชื่อว่า “โครงการหมู่บ้านในฝัน” เกิดจากปัญหาของชนบทมีการพัฒนาอย่างสมดุลทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ เป็นการถวายพระราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในมหามงคลสมัยที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบ ใน พ.ศ. ๒๕๓๐

บทบาทพระสงฆ์และความสำคัญขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ด้านการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองที่ต้องทำมาหากิน และไม่มีเวลาดูแล นอกจากนี้เพื่ออบรมสั่งสอนเด็กเล็กให้มีความรู้ และมีคุณธรรม จริยธรรม และเตรียมความพร้อมให้เด็ก ๆ ก่อนจะไปเรียนในระดับประถมศึกษาต่อไปด้านสังคมสงเคราะห์ขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองการพัฒนาคุณภาพชีวิต การช่วยเหลือประชาชน โดยยึดหลักศาสนธรรมควบคู่กับการพัฒนาวัตถุ เช่น การส่งเสริมอาชีพการปลูกผักสวนครัวปลอดสารพิษ การทำสวนสมุนไพร การจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ นอกจากนี้พระสงฆ์ได้มีบทบาทกิจกรรมลดการติดยาเสพติดในชุมชน ด้วยการใช้หลักอปริหานิยธรรม คือ หลักการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มคณะของผู้ติดยาเสพติด

และมีการใช้หลักสามัคคีธรรม คือ การสร้างความร่วมมือ ประองคอง เกื้อกูลรักใคร่ รวมถึงหลักธรรม ไตรสิกขา คือ ได้รักษาศีล ได้เจริญสมาธิ และได้เจริญปัญญาของผู้ติดยาได้มีจิตใจเข้มแข็ง ไม่หวนกลับไปเสพยาเสพติดอีก

อุปสรรคของการเผยแผ่ศาสนา ขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ที่จังหวัดอำนาจเจริญ ปัญหาใหญ่ที่พบได้แก่ การขาดแคลน พระสงฆ์ที่ขาดความเข้าใจหลักธรรม และเป็นพระสงฆ์ที่บวชนานและมีความรู้ เพราะปัจจุบันจะเป็นการบวชตามประเพณี บวชแล้วก็สึก นอกจากนี้ก็ขาดแคลนงบประมาณ ขาดการสนับสนุนจากเจ้าคณะ ขาดแคลนอุปกรณ์การเผยแผ่ และการบริหารจัดการ การทำงานอย่างเป็นระบบ อุปสรรคของกลุ่มสังฆะออมทรัพย์วัดเทพมงคล สาเหตุที่ประสบความล้มเหลวกรรมการและสมาชิกการขาดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและการหย่อนในคุณธรรมของกรรมการโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบ

อุปสรรคด้านการศึกษาพัฒนาศูนยเด็กเล็กได้ตั้งนี้ครูพี่เลี้ยงประจำศูนยพัฒนาเด็กเล็กบางคนยังไม่ทราบบทบาทหน้าที่ของตนในการมีส่วนร่วมพัฒนาศูนยเด็กเล็ก นอกจากนี้ยังขาดแคลนงบประมาณ และผู้ปกครองที่เข้าร่วมประชุมที่ศูนยพัฒนาเด็กเล็กบางคนไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็นสำหรับปัญหาศูนยบำบัดยาเสพติดที่วัดเทพมงคล การรักษาผู้ติดยาเสพติด ด้วยการบำบัดวัดเทพมงคลไม่เหมาะสม อยู่ใกล้ชุมชนเกินไป มีที่พักสำหรับผู้บำบัด แต่ผู้บำบัดแอบออกไปเที่ยวในเมือง เพราะวัดตั้งอยู่ใจกลางชุมชน

ความสำเร็จการจัดตั้งกลุ่มสังฆะออมทรัพย์การบริหารจัดการกลุ่มประสบผลสำเร็จต้องเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับกลุ่มสังฆะออมทรัพย์ โดยที่บุคคลที่เป็น เช่น กรรมการ และประธานกลุ่ม ต้องมีภาวะผู้นำมีวิสัยทัศน์ความสำเร็จด้านการจัดการศึกษาศูนยเด็กเล็กวัดเทพมงคล เกิดจากความเอาใจใส่ของพระครูพระครูมงคลวรวิวัฒน์ โดยการคัดเลือก ครูพี่เลี้ยงมีความรู้ความสามารถในวิชาชีพสาขาการศึกษาปฐมวัย ในการให้ความรู้แก่เด็กปฐมวัย มีความรับผิดชอบมีคุณธรรม จริยธรรมความสำเร็จด้านการเผยแผ่ศาสนานั้น พระสงฆ์ที่เผยแผ่ธรรมได้ใช้แนวทางการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้า ได้แก่ แนวคำสอน ๑. สันถัสสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือให้ไปเห็นกับตา ๒. สมาทปนา ชักจูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ ตาม ๓. สมุตเตชนา รั้งใจให้แกลัวกล้าบังเกิดกำลังใจปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขันมั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก ๔. สัมปหังสนาขโลมใจให้เข้มแข็ง รั้ง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ มองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการปฏิบัติ

Thesis Title : Role of Buddhist Monks in Social Development : A Case Study of the Network of Buddhist Monks golden land Development Muang District, AmnatChareon.

Researcher : PhraThongchaiOupakutto(Thanomchat)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: PhrakhuThammathonsiriwatsiriwatthano Dr. Asst. Prof.

: SupimolSornsakdaAsst.Prof.

: DR. RuangdetKhechornsart

Date of Graduation : April 18, 2014

ABSTRACT

The purpose of this research were (๑) to study the history and significance of the Buddhist monks golden land development, (๒) to study the role of Buddhist monks in social development, and (๓) to study the problem and success in social development of the network of Buddhist monks golden land development, Mauang district, Amnat Charoen. The Quality research was applied with in-dept interviews.

The finding of the research were as follows.

The golden land project development from integrated rural development . The project former name was “In dream village project” there were the ๓ problems of rural development, psychological, social and economic. The project was developed to honor the ๖๐th anniversary of the king in B.E ๒๕๓๐.

The roles of Buddhist monks in social development were in education. The Buddhist monks taught morality and ethics to the young children of kindergarten development center. In social assistance, the Buddhist monks promoted the career of people such as planting without poisonous chemical, herbal gardening and establishing saving group. In drug addiction, the Buddhist monks decrease the

number of drug addicts by teaching the law of dependents, the law of unity and the law of ๓ practices, goodness, meditation and wisdom.

The purpose of Buddhist monks in social development, there were a lack of experience monks, both in knowledge and practice, Most of the Buddhist monks were –new becoming and they were ready to leave the monkhood according to tradition. There was also a lack of budget support from the monk chief, materials, and administration. The committee and the members of saving group lacked of continuous learning sincerity and responsibility. The kindergarten teacher did not participate and the parents of young children did not show this ideas. The location of drug –therapy center was not suitable because it was in the middle of community.

The success of establishing the saving group depended on the quality of committee. They should have leadership and clear vision. The success of education management in the kindergarten development center depended on PrakhuMongkonworrawat in selecting the quality teachers. The success of religious enlargement depended on elucidation and verification, inspiration towards the goal encouragement and filling with delight and joy.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จเป็นรูปเล่มลงได้ เพราะได้รับความอนุเคราะห์ช่วยเหลือสนับสนุนจากหลาย ๆ ฝ่าย ท่านประธานที่ปรึกษาพระครูธรรมธรศิริวัฒน์สิริวิฑฒโน, ผศ.ดร. ผศ.สุพิมล ศรศักดิ์ดา ดร.เรืองเดช เขจรศาสตร์ โดยเฉพาะท่านพระครูสารกิจโกศล รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตอุบลราชธานีที่ให้ความเมตตาตลอดเวลาในขณะที่ทำการศึกษาอยู่ที่นี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้อบรมสั่งสอนประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ผู้ศึกษามีความรู้ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ โดยเฉพาะหลวงพ่อ พระครูมงคลวรวัฒน์ ที่ได้ให้คำปรึกษา ระหว่างการจัดทำวิทยานิพนธ์นี้ หลวงพ่อเจ้าคุณพระวิสุทธิกิตติสารหลวงพ่อเจ้าคุณพระสิริพัฒนาภรณ์เจ้าคณะจังหวัดอำนาจเจริญและรองเจ้าคณะจังหวัดอำนาจเจริญที่ให้ความเมตตาในการทำงานวิจัยจนสำเร็จในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณเพื่อนพระนิสิตทุกรูปที่ได้ให้ข้อเสนอแนะ ท้ายที่สุด ขอขอบพระคุณ โยมแม่เสถียร ถนอมชาติผู้ที่เป็นทุกสิ่งทุกอย่างให้ทุกสิ่งทุกอย่างอาจมากราบขอบพระคุณอย่างที่สุดและขอบคุณพี่น้องตระกูลถนอมชาติทุกคนที่เมตตาในด้านกำลังใจทรัพย์กำลังใจแก่อาตมาโดยตลอดมาในการทำงานวิจัยนี้

พระธงชัย อุปคุตโต (ถนอมชาติ)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานที่วิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๐
๑.๙ กรอบแนวคิดของการวิจัย	๑๑
บทที่ ๒ บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาตามหลักการพุทธศาสนา	
๒.๑ ความเป็นมาของโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง	๑๒
๒.๒ ความเป็นมาและความสำคัญของพระสงฆ์องค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองของจังหวัดอำนาจเจริญ	๒๓
บทที่ ๓ ความเป็นมาและความสำคัญบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง	
๓.๑ เครือข่ายสังฆพัฒนา	๒๘
๓.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ตามหลักพระพุทธศาสนา	๒๘
๓.๓ ความหมายและลักษณะของบทบาท	๔๑
บทที่ ๔ อุปสรรคและผลสำเร็จของการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธของพระสงฆ์กรณีศึกษาเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง	
๔.๑ อุปสรรคของการเผยแผ่ศาสนาขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง	๖๙
๔.๒ ด้านความสำเร็จในการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง	๗๕
บทที่ ๕ สรุปผล และข้อเสนอแนะ	
๕.๑ บทสรุป	๘๔
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๙๐
บรรณานุกรม	๙๑

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ท่ามกลางพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ณ วันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มีพระปฐมบรมราชโองการอันศักดิ์สิทธิ์ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” พระปฐมบรมราชโองการที่เชิดชูมาเป็นพระราชประกาศสำคัญยิ่งที่แสดงถึงพระบรมราชปณิธานแห่งพระมหากษัตริยาธิราชพระองค์นี้ว่า จะทรงปกครองมหาชนชาวไทยให้ร่มเย็นและจะทรงสร้างสรรค์แผ่นดินไทยให้สมบูรณ์พูนสุขให้เป็นทั้งแผ่นดินธรรมและแผ่นดินทองของคนไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระมหากรุณาธิคุณแก่ปวงชนชาวไทยล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ นับแต่วันที่เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติมานั้นได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจและพระราชภารกิจเพื่อความร่มเย็นเป็นสุขแก่ชาติบ้านเมืองของไทย เป็นอเนกประการ ทรงพระราชอุตสาหะตรากตรำพระวรกายเสด็จพระราชดำเนินบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่พสกนิกรทั่วทุกภูมิภาค โดยมีได้ทรงคำนึงถึงความเหนื่อยยากหรือภัยอันตรายใดๆ ทรงเป็นมหาธรรมมิกราชผู้ถึงพร้อมด้วยทศพิธราชธรรมและพระจักรวรรดิวัตรทุกประการทรงเจริญรอยตามพระราชจริยาวัตรอันงดงามแห่งสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าอย่างสมบูรณ์พระเกียรติคุณจึงจรขจรหายไปทั่วทั้งแผ่นดินไทยและนานาอาริยะประเทศทั่วโลก

พระคุณวิเศษประการสำคัญที่จะเว้นกล่าวเสียมิได้คือทรงเป็นแบบอย่างและทรงเป็นผู้นำทางความคิดในการพัฒนาผู้คนและบ้านเมืองพระราชดำริต่างๆ ที่ทรงกำหนดขึ้นด้วยพระปัญญาและพระราชวิจรรณญาณอันประณีตสุขุมก็ดี พระบรมราชาบาทและพระราชดำรัสที่ทรงพระมหากรุณาพระราชทานในโอกาสต่างๆ ก็ล้วนทรงคุณค่าเลิศล้ำมีสารัตถประโยชน์สูงยิ่ง พระราชทานแนวทางแนวคิดและวิธีการในการทำงานและการครองชีวิตเพื่อความเจริญแก่คนไทยทุกคนและแก่ส่วนรวม จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่เราชาวไทยทั้งหลายควรจะยึดถือเป็นแบบอย่างและเป็นหลักไว้ปฏิบัติเพื่อความเจริญสุขตลอดไป พระราชภารกิจน้อยใหญ่ที่ได้ทรงบำเพ็ญตลอดมานั้นได้อำนวยประโยชน์สุขแก่อาณาประชาราษฎรสมดังพระปฐมบรมราชโองการนานับประการที่จะให้แผ่นดินไทยเป็นทั้งแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองโดยแท้จริงดังประจักษ์ชัดแก่คนไทยทุกคนในปัจจุบัน

ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น อุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง จึงได้ถือกำเนิดขึ้นเพื่อเป็นอุดมการณ์รวมของแนวคิดแห่งการพัฒนาทั้งหมด รัฐและราษฎรจะได้ร่วมกันทั้งกำลังกายและกำลังใจปฏิบัติงานสนองพระมหากรุณาธิคุณตามแนวพระบรมราชปณิธาน

ซึ่งทรงพระวาจาประกาศเป็นพระปฐมบรมราชโองการ อุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง หมายถึงระบบความเชื่อที่ชี้ให้เห็นว่าสภาพการพัฒนาประเทศในปัจจุบันมีความบกพร่องเพราะเป็นการพัฒนาที่เน้นด้านเศรษฐกิจนำหน้าด้านจิตใจ ทำให้การพัฒนาประเทศประสบความสำเร็จด้านเศรษฐกิจเพียงชั่วคราว ถ้าการพัฒนาประเทศใช้หลักคฤหาสน์ จะทำให้มีการพัฒนาทางด้านจิตใจสังคมและเศรษฐกิจควบคู่กันไปโดยมีจิตใจนำหน้าเศรษฐกิจ การพัฒนาประเทศแบบนี้จะประสบความสำเร็จทุกด้านอย่างถาวร คือต้องสร้างสรรคให้แผ่นดินไทยเจริญรุ่งเรืองทั้งทางโลกและทางธรรมหรือทางวัตถุและจิตใจ เป็นแผ่นดินที่ประชาชนอยู่ในศีลและธรรม มีความร่มเย็นเป็นสุข สังคมมีความสงบเรียบร้อยประชาชนมีเสรีภาพ ประเทศชาติมีความสมบูรณ์พูนสุข เจริญมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ อุดมการณ์นี้จึงมีความต้องการทำให้คนไทยพัฒนาจิตใจควบคู่ไปกับการพัฒนาวัตถุ

ประเทศไทยได้เริ่มการพัฒนาประเทศอย่างมีแผนและปฏิบัติงานนี้อย่างเป็นระบบมาแล้ว หลังจากได้ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ อันเป็นเวลากว่า ๕๐ ปี ผลของการพัฒนาประเทศด้วยวิธีการดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นอันมากแต่การพัฒนาจิตใจและคุณภาพของประชากรในระดับบุคคลและชุมชนยังไม่เป็นไปตามความคาดหวังเท่าที่ควรเพราะยังมิได้มีการดำเนินงานทางด้านนี้อย่างต่อเนื่องจริงจังและเป็นระบบแบบแผน ด้วยเหตุนี้อุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง อันเป็นเป้าหมายร่วมกันของการพัฒนาชนบทจึงมุ่งหมายที่จะเสริมในส่วนที่บกพร่องอยู่นี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป เมื่อวันที่ ๒๑ - ๒๖ เดือน สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๔๓ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี^๑ ได้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการผลิตสื่อและการใช้สื่อการเรียนการสอนในวิชาพระพุทธศาสนาขึ้นที่ห้องประชุมใหญ่วิทยาลัยครูอุบลราชธานี เพื่อให้พระสงฆ์ที่มีความรู้และทักษะในการใช้สื่อประยุกต์เข้ากับการเรียนการสอนธรรมะแก่นักเรียนและให้การอบรมแก่ประชาชน โดยเฉพาะโครงการอบรมพระผู้นำพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง การประชุมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ได้มีพระสงฆ์ที่เป็นวิทยากรในโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจากอำเภอต่างๆในจังหวัดอุบลราชธานี และอำเภอต่างๆในจังหวัดใกล้เคียงได้เข้ารับการอบรมด้วยเป็นจำนวนมาก และหลังจากเสร็จสิ้นการประชุมอบรมเชิงวิชาการดังกล่าวแล้ว พระสงฆ์เหล่านั้นได้จัดให้มีการประชุมวาระพิเศษขึ้น เพื่อร่วมกันวางแผนและแสวงหาแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับการพัฒนาชนบทตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทองเพื่อให้มีความเป็นเอกภาพและมีประสิทธิภาพในการพัฒนาชุมชนในปัจจุบันนี้ มีปัญหาและอุปสรรคอยู่มากมายหลายประการทั้งที่แก้ไขได้และแก้ไขไม่ได้^๒

^๑ วิทยาลัยครูอุบล ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

^๒ อนุสรณ์การก่อตั้งครบรอบ ๑๕ ปี องค์การณพระผู้นำพัฒนาตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง จังหวัดอุบลราชธานี-อำนาจเจริญ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๔๖ วัดเทพมงคล, หน้า ๑๒

จากประวัติองค์การพระผู้นำพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง องค์การพระผู้นำพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๑ ณ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี อันเนื่องในโอกาสการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องของการผลิตสื่อและการใช้สื่อการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแก่นักเรียนและประชาชนทั่วไป ในการประชุมครั้งนี้พระสงฆ์ที่เคยเป็นวิทยากรตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง (ผดธ.ผดท.) มีจำนวน ๘๔ รูปได้ทบทวนบทบาทการดำเนินงานและการอภิปรายร่วมกัน เพื่อแสวงหาแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการพัฒนาชุมชนในชนบทโดยการสานต่ออุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทองเพื่อให้ความเป็นเอกภาพในการทำงานที่ประชุมจึงมีมติเป็นเอกฉันท์ให้จัดตั้งเป็นรูปองค์กรขึ้นโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนา โดยใช้ชื่อว่า “องค์การพระผู้นำพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง จังหวัดอุบลราชธานี” และมีชื่อย่อว่า “อพ.ผอ.” และมีสำนักงานตั้งอยู่ที่ วัดเทพมงคล ตำบลบึง อำเภอนานาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานีในขณะนั้น โดยมีอุดมการณ์ว่า “ชยัน้อย่างฉลาด ปราศจากอบายมุข พึ่งตนเองอย่างมีศักดิ์ศรี สามัคคีร่วมมือกัน เห็นความทุกข์ยากของเพื่อนบ้าน เป็นภารกิจที่ต้องช่วยเหลือ เคารพและยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนาพระมหากษัตริย์ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตย จนล่วงเลยมาถึง วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ ที่ผ่าน คณะกรรมการในที่ประชุม ณ วัดเทพมงคล ตำบลบึงอำเภอนานาจเจริญได้มีมติเป็นเอกฉันท์ให้เปลี่ยนจากชื่อเดิมมาในนามใหม่ว่า “องค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง” โดยให้เหตุผลว่ามีขรรษาสร่วมกิจกรรมด้วย^๓ แต่อย่างไรก็ตามองค์การนี้ยังรักษาบทบาท หน้าที่ของตนเหมือนเดิม เพียงแต่เปลี่ยนชื่อใหม่เท่านั้น ที่ผ่านมาจากการสัมภาษณ์กับสมาชิกขององค์การนี้ทราบว่าทำหน้าที่ด้านสังคม ศาสนา และวัฒนธรรมหลากหลายอย่าง เช่น ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ ด้านสาธารณสงเคราะห์ และด้านศีลธรรมวัฒนธรรม เป็นต้น โดยแต่ละด้านมีการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาด้วย ทำให้เห็นภาพบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคม ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้าที่ทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์สุขของผู้คน

จะเห็นว่า พระพุทธองค์ทรงมีพระเมตตาอย่างยิ่งแก่สัตว์โลก โดยเฉพาะประโยชน์สุขจึงทรงจัดส่งพุทธสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในที่นคมต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันนี้ องค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรม แผ่นดินทองพยายามที่จะเดินตามรอยของพระพุทธองค์ เพราะเหตุสำคัญนี้ผู้วิจัยจึงตั้งประเด็นคำถามเกี่ยวกับองค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองว่ามีบทบาท

^๓ ผู้วิจัยได้เข้าร่วมรับฟังที่ในที่ประชุม

^๔ สัมภาษณ์, พระครูมงคลวรวัฒน์, ประธานพระผู้นำเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง, ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

สำคัญอย่างไรต่อการพัฒนาสังคม และปัญหาสำคัญขององค์การสงฆ์พัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง มีวิธีการและ กระบวนการอย่างไร จึงเป็นที่มาในการที่ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเรื่องนี้

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธศาสนา

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความเป็นมาและความสำคัญและบทบาทของพระสงฆ์องค์การ เครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาอุปสรรคและผลสำเร็จการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธของ องค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหวัดอำนาจเจริญ

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของ พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธ ขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรม แผ่นดินทองในจังหวัดอำนาจเจริญ เป็นการศึกษาด้านความคิดเห็นของประชากร หนังสือตำรา งานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องและข้อเสนอแนะการลงปฏิบัติภาคสนาม (Field work) โดยการสัมภาษณ์ เชิงลึก โดยศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธศาสนา ความเป็นมา และความสำคัญและบทบาทของพระสงฆ์องค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง และ อุปสรรคและผลสำเร็จการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดิน ธรรมแผ่นดินทองจังหวัดอำนาจเจริญ

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มประชากรที่ให้ข้อมูลที่สำคัญอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญโดยแบ่ง ออกเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ พระสงฆ์ผู้นำองค์การเครือข่ายสังฆพัฒนา จำนวน ๑๐ รูป พระสงฆ์องค์กร เครือข่ายจำนวน ๑๐ รูป/คน และ กลุ่มประชาชนผู้ร่วมดำเนินการ จำนวน ๑๐ คน รวมทั้งหมด ๓๐ รูป/คน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ใช้พื้นที่ อำเภอมือง จังหวัดอำนาจเจริญเป็นเป้าหมายหลัก

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธขององค์การ เครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหวัดอำนาจเจริญ เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ความเป็นมาและความสำคัญขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง เป็นอย่างไร

๑.๔.๓ อุปสรรคและผลสำเร็จของการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหวัดอำนาจเจริญ เป็นอย่างไร

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง หมายถึง ดินแดนที่บุคคลมีคุณธรรมและมีเสรีภาพโดยยึดหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถืออยู่ประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลในธรรมระเบียบประเพณีอันดีงามอยู่อย่างสงบร่มเย็นขยันประกอบอาชีพ ทำนุบำรุงแผ่นดินให้อุดมสมบูรณ์ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญ

บทบาทพระสงฆ์ หมายถึง บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์กลุ่มสังฆพัฒนาที่มีการแสดงออกหรือการปฏิบัติหน้าที่ ที่เหมาะสมกับสถานภาพในแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ ให้เจริญขึ้น

การเผยแผ่ หมายถึง การที่นำเอาหลักธรรมคำสอนในทางศาสนาไปอบรมบ่มเพาะให้กับเหล่าสาวกได้ปฏิบัติตามเพื่อที่จะได้เป็นคนดีมีศีลธรรมให้ยึดมั่นในศาสนาของตน

หลักธรรม หมายถึง ข้อธรรมทางพุทธศาสนาเถรวาทที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายได้ทรงแสดงไว้เพื่อให้เหล่าสาวกได้ปฏิบัติตามความเหมาะสมกับเพศและวัยของแต่ละบุคคล

เครือข่ายสังฆพัฒนา หมายถึง กลุ่มของพระสงฆ์ที่เสียสละเวลาส่วนตนเพื่อคนอื่นในองค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง จังหวัดอำนาจเจริญ ในการพัฒนาด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณสงเคราะห์ และด้านพัฒนาคุณภาพชีวิตทำให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชนในจังหวัดอำนาจเจริญ

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทบทวนเอกสาร

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “พุทธวิธีในการสอน” สรุปได้ว่าวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า มีหลายแบบหลายอย่าง วิธีการตอบปัญหาก็เป็นอีกแบบหนึ่งที่น่าสนใจ เพราะผู้ที่มาถามปัญหานั้น นอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในธรรมต่าง ๆ แล้ว โดยมากเป็นผู้ที่นับถือลัทธิศาสนาอื่น บ้างก็ถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนา หรือเทียบเคียงกับคำสอนใน

ลัทธิของตน บ้างก็ถามเพื่อลองภูมิบ้างก็เตรียมมาถามเพื่อข่มปราบให้อับจน หรือให้ได้รับความอับอาย ในการตอบพระพุทธรองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะสม^๕

กระทรวงมหาดไทย ได้นำเสนอเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองแนวความคิดและยุทธศาสตร์ เกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดแนวทางปฏิบัติ เป็นกิจกรรมสำคัญไว้ ๘ ประการ คือ ๑) การเกษตรผสมผสาน ๒) การจัดลานค้าชุมชน หรือการจัด ตลาดนัดชุมชน ๓) การสร้างเครือข่ายการค้าชุมชน ๔) การพัฒนากลุ่มอาชีพ ๕) การทำฝักรองข่าย องค์กรชุมชน ๖) การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กโดยที่ประชาชนมีส่วนร่วม ๗) ประชาคมอำเภอ ๘) กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์และเงินทุนหมุนเวียนในชุมชน ในด้านปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า เศรษฐกิจพอเพียงมีปรัชญาที่แตกต่างจากเศรษฐกิจตลาด (Market Economy) หรือเศรษฐกิจทุนนิยม (Capitalism) ที่ให้ผู้ผลิตฝากความหวังไว้กับกลไกราคาว่า อุปสงค์และอุปทาน ในตลาดจะ ทำหน้าที่อย่างตรงไปตรงมาโดยที่ไม่มีอคติ แต่เศรษฐกิจพึ่งตนเอง หรือเศรษฐกิจพอเพียงถือเอา คำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่า “ตนนั้นแหละเป็นที่พึ่งแห่งตน” เป็นที่ตั้งจะอย่างไรก็ตามเศรษฐกิจทั้งสอง ระบบก็สามารถดำรงเชื่อมประสานต่อกัน (Articulation) ได้เป็นอย่างดีเพราะแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน พึ่งตนเองไม่ได้ต่อต้านเศรษฐกิจตลาดและไม่ได้เป็นปฏิปักษ์กับการผลิตเพื่อการส่งออกแต่อย่างใดสิ่งที่ แนวคิดนี้ต้องการก็เพียงปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางการค้า ระหว่างระบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง กับระบบเศรษฐกิจตลาดเสียใหม่เท่านั้นเพราะประวัติศาสตร์เศรษฐกิจโลกได้ให้บทเรียนเอาไว้ว่ามีแต่ ประเทศที่มีการพัฒนาการเกษตรที่พึ่งพิงตนเองได้และเข้มแข็งอย่างเพียงพอและการมีพัฒนาการด้าน การเกษตรให้เชื่อมโยงไปกับการพัฒนาอุตสาหกรรมเท่านั้น ประเทศจึงจะเข้มแข็งและสามารถพึ่งพิง ตนเองได้ในระยะยาวภายใต้ภาวะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ตกต่ำ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้นำเสนอทัศนะ เกี่ยวกับเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงตอนหนึ่งไว้ว่า “เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาทางเศรษฐกิจที่เน้น ความพอดี” บางคนเรียกว่าปรัชญาเศรษฐกิจแบบมัชฌิมา คือยึดทางสายกลางในการดำรงชีวิตโดยใช้ หลักเศรษฐกิจพอเพียงกำกับ ให้จำอย่างง่าย ๆ ๓ ประการคือ “ทุนชีวิต ยังคิดสมดุล” พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวทรงใช้คำเป็นภาษาอังกฤษสำหรับหลักเศรษฐกิจพอเพียงของพระองค์ว่า (Sufficiency Economy ซึ่งคำว่า (Sufficiency) แปลว่า “พอ หรือ พอเพียง” ดังนั้นการดำเนินการตามหลักทฤษฎี เบื้องต้นคือ ต้องทำให้การดำรงชีวิตมีความพอเพียงเสียก่อนหรือมีทุนชีวิตมั่นคงนั่นเอง การมีทุนชีวิต ที่พอเพียงสามารถมองได้เป็น ๒ แง่ คือ ในแง่ส่วนตัวและแง่ส่วนรัฐ การสร้างทุนชีวิตให้พอเพียงในแง่

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ สวย จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๓๖.

^๖ กระทรวงมหาดไทย, **ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๑**

ส่วนตัว คือ การรู้จักขวนขวาย ขยันประหยัด จนสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามสภาพ อาชีพของตน ส่วนการพัฒนาประเทศในภาพรวมก็ใช้หลักการเศรษฐกิจพอเพียงเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นเรื่องที่ว่าด้วยการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปตามทางสายกลางเน้นที่ความพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงการรู้จักป้องกันตัวที่ดีพอสมควรต่อผลกระทบใดๆอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่มาจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้การดำเนินชีวิตจะต้องตั้งอยู่บนฐานของความไม่ประมาท จะทำกิจใดๆต้องอาศัยความรู้และรอบคอบด้วยความระมัดระวังเป็นอย่างดี จึงนำไปสู่สังคมที่มีคุณภาพทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม การเมือง สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันโลก^๗

ประเวศ วะสี กล่าวว่า “การพึ่งตนเอง” การพึ่งตนเองเป็นหลักการที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักการที่ปฏิเสธการพึ่งพิงสิ่งภายนอกตัวเอง แต่คนไทยเรานั้นอยู่ในระบบอุปถัมภ์มาเสียจนเคนชินจึงมักมีนิสัยชอบพึ่งพิง ฉะนั้นจึงมักกลายเป็นคนอ่อนแอ การที่จะทำให้สังคมพ้นวิกฤตจึงต้องทำให้คนเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ คือ ทำให้เปลี่ยนจากวิธีคิดแบบพึ่งคนอื่นมาเป็นการคิดแบบพึ่งตนเอง^๘

ภักทรพร สิริกาญจน์ ได้ทำการศึกษา “หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ แนวคิดและบทบาทของพระ คำเขียน สุวณฺโณ ในการพัฒนาชุมชน” พบว่า ตามพุทธบัญญัติพระสงฆ์มีบทบาทและหน้าที่ในการปฏิบัติธรรม เผยแผ่พุทธธรรมและช่วยเหลือชาวบ้านให้พ้นทุกข์ตามความเหมาะสมและความสามารถ ปัจจุบันสังคมมีความซับซ้อน ชาวบ้านมีปัญหาชีวิตมากขึ้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทช่วยเหลือสังคมอย่างใกล้ชิดมากกว่าแต่ก่อนและเป็นผู้แก้ปัญหาเกือบทุกเรื่องของชาวบ้าน เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาความยากจน ปัญหาเกี่ยวกับการดำรงชีพ เป็นต้น จากการที่พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทตรงจุดนั้นจึงเป็นเหตุให้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าทำตัวไม่เหมาะสมกับความเป็น สมณะ ในขณะที่เดียวกันแม้การพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่งต่อสังคมแต่ก็ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเท่าที่ควรเนื่องจากชาวบ้านทั่วไปยังขาดความเข้าใจ และขาดการตื่นตัวในการพึ่งตนเอง^๙

พระมหาสนธิ์ สุนติกโร (เกษมญาณิ) กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” สรุปได้ว่าพระมหากัจจายนเถระเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพราะท่านมีปฏิภาณไหวพริบชี้แจงเหตุผลให้หายข้องใจได้ เช่นการตอบปัญหาแก่พราหมณ์อารามทัณฑะ โดยที่พราหมณ์ได้ถามถึงเหตุปัจจัยความขัดแย้ง

^๗ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานয়รัฐมนตรี, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๑-๓.

^๘ ประเวศ วะสี, เศรษฐกิจพอเพียงและประสังคัม, (กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๒), หน้า ๒๔.

^๙ ภักทรพร สิริกาญจน์, หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณฺโณ ในการพัฒนาชุมชน, (สถาบันไทยคดีศึกษา : บัณฑิตวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๒๗.

ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ด้วยการกล่อมเกลาประสบการณ์ผ่านพระอุปัชฌาย์ ครู อาจารย์หรือพระรูปอื่นที่คนรู้จักและเป็นแนวทางแห่งการได้ลาภสักการะ จึงมีการปฏิบัติสืบทอดกันมา แต่ในสถานะที่เป็นสถาบันทางสังคมจะพบว่าโดยธรรมชาติของศาสนามีความปรารถนาให้ศาสนิกชน เป็นคนดีอีกประการหนึ่ง คือบทบาทของพระสงฆ์ขึ้นอยู่กับความศรัทธาที่แตกต่างกันออกไปการ แสดงบทบาทในวัดในชุมชนส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสพระลูกวัดส่วนมากจะไม่ค่อยมีบทบาท จึงก่อให้เกิดกรรมตัวของพระหนุ่มจากวัดต่าง ๆ เป็นเครือข่ายจัดกิจกรรมจนเป็นที่ยอมรับจาก ผู้บริหารสถานศึกษาประชาชนในการจัดอบรมคุณธรรมและจริยธรรมโดยโครงการบรรพชาสามเณร ภาคฤดูร้อน ครูสอนจริยธรรม คุณธรรมในโรงเรียนขึ้นเป็นต้น^{๑๓}

พระมหานันต์ ดอนนอก ได้ทำการศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตาม โครงการอบรมประชาชนประจำตำบล ในจังหวัดนครราชสีมา พบว่ามีความพอใจและยินดีเมื่อ พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้พื้นฐานทางจิตใจที่รักการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและชอบเสียสละจึงเป็น แรงกระตุ้นให้พระสงฆ์ ได้พยายามปรับเปลี่ยนบทบาทของตนให้เข้ามามีส่วนในกิจกรรมต่าง ๆ ใน ชุมชนมากขึ้น^{๑๔}

เสาวลักษณ์ ขำนิล ได้ทำการศึกษา“บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนหมู่บ้าน วังไผ่และหมู่บ้านอุตะเถา จังหวัดชัยนาท”พบว่าพระสงฆ์มีบทบาทที่สำคัญในการช่วยเหลือพัฒนา ชุมชนให้เจริญก้าวหน้า สามารถทำงานแทนพัฒนากรได้ เพราะพระสงฆ์เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้ประสานงาน เป็นผู้นำชาวบ้านในการรวมกลุ่มทำงานในด้านต่างๆของการทำงานด้านพัฒนา ชุมชนของพระสงฆ์นั้นได้ผลเป็นอย่างดีเพราะพระสงฆ์ได้รับความช่วยเหลือและความไว้วางใจจาก ประชาชน^{๑๕}

สรุปได้ว่า บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้วยการสั่งสอนประชาชน การเผยแผ่ ศาสนา การช่วยเหลือชาวบ้านให้พ้นทุกข์ตามความเหมาะสม เพราะพระสงฆ์ได้รับความไว้วางใจจาก ประชาชน

^{๑๓} จรินทร์ ยังสังข์, “บทบาทของพระสงฆ์ในการเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยใช้พื้นที่ในการวิจัย ชุมชนเมืองเชียงใหม่” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔๙.

^{๑๔} พระมหานันต์ ดอนนอก, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรม ประชาชนประจำตำบลในจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๔.

^{๑๕} เสาวลักษณ์ ขำนิล, บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในหมู่บ้านวังไผ่และหมู่บ้านอุตะเถา จังหวัดชัยนาท, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๙), หน้า ๘๒.

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยลักษณะเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการวิจัยดังนี้.

๗.๑.๑ วิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) โดยที่ผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์จากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาและวรรณกรรมในพระพุทธศาสนาส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี หลักการที่เกี่ยวข้องที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการวิจัยในครั้ง จะได้ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสารบทความ หนังสือ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นอิเล็กทรอนิกส์และเป็นแผ่นซีดีรอมโดยแบ่งเป็นขั้นตอนในการศึกษาวิเคราะห์ค้นคว้าดังนี้

๑) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ อันได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙, และคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับภาษาบาลี ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐

๒) ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ค้นคว้าในพระคัมภีร์ชั้น อรรถกถา ฎีกา ตำรา หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ บทความทางวิชาการ และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

๗.๑.๒ วิจัยภาคสนาม (field research)

ลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยสัมภาษณ์จากกลุ่มประชากรกลุ่มตัวอย่าง ๓ กลุ่ม ได้แก่ พระสงฆ์ผู้นำองค์การณจำนวน ๑๐ รูป บุคลากรองค์การเครือข่ายจำนวน ๑๐ รูป/คน และ กลุ่มประชากรจังหวัดอำนาจเจริญจำนวน ๑๐ คน คนรวม เป็น ๓๐ รูป/คน

๗.๑.๓ ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้มา จำแนกจัดกลุ่มข้อมูล

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ทราบถึงบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจังหวัดอำนาจเจริญขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

๑.๘.๒ ทราบถึงแนวทางการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหวัดอำนาจเจริญ

๑.๘.๓ ทราบถึงอุปสรรคและผลสำเร็จการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาต่อไปขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหวัดอำนาจเจริญ

๑.๙ กรอบแนวคิดของการวิจัย

บทที่ ๒

บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาตามหลักการพุทธศาสนา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวทางปฏิบัติงานของพระสงฆ์พัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองของกลุ่มพระสงฆ์และฆราวาสที่เป็นพระนักพัฒนา โดยการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ๒ ประการคือ

๒.๑ ความเป็นมาของโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

๒.๒ ความเป็นมาและความสำคัญของพระสงฆ์องค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองของจังหวัดอำนาจเจริญ

๒.๑ ความเป็นมาขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

๒.๑.๑ จุดกำเนิดขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

โครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง มีที่มาจากโครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน เดิมใช้ชื่อว่า “โครงการหมู่บ้านในฝัน” ริเริ่มขึ้นเมื่อต้นปี ๒๕๒๔ โดยนายปชา ลาภานันต์ นายอำเภอเมือง จังหวัดเลย ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โครงการแผ่นดินทอง” และเมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๕๒๖ จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โครงการแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง” เนื่องจากได้อาศัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญในการวางรูปแบบและการดำเนินงานพัฒนาตามโครงการดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ ผู้ริเริ่มโครงการฯ และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตามโครงการฯ จึงได้ตั้งความหวังไว้ว่า หมู่บ้านที่พัฒนาได้สำเร็จตามโครงการฯ นี้ จะต้องเป็นหมู่บ้าน (แผ่นดิน) ที่มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางกายภาพและธรรมะไปพลุลย์ นั่นคือ จะต้องมีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางเศรษฐกิจและจิตใจ

๒.๑.๒ พื้นฐานความคิด “โครงการแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง”

ปัญหาของชนบท อาทิเช่น ความไม่รู้ ความยากจน โรคภัยไข้เจ็บ ต่างก็ได้รับการสะสมต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน ทั้งที่ประชาชนประมาณ ๘๐% ของประเทศอยู่ในชนบท และ “ชนบทไทยคือหัวใจของชาติ ชนบทอยู่ไม่ได้ประเทศก็อยู่ไม่ได้” แต่ผลของการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑-๔ (๒๕๑๐-๒๕๑๔) นายปชา ลาภานันต์ ผู้ริเริ่มโครงการแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง เห็นว่า “...ไม่ได้ทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ตลอดจนไม่สามารถยกระดับมาตรฐานการดำรงชีวิตของประชาชนได้ คนในชนบทยังมีความล้าหลัง ยากจน และยากไร้ ก่อให้เกิดเงื่อนไขของการกระจายรายได้ ซึ่งเกิดจากระบบธนาคารที่ดึงเงินและทรัพยากรจากชนบท เข้าสู่เมืองใหญ่ของประเทศ ทำให้ชาวชนบทเกิดความยากจนและละทิ้งเรือกสวน ไร่นา

เข้าแสวงโชคในเมืองใหญ่ บ้างก็อยากไปขายแรงงานไปต่างประเทศ เกษตรกรที่เหลื่ออยู่ในชนบทขาดความมั่นใจในการประกอบอาชีพของตน ซึ่งเป็นอาชีพเกษตรกรรมที่ต้องอาศัยฝากความหวังไว้กับธรรมชาติ ขาดความรู้และวิทยาการที่จะนำเอาทรัพยากรใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสร้างสรรค์...”

ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๕ (๒๕๒๕-๒๕๒๙) ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีนัยสำคัญ คือ “การรณรงค์ทำสงครามกับความยากไร้ของประเทศ ในทุกกลุ่มประชาชน ให้อยู่ดีมีสุขบริบูรณ์ด้วยปัจจัย 4 ตลอดภยันในชีวิตโดยทั่วหน้า เป็นแผนพัฒนาเพื่อแก้ความผิดพลาดที่ผ่านมาเป็นแผนย้อนรอยพัฒนาสังคมเศรษฐกิจจากเมืองใหญ่ กลับคืนสู่บ้านและตำบลในชนบท โดยกำหนดทิศทางการพัฒนาจากล่างขึ้นสู่บน แต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้ เพราะปัจจัยหลายประการเช่น ระบบการเงินการธนาคาร บุคลากรของรัฐ และทรัพยากรมนุษย์ในระดับชนบท ยังขาดการพัฒนาจิตใจและอุดมการณ์ให้มีจิตสำนึกต่อสังคมร่วมกัน”

ดังนั้น นายปชา ลาภานันต์ จึงได้คิดโครงการพัฒนาชนบทที่ให้ความสำคัญในการพัฒนาจิตใจให้ควบคู่ไปกับการสร้างสรรค์สังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งมีความสอดคล้องกับความมุ่งหมายของรัฐบาลด้วย เรียกว่า “โครงการแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง” โดยมีแนวความคิดพื้นฐานว่า “ในการพัฒนาชนบท สิ่งแรกที่ต้องดำเนินการและมีความสำคัญที่สุดคือ การพัฒนาคนโดยเน้นหนักในการพัฒนาจิตใจ ขึ้นรองรับการพัฒนาวัตถุ นั่นคือ การพัฒนาจิตใจ เพื่อสร้างสังคมที่มีคุณภาพ นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองการปกครอง โดยให้ประชาชนทุกหมู่เหล่ามีอุดมการณ์และจุดยืนต่อการพัฒนาชนบทในทิศทางเดียวกัน”

๒.๑.๓ เป้าหมายของโครงการ แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง

เกิดจากพระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระภูมิพลอดุลยเดชรัชการที่ ๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ที่ได้ทรงตรัสไว้ในท่ามกลางพระบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ ได้มีปฐมพระบรมราชโองการในท่ามกลางพระราชพิธีบรมราชาภิเษกว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” พระปฐมบรมราชโองการที่ได้อัญเชิญมานี้ เป็นพระราชประสงค์ที่สำคัญยิ่ง อันแสดงถึงพระบรมราชปณิธานแห่งพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าพระองค์นี้ว่า จะทรงปกครองให้ปวงชนชาวไทยให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขและจะทรงสร้างสรรค์แผ่นดินไทยให้สมบูรณ์พูนสุขให้เป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองของปวงชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า^๑

^๑ถาวร ชนะภัย, นาวาตรี และคณะ, อุดมการณ์สร้างสรรค์แผ่นดินไทยให้เป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมประสานงานการเผยแผ่อุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง, พ.ศ. ๒๕๓๐), หน้า ๕๒-๕๓.

โครงการแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง มีเป้าหมายในการพัฒนาคนหมู่บ้าน ชุมชน สังคม เพื่อสร้างสรรค์แผ่นดินไทยให้เป็นแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง โดยมีการพัฒนาอย่างสมดุลทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ เป็นการถวายพระราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในมหามงคลสมัยที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบ ใน พ.ศ. ๒๕๓๐

การพัฒนาด้านจิตใจ ใช้ศาสนธรรม เป็นหลักเพื่อให้มีใจใฝ่พัฒนา เป็นผู้มีศีลธรรม และวัฒนธรรมอันดีงาม มีระเบียบวินัยไม่ตกเป็นทาสของอบายมุข มีความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

การพัฒนาด้านสังคม ใช้หลักการพึ่งตนเอง ช่วยเหลือและร่วมมือกัน เพื่อให้มีอาชีพที่สุจริต มีรายได้ตามสมควรและความเหมาะสม มีความขยันหมั่นเพียร มีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย รู้จักประหยัด และอดออม

การพัฒนาแผ่นดินไทย ให้เป็นแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง ควรเริ่มจากการพัฒนาแผ่นดินของเรา ซึ่งยาว ๑ วา หนา ๑ คืบ กว้าง ๑ ศอก ให้เป็นแผ่นดินธรรม แผ่นดินทองเสียก่อน การพัฒนาจึงจะบังเกิดให้เป็นแผ่นดินธรรม แผ่นดินทองเสียก่อน การพัฒนาจึงจะบังเกิดผล ตามพระพุทธวจนะที่ว่า “ผู้ฝึกตนดีแล้ว จึงควรฝึกผู้อื่น” และ “ในหมู่มนุษย์ ผู้ฝึกตนดีแล้ว ประเสริฐที่สุด” และตามหลักการพัฒนาที่ว่า

จะปลูกข้าวต้องเตรียมดิน

จะกินต้องเตรียมอาหาร

จะพัฒนาการต้องเตรียมประชาชน

จะพัฒนาคนต้องพัฒนาที่จิตใจ

จะพัฒนาใครเขาต้องพัฒนาตัวเราก่อน

๒.๑.๔ พระบรมราโชวาทเรื่อง การสร้างแผ่นดินไทยให้เป็นแผ่นดินทอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระบรมราโชวาท แก่สภาอุฎทภิธสภาแห่งชาติ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อเชิญไปอ่านในพิธีเปิดการประชุมอุฎทภิธสภาฯ ทั่วประเทศ ครั้งที่ ๑๕ ในวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๓๔ มีข้อความ ดังนี้

“การสร้างสรรคแผ่นดินไทย ให้เป็นแผ่นดินทอง หรือการช่วยเหลือตัวเองในปัจจุบันนี้ เห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความสงบให้เกิดขึ้นก่อนโดยเร็ว เพราะถ้าความสงบยังไม่เกิด เราจะคิดแก้ไขปัญหาหรือจะรวมกำลังกันทำงานร่วมกันเองไม่ได้ ความสงบนั้นภายนอกได้แก่ สภาวะการณ์อันเรียบร้อย เป็นปรกติไม่มีความวุ่นวายขัดแย้ง ไม่มีการเอาเปรียบเบียดเบียนหรือมุ่งร้ายทำลายกัน ภายใน ได้แก่ ความคิดจิตใจที่ไม่ฟุ้งซ่าน หวั่นไหว หรือเดือดร้อนกระวนกระวายด้วย

อำนาจความมักได้ เห็นแก่ตัว ความร้ายกาจ เฟื่องโทษ ความหลงใหล เท่อหิม เป็นต้น เหตุของอกุศล
ทุจริตทั้งหมด การทำความสงบนั้นต้องเริ่มที่ภายในตัวในใจก่อน”

๒.๑.๕ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทาง
สายกลางและความไม่ประมาทโดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี
ในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผนการตัดสินใจและ
การกระทำ มีหลักพิจารณาอยู่ ๕ ส่วน ดังนี้

๑. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทาง
ที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา
และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และ
วิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

๒. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้
ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

๓. คำนิยาม^๒ ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน
ดังนี้

- **ความพอประมาณ** หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป
โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

- **ความมีเหตุผล** หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น
จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะ
เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

- **การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ
และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะ
เกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

๔. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง
นั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

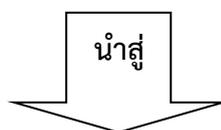
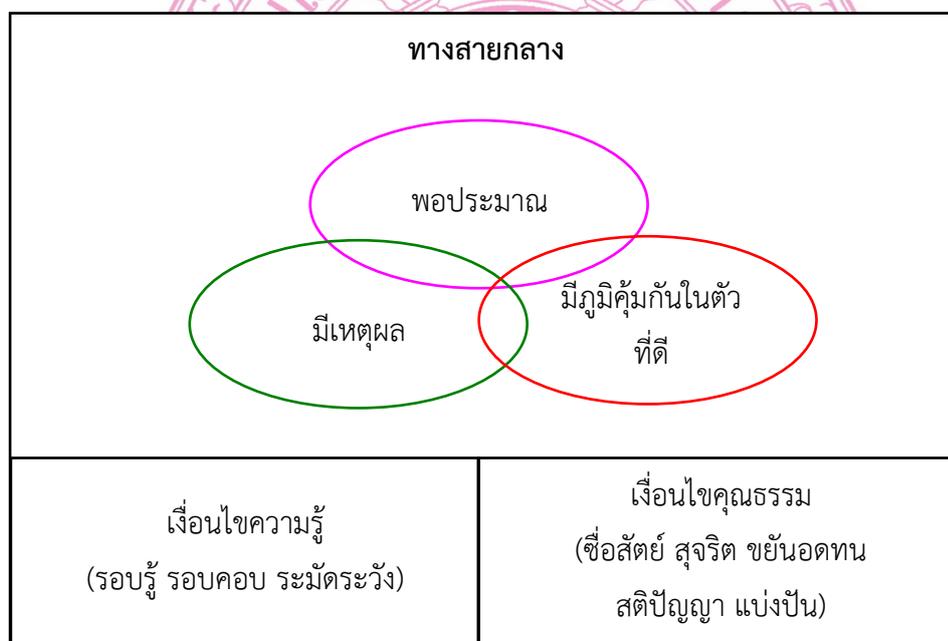
^๒ สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, การสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ
พอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๓๒.

- เจื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

- เจื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์และมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

๕. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ

เศรษฐกิจพอเพียงและแนวปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ เป็นแนวทางการพัฒนาที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ลดความเสี่ยงเกี่ยวกับความผันแปรของธรรมชาติ อาศัยความพอประมาณและความมีเหตุผล สร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ ความเพียร และความอดทน สติ และปัญญา การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และความสามัคคี

เศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายกว้างกว่าทฤษฎีใหม่โดยที่เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดที่ชี้บอกหลักการ และแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ ในขณะที่แนวพระราชดำริเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่หรือเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นแนวทางการพัฒนาภาคเกษตรอย่างเป็นขั้นเป็นตอน เป็นตัวอย่างการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมเฉพาะในพื้นที่ที่เหมาะสม เศรษฐกิจพอเพียงมี ๒ รูปแบบ คือ

เศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน สามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่โลภมาก และไม่เบียดเบียนคนอื่น

เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า คือ การแลกเปลี่ยนร่วมมือช่วยเหลือกัน เพื่อทำให้ส่วนร่วมได้รับประโยชน์ และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคมให้เจริญอย่างยั่งยืน

๒.๑.๖ อุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินธรรม มีจุดเน้นที่สำคัญดังต่อไปนี้

(๑) เป็นอุดมการณ์ของคนไทยทั้งชาติ ซึ่งน้อมนำมาจากพระบรมราชปฏิธานในพระปฐมบรมราชโองการที่ “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

(๒) เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สมดุลและผสมผสาน โดยมีการพัฒนาทั้ง ๓ ด้าน คือ การพัฒนาด้านจิตใจ การพัฒนาด้านสังคม และการพัฒนาด้านจิตใจ การพัฒนาด้านสังคม และการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ตามคำขวัญที่ว่า “เร่งพัฒนาจิต คิดพัฒนาสังคม ระดมทรัพยากร เศรษฐกิจ เพื่อความสัมฤทธิ์ผลแห่งอุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง”

(๓) ถือคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยมีการพัฒนาคนอย่างครบวงจร และเน้นการพัฒนาจิตใจเป็นรากฐานที่สำคัญ เพื่อให้เป็นคนเก่งด้วยปัญญา คนดีด้วยคุณธรรมและคนที่มีความสุขในสังคม

(๔) ถือครอบครัวและชุมชนเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนา (family base development และ community base development) เพื่อสร้างครอบครัวที่มั่นคงอบอุ่น และสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง

(๕) ประชาชนมีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง อุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง เป็นอุดมการณ์ของชาติและเกี่ยวข้องกับคนทั่วประเทศ ทุกวัย ทุกอาชีพ ทุกศาสนา ทุกท้องถิ่น ทั้งในเมืองและในชนบท ประชาชนจึงมีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง

(๖) การพัฒนาตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินทองจะต้องมีการร่วมมือและประสานงานกับทุกฝ่าย โดยเฉพาะการประสานงานระหว่างหน่วยราชการต่าง ๆ ระหว่างภาครัฐบาลและภาคเอกชน ระหว่างหน่วยราชการ สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนาและภาคเอกชน ซึ่งประกอบด้วย องค์กรเอกชน องค์กรธุรกิจ และองค์กรของประชาชน ในแต่ละชุมชนหรือหมู่บ้าน จะต้องมีการร่วมมือและประสานงานระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน หรือ บวร.

๒.๑.๗ ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนตามอุดมการณ์ แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง

การพัฒนาชุมชนตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง ควรมียุทธศาสตร์ดังนี้

๑) ยุทธศาสตร์สร้างความเข้มแข็งของชุมชน

เป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน คือ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยพัฒนาองค์กรของชุมชนหรือองค์กรของชาวบ้าน เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) สภาตำบล กรรมการหมู่บ้าน กลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง โดยพัฒนาผู้นำชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถในการเป็นผู้นำที่ดี พัฒนาคณะกรรมการ อบต. คณะกรรมการสภาตำบล คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กลุ่มส่งเสริมอาชีพ และกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ให้มีความรู้ ความสามารถในการบริหารงานและการจัดการ พัฒนาชาวบ้านให้มีใจใฝ่รู้ ใฝ่พัฒนา ร่วมมือกันในการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเอง รู้จักการทำงานเป็นหมู่คณะ ใช้วิถีทางประชาธิปไตยในการดำเนินงาน ให้ความสนับสนุนในด้านการเงินวิชาการ และบุคลากรแก่ชุมชนอย่างเพียงพอและเหมาะสม ในการที่จะพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

๒) ยุทธศาสตร์พัฒนาครอบครัวในชุมชนให้มีความอบอุ่นและมั่นคง

ครอบครัวเป็นสถาบันสังคมที่เล็กที่สุดในชุมชนและสังคมเป็นสถาบันรากฐานที่สำคัญ เพราะชุมชนและสังคมประกอบด้วย ครอบครัวรวมเข้าด้วยกัน หากสถาบันครอบครัวมีความอบอุ่นและมั่นคงก็จะทำให้ชุมชนและสังคมมีความมั่นคงไปด้วย

สถาบันครอบครัวยังเป็นสถาบันที่ให้การฝึกอบรมแก่สมาชิกในครอบครัวที่เรียกว่า Socialization Agent ทำหน้าที่ปลูกฝังอบรม ศีลธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดี เพื่อจะได้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม พระพุทธเจ้าจึงทรงยกย่องบิดามารดาว่าเป็นครูคนแรกของลูก

พ่อแม่ที่มีความขัดแย้งทะเลาะวิวาทกันอยู่เสมอ แยกกันอยู่หรือหย่าร้างกัน มักจะทำให้ลูกขาดความรักความอบอุ่น เมื่อเด็กไม่ได้รับความรักความเอาใจใส่จากพ่อแม่ เด็กก็จะออกจากบ้านไปคบเพื่อนและอาจจะถูกเพื่อนชักจูงไปในทางที่ผิด เช่น ก่อการทะเลาะวิวาทประกอบอาชญากรรม จากการสอบประวัติของยุวอาชญากร ส่วนใหญ่ของเด็กที่ทำความผิดมักจะมาจาก

ครอบครัวที่อยู่ในสภาพบ้านแตก (broken home) ไม่ได้รับความรัก ความเอาใจใส่จากพ่อแม่ ผู้ปกครอง

ในขณะนี้ครอบครัวไทยเป็นจำนวนไม่น้อยตกอยู่ในสภาพ “ครอบครัวแตกแยก” ก่อให้เกิดปัญหาเยาวชนและปัญหาสังคม การแก้ไขปัญหาสังคมและการพัฒนาสังคมที่ได้ผล จึงต้องมุ่งแก้ปัญหาครอบครัว และใช้ครอบครัวเป็นฐานในการพัฒนา (family-base development)

การสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง และการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน จึงต้องพัฒนาครอบครัวให้อบอุ่นและมั่นคง โดยพัฒนาครอบครัวให้มีความมั่นคงทั้ง ๓ ด้าน คือ ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ ให้ครอบครัวมีสัมมาอาชีพ มีรายได้ที่เหมาะสมเพียงพอแก่ความจำเป็นความมั่นคงทางด้านสังคม มีรายได้ที่เหมาะสมเพียงพอแก่ความจำเป็นความมั่นคงทางด้านสังคม ให้มีความสัมพันธ์อันดีกับญาติพี่น้องมิตรสหาย ชุมชนและสังคม ความมั่นคงทางด้านจิตใจ ให้มีความรัก ความเอื้ออาทร ความเข้าใจ และความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว

หลักธรรมที่สำคัญในการครองเรือน คือ ธรรมาสวรรณ ได้แก่ สัจจะ-ความจริงใจ มีความซื่อสัตย์และจริงใจต่อกัน ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสมและถูกต้อง ทมะ-ความรู้จักข่มใจ รู้จักควบคุมจิตใจและอารมณ์ เมื่อฝ่ายหนึ่งเป็นไฟ อีกฝ่ายหนึ่งจะต้องเป็นน้ำ หลายครอบครัวต้องอับปาง เพราะเอาอารมณ์ใส่กัน ไม่รู้จักการข่มใจ ต้องปรับปรุงตนเองไม่ให้เป็นคนว่าวามเจ้าอารมณ์โดยการฝึกสมาธิ บำเพ็ญจิตภาวนา ขันติ-ความอดทน อดกลั้น ต้องอดทนต่อความยากลำบาก หาทางแก้ไขปัญหาครอบครัวด้วยความเข้มแข็งอดทน จาคะ-การเสียสละ ต้องเสียสละเพื่อกันและกัน เสียสละเพื่อลูกและเพื่อความมั่นคงและอบอุ่นของครอบครัว มีการให้อภัยแก่กัน

๓) ยุทธศาสตร์พัฒนาประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี

การพัฒนาชุมชนจะต้องมีเป้าหมายในการพัฒนาประชาชนในชุมชน ให้เป็นผู้ที่พร้อมด้วยคุณภาพและคุณธรรม ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม ศีลธรรม สามารถเป็นที่พึ่งแก่ตนเอง ครอบครัว และทำงานให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น สังคม และประเทศชาติ กล่าวคือเป็นผู้มีคุณภาพชีวิตที่ดี (good quality of life)

คนที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีควรมีความดี ดังนี้

(๑) **มีความรู้ดี** ทั้งความรู้รอบตัวและความรู้เกี่ยวกับตัวเองที่เรียกว่า อดัตตัญญูตา มีความรู้ทางโลกและทางธรรม

(๒) **มีสุขภาพอนามัยดี** ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต

(๓) **มีความสามารถดี** สามารถนำความรู้มาใช้ให้เป็นประโยชน์สามารถติดต่อประสานงานและทำงานร่วมกับผู้อื่น ความรู้เป็นวิทยาส่วนความสามารถเป็นศิลปะ

(๔) **มีความคิดดี** มีความคิดที่ถูกต้อง ทางพุทธศาสนาเรียกความคิดว่าทิวฐิ สัมมาทิวฐิ ความคิดเห็นที่ถูกต้อง เป็นมรรคแรกของอริยมรรค ผู้ใดที่มีความคิดเห็นที่ผิดหรือเป็น มิจฉาทิวฐิ ย่อมทำให้เป็นคนคิดผิด พุดผิด และทำผิด

(๕) **มีการกระทำดี** มีการกระทำหรือพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ถูกต้องและ เป็นธรรม การกระทำทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า กรรม แบ่งเป็น กายกรรม การกระทำทางกาย วาจากรรม การกระทำทางวาจา มโนกรรม การกระทำทางจิตใจ ต้องมีการกระทำทั้ง ๓ ที่สุจริต และเป็นกุศล

(๖) **มีจิตใจดี** มีจิตใจที่สะอาด สงบ และสว่าง ยึดมั่นในคุณธรรม เช่น ความเมตตากรุณา ความกตัญญูกตเวที และคุณธรรม ๔ ประการ ตามพระบรมราโชวาท

๔) **ยุทธศาสตร์ให้ประชาชนในชุมชนได้รับประโยชน์และความสุขอย่างทั่วถึง**
ประโยชน์ที่ทุกคนควรจะได้รับ ซึ่งจะทำให้เกิดความสุข มีทั้งประโยชน์ทาง ธรรมและประโยชน์ทางโลก

ประโยชน์ทางธรรม แบ่งได้เป็น ๓ ประการ ดังนี้
๑) **ทิวฐิธัมมิกัตถประโยชน์** ประโยชน์ในปัจจุบัน เป็นประโยชน์ทางวัตถุทำให้ตั้งตัวได้ในทางโลก หลักธรรมที่จะทำให้ได้รับทิวฐิธัมมิกัตถประโยชน์ ได้แก่

๑.๑) อุฏฐานสัมปทา ขยันหมั่นเพียรในการหาทรัพย์และประกอบ อาชีพที่สุจริต

๑.๒) อารักขสัมปทา รักษาทรัพย์ที่หามาได้

๑.๓) กัลป์ยาณมิตตตา คบเพื่อนที่ดี

๑.๔) สมชีวิตา มีชีวิตความเป็นอยู่ที่เหมาะสม ไม่สุรุ่ยสุร่าย ฟุ่มเฟือย หรือผิดเคืองจนเกินไป

๒) **สัมปรายิกัตถประโยชน์** ประโยชน์ภายนอก เป็นประโยชน์ทางธรรม ซึ่งจะสามารถทำให้ตั้งตนอยู่ในความดีงาม ไม่ตกไปสู่ความชั่วความเสื่อม หลักธรรมที่จะทำให้ ได้รับสัมปรายิกัตถประโยชน์ ได้แก่

๒.๑) สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา

๒.๒) สीलสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล

๒.๓) จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการเสียสละ

๒.๔) ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา

๓) **ปรมัตถประโยชน์** ประโยชน์สูงสุดทำให้เป็นผู้ไม่ยึดมั่นในสิ่งทั้งหลาย ทั้งปวง ที่เป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนันตตา สามารถลดละกิเลส ตัณหา มีจิตใจที่สะอาด และสว่าง หลักธรรมที่จะทำให้ได้รับปรมัตถประโยชน์ คือ มรรค ๘ ได้แก่

- ๓.๑) สัมมาทิฎฐิ ความเห็นชอบ
 ๓.๒) สัมมาสังกัปปะ การดำริชอบ
 ๓.๓) สัมมาวาจา การเจรจาชอบ
 ๓.๔) สัมมากัมมันตะ การงานชอบ
 ๓.๕) สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ
 ๓.๖) สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ
 ๓.๗) สัมมาสติ ความระลึกชอบ
 ๓.๘) สัมมาสมาธิ ความตั้งใจชอบ

สำหรับประโยชน์ในทางโลกที่ทุกคนควรจะได้รับ ซึ่งจะทำให้เกิดความสุขมี

๓ ประการ คือ

- ๑) ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (economic benefits) มีอาชีพและรายได้ตามสมควร มีปัจจัย ๔ ในการครองชีพ
 ๒) ประโยชน์ทางสังคม (social benefits) มีการศึกษาและสุขภาพอนามัยดี มีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อยู่ในสังคมที่สงบเรียบร้อย
 ๓) ประโยชน์ทางจิตใจ (spiritual benefits) มีสุขภาพจิตดี ไม่เครียด ไม่วิตกกังวล ไม่เป็นโรคจิต โรคประสาท จิตใจมีศีลธรรม เป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยว ช่วยให้มีความคิด การกระทำ คำพูดที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์และเป็นธรรม

๕) ยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญอย่างสมดุลและยั่งยืน

ประชาชนในชุมชนจะต้องร่วมมือในการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญอย่างสมดุลและยั่งยืน

การพัฒนาที่สมดุล คือ การพัฒนาที่ไม่เน้นในด้านใดด้านหนึ่งจนเกินไป จนละเลยการพัฒนาในด้านอื่น การพัฒนาประเทศไทยในระยะ ๓๐ ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑ ถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๗ ได้เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ ถือการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายที่สำคัญ ไม่ได้ให้ความสนใจแก่การพัฒนาคนเท่าที่ควร และไม่ได้ให้ความสนใจแก่การพัฒนาจิตใจเท่าใดนัก การพัฒนาที่ผ่านมาได้ทำให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญก้าวหน้า ประชาชนมีรายได้สูงขึ้น แต่ก็ทำให้สังคมมีปัญหาเพิ่มขึ้นตามสรุปผลการพัฒนาที่ว่า “เศรษฐกิจดีสังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน”

ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔) จึงได้ถือคนเป็นเป้าหมายหลักหรือศูนย์กลางของการพัฒนา โดยมีการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และให้ความสนใจแก่การพัฒนาจิตใจมากขึ้น

การพัฒนาแบบยั่งยืน การพัฒนาที่ผ่านมาเป็นการพัฒนาที่เน้นหนักในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้ทำให้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้เพื่อสนองความต้องการของ

มนุษย์จนเกินขอบเขต ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติค่อยๆ ร่อยหรอ เสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว และได้ก่อให้เกิดปัญหาภาวะมลพิษ นอกจากนี้ภัยธรรมชาติโดยเฉพาะอุทกภัยและวาตภัย และปัญหาสังคมต่าง ๆ ได้เพิ่มมากขึ้นและรุนแรงยิ่งขึ้น

การพัฒนาที่ผ่านมาจึงเป็นการพัฒนาที่ไม่ถูกต้อง จึงมีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ คือ การพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) เพื่อป้องกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาที่ผ่านมา เพื่อรักษาและส่งเสริมคุณภาพของสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิต สำหรับมวลมนุษยชาติในยุคปัจจุบันและอนุชนในรุ่นต่อไป

สภาโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาได้ให้ความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืนว่า “การพัฒนาแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สนองต่อความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่กระทบกระเทือนความสามารถของคนรุ่นต่อไปในการที่จะสนองต่อความต้องการของตนเอง” (Sustainable development is development which meets the need of present generation without compromising the ability of future generation to meet their own needs).

การพัฒนาแบบยั่งยืน จึงเป็นการพัฒนาที่สมดุล โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยไม่ได้คำนึงถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเท่านั้น การพัฒนาจะต้องไม่เกินขอบเขตความสามารถที่ระบบนิเวศจะรองรับได้ และจะต้องไม่เกินขีดความสมดุลของธรรมชาติ การพัฒนาแบบยั่งยืนจะต้องคำนึงถึงหลักการความยุติธรรมระหว่างชนรุ่นปัจจุบันกับชนรุ่นต่อ ๆ ไป (intergenerational equity) และหลักการความยุติธรรมระหว่างชนรุ่นเดียวกัน (intergenerational equity)

หัวใจของการพัฒนา มีดังนี้

อุดมการณ์ชีวิต คือ “งานคือชีวิต ชีวิตคืองาน บ้านดาดสุข” เพื่อไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน

อุดมการณ์พัฒนา คือ “จริงใจ จริงจัง” และยึดหลัก ๗ ประการ คือ

“ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ อดทน ช่วยตนเอง มีระเบียบวินัย เสียสละ – ประสานประโยชน์”

อุดมการณ์ คือ “สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ วัฒนธรรมประเพณี”

ความสำเร็จอันแท้จริงของการพัฒนา คือ “ประชาชนอาสาพัฒนา”

สวมิญญานนักพัฒนา เพื่อนำการพัฒนาให้รู้หน้าด้วย สูตร 3 ประสาน 5 หลักการปฏิบัติ และ ๕ ร่วม ดังนี้

ประธาน ๕ หลักการปฏิบัติ ได้แก่

- ๑) ๓ สร้าง : อุดมการณ์ ความจริงใจ ความจริงจัง
- ๒) ๓ นิสสัย : ขยัน ประหยัด อุตุน
- ๓) ๓ ช่วย : ตนเอง ผู้อื่น ส่วนรวม
- ๔) ๓ ชื่อ : ต่อตนเอง ต่อหน้าที่ ต่อผู้อื่น
- ๕) ๓ ประธาน : ใจ ความคิด ประโยชน์

รวม ได้แก่ ๑ ร่วมคิด ๒ ร่วมทำ ๓ ร่วมรับผิดชอบ ๔ ร่วมแก้ปัญหา ๕ ร่วมรักษาผลประโยชน์

๒.๒ ความเป็นมาและความสำคัญของพระสงฆ์องค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองของจังหวัดอำนาจเจริญ

๒.๒.๑ ความเป็นมาขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

พระผู้ทำการก่อตั้งองค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ได้แก่ พระสงฆ์ที่ไปประชุมที่วิทยาลัยครูอุบลราชธานีในการประชุมเชิงปฏิบัติการการผลิตสื่อและการใช้สื่อการสอนในวิชาพระพุทธศาสนา ได้มีมติเอกฉันท์จัดตั้ง “องค์การพระผู้นำพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง จังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานตั้งอยู่ที่ห้องสมุดรัตนประทีป วัดเทพมงคล ตำบลบึงอำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ โดยมี พระสิริพัฒนาภรณ์ เจ้าคณะอำเภอเขื่องใน เจ้าอาวาสวัดทุ่งศรีเมือง เป็นประธานองค์การพระผู้นำแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โดยมีพระครูมงคลวรวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดเทพมงคล เป็นพระผู้ช่วย สำหรับการดำเนินงานของพระสงฆ์เครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจะได้กล่าวโดยละเอียดในบทที่ ๓

พระสงฆ์มีบทบาทและมีหน้าที่ในการปฏิบัติธรรมเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา แล้วนำเอาพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระชินวรมาช่วยสั่งสอนประชาชนทั่วไปโดยไม่เลือกชั้นวรรณะให้พ้นจากความทุกข์ตามความเหมาะสมและความสามารถของแต่ละคนดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ในโอกาสที่ส่งสาวกลุ่มแรกออกไปประกาศพระศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” หรือที่ทรงตรัสเตือนให้ภิกษุได้ระลึกอยู่เสมอถึงความเป็นอยู่ของตนว่า “บรรพชิตพึงพิจารณาเนืองๆว่า ความเป็นอยู่ของเราเนื่องด้วยผู้อื่น” หรือที่ทรงตรัสไว้ในคราวหนึ่งว่าภิกษุทั้งหลาย ชาวบ้านมีอุปการะแก่เธอ บำรุงเธอด้วยปัจจัยสี่ แม้พวกเธอก็ยังมีอุปการะแก่ชาวบ้านด้วยโดยการแสดงธรรมอันงดงามในเบื้องต้นงามในท่ามกลางและงดงามในที่สุดให้แจ่มแจ้งทั้งอรรถทั้งพยัญชนะแก่ชาวบ้านเกิดเพราะคุณุหัตถ์และบรรพชิตต่างก็อาศัยกันและกันด้วยอามิสทาน

และธรรมทาน” หรืออีกพระดำรัสที่ว่า “ภิกษุพึงแผ่เมตตาด้วยจิตเพื่อที่จะไม่ทำให้การฉันทข้าวของชาวบ้านเป็นของเปล่า

พระดำรัสเหล่านี้แสดงให้เห็นว่านอกจากจะศึกษาพระธรรมวินัยแล้วพระสงฆ์ยังต้องรับภาระในการเกื้อประโยชน์สุขแก่สังคมอีกด้วย ประการแรกการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่จากชาวบ้านมาถวายประการที่สองสภาพและเหตุการณ์ในสังคมน้อมมีผลเกี่ยวข้องกับ การบำเพ็ญธรรมและสุดท้ายโดยเมตตาธรรมของพระสงฆ์ที่จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากทุกข์อีกด้วยและในขณะเดียวกันทางราชการก็เน้นแผนการพัฒนาคุณภาพชีวิตเข้าไปในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ เรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพมนุษย์และการคุ้มครองทางสังคมโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งทางร่างกาย จิตใจและให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งให้มีความสามารถในการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ให้เข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกันทำให้เกิดสมดุลในการยกระดับคุณภาพชีวิต จึงทำให้พระสงฆ์ต้องมีบทบาทมากขึ้นในฐานะที่เป็นผู้นำทาง ศาสนามาช่วยกันพัฒนาสังคม

การพัฒนาคนให้มีคุณภาพมีคุณธรรมให้มากขึ้นอันเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์เป็นบุคคลที่ประชาชนยอมรับในการอบรมสั่งสอนโดยนำเอาหลักธรรมคำสอนทาง พระพุทธศาสนามาอบรมสั่งสอนให้แก่เยาวชนของชาติและถือว่าพระสงฆ์เป็นบุคลากรที่สำคัญของ สังคมชาวพุทธเพราะเมื่อเกิดปัญหาด้านจิตใจหลายๆคนก็ได้พระสงฆ์เป็นที่พึ่งช่วยแก้ปัญหาได้ในชีวิต จึงนับได้ว่าพระสงฆ์เป็นที่พึ่งของทุกคนในสังคมชาวพุทธซึ่งก็สอดคล้องกับคำกล่าวของ สมบูรณ์ สุขสำราญที่ว่าพระสงฆ์มีหน้าที่สองประการคือหน้าที่ตามพระธรรมวินัยและหน้าที่ต่อสังคมและใน ปัจจุบันพระสงฆ์หลายรูปได้ตระหนักถึงหน้าที่ของตนและพยายามทำหน้าที่ให้ดีที่สุดแม้ว่าจะมี อุปสรรคในการทำงานทั้งช่วยตนเองและสังคมให้อยู่รอดจึงเป็นภารกิจที่หนักพอสมควรเพื่อให้เห็น เป็นรูปธรรมแก่สังคมทั่วไปจากการมองเห็นแต่ว่าพระสงฆ์มีบทบาทเพียงด้านศาสนพิธีในสังคมเท่านั้น ตามความเป็นจริงแล้วบทบาทของพระสงฆ์มีอยู่มากมายเกินกว่าที่กล่าวอีกและแม้ว่าพระสงฆ์จะมี บทบาทหลักในการเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของประชาชน ส่งเสริมศีลธรรม สติปัญญาที่ถูกต้องแก่ ชุมชนซึ่งเป็นรากฐานของความเจริญมั่นคงและความสุขที่แท้จริงของชุมชนก็ตามแต่เมื่อชุมชนเกิดมี วิกฤติปัญหาต่างๆเข้ามาพระสงฆ์จะนิ่งเฉยอยู่ได้อย่างไรหากเลยที่จะช่วยแก้ปัญหาเหล่านี้แล้วการ พัฒนาจิตใจซึ่งเป็นบทบาทโดยตรงก็ย่อมเกิดขึ้นได้ยาก การที่พระสงฆ์นำชาวบ้านพัฒนาท้องถิ่นได้ เหมาะสมก็อาจจะเป็นตัวประสานการรวมตัวของชาวบ้านในการพัฒนาวัดอุทิศที่มีในชุมชนหรือเป็นผู้ลง มือปฏิบัติเองคือทำให้เห็นเป็นตัวอย่างตามโครงการต่างๆที่แนะนำไปจึงอาจจัดได้ว่าเป็นผู้กระตุ้น เตือนคือ “แนะให้ทำ ทำให้เห็น ชูให้เห็น ทำให้เป็น และบทบาทเหล่านี้มีคุณค่าต่อการพัฒนาชุมชน ที่จะ ช่วยเสริมสร้างสนับสนุนให้วัดเป็นองค์กรที่มีศักยภาพมากยิ่งขึ้นจนในบางครั้งก็ถูกมองว่าไม่เหมาะสม กับสมณะสาธูปทำให้ขาดการร่วมมือจากภาครัฐและเอกชนเท่าที่ควร

แต่ถ้าภาครัฐเอกชนและชาวบ้านทั่วไปมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และเห็นความสำคัญของพระสงฆ์พัฒนาอย่างแท้จริงก็คงจะได้รับความร่วมมือจากภาครัฐ เอกชน ชาวบ้านในการที่พระสงฆ์พัฒนาช่วยเหลือสังคมได้อย่างกว้างขวาง พระสงฆ์ที่ปฏิบัติงานอย่างที่ได้กล่าวมานี้ได้ปรากฏขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยเพราะภูมิภาคนี้มีความไม่อุดมสมบูรณ์ในตัวเอง แห้งแล้งกันดารประชาชนส่วนใหญ่ก็ยากจนขาดแคลนปัจจัยสี่ จึงต้องการความช่วยเหลือในการพัฒนาท้องถิ่นมากกว่าภูมิภาคอื่นๆของประเทศจากการศึกษาของ สมบูรณ์ สุขสำราญพบว่า พระสงฆ์ในภูมิภาคนี้มีการตื่นตัวในการพัฒนาชนบทมากกว่าภูมิภาคอื่นและพระมหาณรงค์ จิตตโสภโณ ได้กล่าวถึงพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกี่ยวกับการพัฒนาชนบทว่าได้รับพลังทั้งภาครัฐท้องถิ่นในระดับภาคเรียกชื่อว่า “ศูนย์ประสานงานพระพุทธศาสนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อร่วมมือกันในการปกครอง การศึกษาและการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์เริ่มตั้งแต่จังหวัด อำเภอลำปางและตำบลในส่วนของท้องถิ่นมีการทำงานเป็นเครือข่ายซึ่งก็มีอยู่หลายกลุ่มและในหลายกลุ่มนั้นก็มีการพัฒนาจังหวัดอำนาจเจริญเกิดขึ้นเพื่อช่วยเหลือพัฒนาชนบท

เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๒๕ คณะวิทยากรโครงการพัฒนาจิตใจเพื่อพัฒนางานในชนบทได้จัดประชุมอบรมประชาชนในเขตพื้นที่บ้านนาหว้าอำเภอพนม จังหวัดอุบลราชธานี (ปัจจุบันเป็นอำเภอประทุมราชวงศาในเขตจังหวัดอำนาจเจริญ)และในการอบรมครั้งนี้ได้นิมนต์พระสงฆ์ในเขตพื้นที่เข้ามาเป็นวิทยากรร่วมในการอบรมและมีผลเป็นที่น่าพอใจในมติของการประชุมจึงได้เกิดมีพระสงฆ์กลุ่มหนึ่งขึ้นมาริเริ่มโครงการฝึกอบรมประชาชนบนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่า “จะปลูกพืชต้องเตรียมดินและน้ำ จะกินต้องเตรียมอาหาร จะพัฒนาการต้องเตรียมประชาชน จะพัฒนาคนต้องพัฒนาที่จิตใจ จะพัฒนาใครเขาต้องพัฒนาตัวเราก่อน”ซึ่งได้ผลเป็นที่น่าพอใจมากเพราะทำให้ผู้ติดตามเสพติดสามารถเลิกเสพยาได้ กลับมาเป็นคนขยันทำมาหากินในทางสุจริต จึงทำให้พระสงฆ์กลุ่มนี้ได้รับการยอมรับจากประชาชนและหน่วยงานต่างๆมากขึ้นต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๕๒๘คณะรัฐมนตรีโดยการนำของท่าพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้ประกาศให้โครงการฝึกอบรมตามรูปแบบนี้เป็นอุดมการณ์ของชาติต่อไป^๓

๒.๒.๒ ประโยชน์จากการปฏิบัติตามอุดมการณ์ แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง

ประโยชน์จากการปฏิบัติตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง อาจสรุปได้ว่า ๓ ประการ คือ เป็นการถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นประโยชน์แก่ตนเองและครอบครัว และเป็นประโยชน์แก่หมู่บ้าน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

^๓ องค์การพระผู้นำพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง จังหวัดอุบลราชธานี-อำนาจเจริญ, โครงการจัดสวัสดิการชุมชนเร่งด่วนเพื่อผู้ยากลำบาก จังหวัดอุบลราชธานี-อำนาจเจริญ, พ.ศ. ๒๕๔๒. หน้า ๓.

(๑) เป็นการถวายราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ตลอดระยะเวลากว่า ๕๐ ปี ที่ทรงครองราชย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและความเจริญมั่นคง ก้าวหน้าของประเทศ โดยมีได้ทรงเห็นแก่ความเหนื่อยยากและความสุขส่วนพระองค์ จึงทำให้ประเทศไทยสามารถผ่านพ้นวิกฤติการณ์ต่าง ๆ มาได้ด้วยดี ทำให้ประเทศไทยสามารถดำรงความเป็นเอกราช อิสระภาพ และทำให้คนไทยมีผืนแผ่นดินที่ร่มเย็นเป็นสุขอาศัยอยู่จนทุกวันนี้ จึงควรที่พวกเราคนไทย จะได้แสดงความจงรักภักดีและความกตัญญูต่องานที่ต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจและความสามัคคีของคนทั้งชาติ โดยการเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทและปฏิบัติ ตามพระบรมราโชวาท ด้วยการพัฒนาตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง โดยการเริ่มจากการ พัฒนาตนเอง ครอบครัว หมู่บ้าน ชุมชน สังคม เพื่อสร้างสรรค์แผ่นดินไทยให้เป็นแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ผู้ทรงเป็น มหาธรรมิกราช

ปรากฏว่า เหตุจูงใจหรือแรงบันดาลใจที่สำคัญที่ทำให้ชาวบ้านต่าง ๆ ใน หมู่บ้านทั่วประเทศ ประมาณ ๒๐,๐๐๐ หมู่บ้าน ร่วมใจกันพัฒนาหมู่บ้านของตนตามอุดมการณ์ แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง ก็เพราะความจงรักภักดีในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ต้องการที่จะ ทำความดีและพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง ให้เป็นหมู่บ้านแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง เพื่อถวายเป็น พระราชสักการะบูชา

(๒) เป็นประโยชน์แก่ตนเองและครอบครัว

ปรากฏว่า ชาวบ้านเป็นจำนวนมากที่ปฏิบัติตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง ได้พัฒนาตนเองโดยเริ่มจากการพัฒนาจิตใจ เป็นผู้มีความตั้งใจใฝ่พัฒนา ลด ละ เลิกอบายมุข หลายคนได้เลิกจากการเป็นนักเลงสุรา นักเลงการพนัน เปลี่ยนชีวิตใหม่จากการใช้เวลาให้ล่องไปโดย ไร้สาระ เป็นผู้ขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพและในการทำงาน ทำให้รายจ่ายลดลงและรายได้ สูงขึ้น ชีวิตครอบครัวที่ไม่เคยมีความสุขมีแต่การทะเลาะวิวาทและความไม่เข้าใจกันก็เปลี่ยนไป สามีที่ ไม่เคยสนใจและเอาใจใส่ภรรยา เอาแต่ใจตัว ได้แต่ดื่มเหล้าเล่นการพนัน หรือไม่เคยดูแลเอาใจใส่ลูก แม่บ้านที่ละเลยในการปฏิบัติหน้าที่ของแม่บ้าน ลูกที่ประพฤติตนเป็นคนเกเร ไม่อยู่ในโอวาทของพ่อ แม่ ได้เปลี่ยนเป็นสามีที่ดีของภรรยา พ่อที่ดีของลูก แม่บ้านที่ดีของบ้าน ลูกที่ดีของพ่อแม่ ทำให้ ครอบครัวมีความสุข

(๓) เป็นประโยชน์แก่หมู่บ้าน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

ปรากฏว่า หมู่บ้านและชุมชนที่ได้รับการพัฒนาเป็นหมู่บ้านและชุมชน แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง ได้กลายเป็นหมู่บ้านและชุมชนที่สงบสุข ไม่มีปัญหาอาชญากรรม ประชาชนมีรายได้และชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความร่วมมือ ช่วยเหลือกัน ใช้วิถีชีวิตประชาธิปไตย

ประชาชนยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนา ขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ ประหยัด อุดม
ซึ่งเป็นผลให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย ประเทศชาติมีความเจริญมั่นคงก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

คำกล่าวของท่านพุทธทาสภิกขุ เกี่ยวกับแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง

ข้าพเจ้าได้มีโอกาสไปนมัสการท่านพุทธทาสภิกขุ ที่สวนโมกขพลาราม ท่านพุทธ
ทาสภิกขุ ได้กล่าวว่า “แผ่นดินทอง ต้องสร้างด้วยแผ่นดินธรรม ในแผ่นดินไท ที่ไม่ใช่แผ่นดินทาส”

แผ่นดินไท หมายถึง แผ่นดินที่เป็นไทหรือเป็นอิสระจากกิเลส ซึ่งได้แก่ ความโลภ
ความโกรธ และความหลง

มีผู้กล่าวว่า การที่แผ่นดินไทยของเราไม่ได้รับความสำเร็จให้เป็นแผ่นดินธรรม
แผ่นดินทอง เพราะคนไทยตกเป็นทาสของวัตถุนิยม บริโภคนิยม ธนานิยม กิเลสนิยม เยาวชนเป็น
จำนวนไม่น้อยได้ตกเป็นทาสของยาเสพติด คนไทยเป็นจำนวนไม่น้อยได้ตกเป็นทาสของอบายมุข
โดยเฉพาะสุราและการพนัน จึงเป็นเหตุให้เกิดภาวะทางการเงินและเศรษฐกิจในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ทำให้
ประเทศไทยต้องกู้ยืมและเป็นทาสของ IMF

สรุปบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาตามหลักการพระพุทธศาสนาผ่านองค์การเครือข่าย
สังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง เน้นการพัฒนาด้านจิตใจ การพัฒนาสังคม โดยมีพระสงฆ์เป็น
ผู้นำการพัฒนาโดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระบรมราโชวาท เพื่อสร้างแผ่นดินไทยเป็น
แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

บทที่ ๓

ความเป็นมาและความสำคัญบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมตามหลักการ แนวพุทธขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

ความเป็นมาและความสำคัญบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธองค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง พระสงฆ์ที่เป็นผู้นำจะมีบทบาทต่อสังคมด้วยการพัฒนาจิตใจของประชาชนในสังคมซึ่งปัญหาการเสื่อมถอยทางคุณธรรม จริยธรรมในสังคมเพิ่มมากขึ้นจากความเจริญด้านวัตถุ แต่จิตใจของประชาชนในสังคมเริ่มเสื่อมลง ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาจิตใจด้วยการส่งเสริมการเรียนรู้ของพุทธศาสนิกชนในวันอาทิตย์ การทำวัตรสวดมนต์ข้ามคืน นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีบทบาทในด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ กิจการด้านสาธารณสุข การส่งเสริมการใช้ยาสมุนไพร การตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อให้ชาวบ้านได้สร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ด้วยการกัณฐิมเงินในกลุ่มสมาชิกเพื่อประกอบอาชีพ รวมถึงการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้รักษาผู้ติดยาเสพติด โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๑ เครือข่ายสังฆพัฒนา

ความเป็นมาของเครือข่ายสังฆพัฒนานั้น เริ่มเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๒๕ คณะวิทยากรโครงการพัฒนาจิตใจเพื่อพัฒนางานในชนบทได้จัดประชุมอบรมประชาชนในเขตพื้นที่บ้านนาหว้าอำเภอนาหว้า จังหวัดอุบลราชธานี (ปัจจุบันเป็นอำเภอประทุมราชวงศาในเขตจังหวัดอำนาจเจริญ)และในการอบรมครั้งนี้ได้นิมนต์พระสงฆ์ในเขตพื้นที่เข้ามาเป็นวิทยากรร่วมในการอบรมและมีผลเป็นที่น่าพอใจในมติของการประชุมจึงได้เกิดมีพระสงฆ์กลุ่มหนึ่งขึ้นมาริเริ่มโครงการฝึกอบรมประชาชนให้ยึดหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาไว้ดำเนินชีวิต รวมทั้งนำแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาหลักดำรงตนอยู่ในสังคมที่อยู่ในกระแสวัตถุนิยม โดยมีพระผู้นำคือพระพระสิริพัฒนามารณ์ เจ้าคณะอำเภอนาหว้าใน เจ้าอาวาสวัดทุ่งศรีเมือง เป็นประธานองค์การพระผู้นำแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง พระครูมงคลวรวัฒน์เจ้าอาวาสวัดเทพมงคล เป็นพระผู้ช่วย โดยพระสงฆ์ได้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

๓.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ตามหลักพระพุทธศาสนา

พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาจิตใจคนในสังคมในหลายประการจะได้กล่าวในลำดับต่อไปถึงบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

๓.๒.๑ การพัฒนาด้านจิตใจและปัญหาการพัฒนาจิตใจ

พระสงฆ์ได้มีบทบาทพัฒนาจิตใจของคนในชุมชน จากคนที่ติดยาเสพติดให้เลิก จากที่เคยติดเหล้าให้เลิกเหล้า จากที่เคยติดการพนันให้เลิกจากการพนัน จากที่เคยลุ่มหลงในไสยศาสตร์ที่เคยมกมายให้รู้ใช้สติปัญญา จากความเห็นผิด (มิจฉาทิฐิ) ให้มีความเห็นที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) พระสงฆ์พัฒนาจิตใจของคนในชุมชนให้ขยันหมั่นเพียรในการทำมาหาเลี้ยงชีพคือหาและสอนให้ขยัน เก็บออม ประหยัดใช้จ่ายอย่างรู้คุณค่า ไม่ฟุ่มเฟือย หรุธรา หลงตามค่านิยมที่ผิดๆ สอนให้คนที่อยู่ในสังคม เช่นสอนให้รู้จักเลือกคบคน โดยให้เลือกคบกับบัณฑิต ให้หลีกเลี่ยงจากคนพาล ซึ่ง การพัฒนาจิตใจเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก เป็นเรื่องละเอียดอ่อน ลึกซึ้งเป็นนามธรรม ไม่เหมือนกับการพัฒนาทางวัตถุ หรือการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ซึ่งกระทำได้ง่ายกว่า เพราะเป็นเรื่องรูปธรรมที่จับต้องได้ วัตถุประสงค์ การพัฒนาจิตใจยังเป็นเรื่องทวนกระแสกิเลสและความต้องการของคน เพราะจิตใจของคนห่อหุ้มด้วยกิเลส ความโกรธ ความหลง ติดในการเสพสุขจากรูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส คนส่วนมากมักจะชอบทำอะไรตามใจตัว และมักจะทำตามอำนาจของกิเลส ไม่ค่อยข่มใจ และฝึกใจสนใจแต่ในการบำรุงบำเรอร่างกาย คิดว่ามีเงินอย่างเดียวก็หาความสุขได้

การพัฒนาจิตใจตามหลักพระไตรปิฎกนั้น เป็นหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาซึ่งได้รวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ ประกอบด้วย พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ข้อความและคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก มุ่งสอนให้พุทธศาสนิกชนได้นำหลักธรรมที่ตีมาใช้ในการดำรงชีวิตให้เกิดความสุข ความเจริญทั้งตนเองและสังคม ปัจจุบันพบว่ายังมีงานวิจัยในประเทศไทยที่ศึกษาผลของการศึกษาพระไตรปิฎกต่อความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาจิตใจในด้านด้านการยอมรับตนเอง ความรู้สึกเห็นใจผู้อื่น และความละเอียดอ่อนทางอารมณ์ด้วยการดำเนินชีวิตระดับศีล คือ ชีวิตที่อยู่ร่วมกับผู้อื่นในครอบครัว ชุมชน สังคมเน้นที่การดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ซึ่งนำไปสู่ความไม่เบียดเบียน ความเกื้อกูล จิตสาธารณะ การเห็นทุกชีวิตเป็นเพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตาย – มีทุกข์ มีความปรารถนาพ้นจากทุกข์ หวังสุขเช่นกัน เป็นต้น หลักธรรมที่ใช้เป็นฐานให้เกิดปัญญาเพื่อการดำเนินชีวิตข้างต้น คือ อกุศล ให้ประจักษ์ชัดในการกระทำ และผลของการกระทำ เพื่อให้เห็นคุณค่าความสำคัญของการทำดี ละชั่ว ตามเป็นจริง, มีความรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง, ตระหนักถึงผลของการกระทำของตนที่จะมีผลต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม, มีความมั่นใจในการพึ่งตนเอง ไม่ฝากความหวังไว้กับสิ่งเลื่อนลอย และ เกณฑ์การแยกแยะกุศล อกุศล หรือความดีความชั่วตามสภาวะธรรมการพัฒนาจิตระดับสมาธิ มี 2 ประเภท คือ ส่วน ที่พิจารณาโดย เน้นถึงความสำคัญของการมีจิตที่สงบและมั่นคงในการรับรู้เรียนรู้สิ่งต่างๆอย่าง ต่อเนื่อง, วิธีการขจัดความฟุ้งซ่าน, การรู้จักรักษาความสงบสุขของจิตใจในชีวิตประจำวัน และ ในส่วน ของสมาธิ แสดงระบบการพัฒนาจิตที่ละเอียดตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นการพัฒนาสมาธิ พร้อมไปกับปัญญา คือ เป็นสมาธิที่เป็นไปเพื่อรู้สภาวะต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตตามความเป็นจริง

ในปัจจุบัน ปัญหาสังคมที่น่าเป็นห่วงที่สุดคือปัญหาศีลธรรม วัฒนธรรมและจิตใจ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาท มีข้อความตอนหนึ่งว่า “ระยะนี้ บ้านเมืองเรามีพลเมืองเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งมีสัญญาณบางอย่างเกิดขึ้นด้วยว่า พลเมืองของเรา บางส่วนเสื่อมทรามไปในความประพฤติและจิตใจ ซึ่งเป็นอาการที่น่าวิตกว่า ถ้าหากคงอยู่ต่อไป เราอาจเอาไม่ตัวไม่รอด”^๑ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้ความเจริญทางวัตถุ ก้าวหน้าไปมาก แต่การพัฒนาจิตใจไม่ได้ก้าวหน้าไปพร้อมกับความเจริญทางวัตถุ ในทางตรงข้าม ศีลธรรมและจิตใจของคนกลับเสื่อมลง จึงทำให้เกิดช่องว่างระหว่างความเจริญทางวัตถุและความเจริญทางจิตใจเป็นเหตุให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นและรุนแรงยิ่งขึ้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (๒๕๕๕-๒๕๕๙) มีรายงานผลของสังคมไทยเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรม จริยธรรม มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และมีแนวโน้มเป็นสังคมปัจเจกมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วผ่าน กระแสโลกาภิวัตน์และโลกไซเบอร์ ทำให้คนไทยมุ่งแสวงหาความสุขและสร้างอัตลักษณ์ส่วนตัวผ่าน เครือข่ายสังคมออนไลน์ เกิดเป็นวัฒนธรรมย่อยร่วมสมัยที่หลากหลายในรูปแบบการรวมกลุ่มของ บุคคลที่สนใจเรื่องเดียวกันขณะเดียวกันมีการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องมากกว่าส่วนรวม ทั้งนี้ จากการจัดอันดับคะแนนดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชันทั่วโลกบ่งชี้ถึงความไม่สมดุลของ ธรรมาภิบาล^๒

การปกครองและปัญหาคอร์รัปชันในประเทศ โดยในปี ๒๕๕๒ ประเทศไทยได้รับ คะแนนความโปร่งใส ไม่ทุจริต และคนในประเทศยอมรับไม่ได้กับการทุจริตเพียง ๓.๔ คะแนน จาก คะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน จัดอยู่ในลำดับที่ ๘๔ จาก ๑๘๐ ประเทศ และอยู่ในลำดับที่ ๑๑ ของ ภูมิภาคเอเชีย ขณะที่ภาคส่วนต่างๆ ได้มีการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆแต่การมีส่วนร่วม ในการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมยังอยู่ในระดับต่ำ โดยมีสัดส่วนมูลค่าเพิ่มขององค์กรไม่ แสวงหากำไรและอาสาสมัครต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศเพียงร้อยละ ๑.๖ ในช่วงปี ๒๕๔๙- ๒๕๕๑ เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้วมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ ๔-๗ และเมื่อพิจารณาจากการ สสำรวจข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานด้านคนในครัวเรือนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน ชุมชน พบว่า เพิ่มขึ้นจาก๗.๗ ล้านครัวเรือนในปี ๒๕๕๑ เป็น ๘.๒ ล้านครัวเรือนในปี ๒๕๕๒ คิดเป็น ร้อยละ ๙๖.๐ และ ๙๘.๔ ของครัวเรือนทั้งหมดตามลำดับ

^๑ อภิขัย พันธเสน, **สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง**, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๙.

^๒ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติฉบับที่สิบเอ็ด**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๕๔), หน้า ๓๙-๔๑.

ความเสื่อมถอยทางคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมไทย ส่งผลให้สถาบันทางสังคมมีแนวโน้มอ่อนแอ คนในสังคมขาดความไว้วางใจและขาดการมีส่วนร่วมทางสังคม วิกฤตปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม เป็นความเสี่ยงที่จะส่งผลให้ประชาชนอยู่ร่วมกันยากลำบาก มีความถี่ในการใช้ความรุนแรงแก้ไขปัญหามากขึ้น ทั้งปัญหาในระดับครอบครัว และปัญหาความคิดเห็นแตกต่างทางการเมือง ประกอบกับกระบวนการยุติธรรมแก้ไขปัญหาค่าไม่ได้เต็มที่ ทำให้ขาดความไว้วางใจ เชื่อใจกัน นอกจากนี้ กระแสวัฒนธรรมเสมือนจริงที่แพร่เข้ามาผ่านโลกโซเชียล ทำให้มีการสร้างเครือข่ายทางสังคมมากขึ้น มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและวิจารณญาณในการเลือกรับ-ปรับ-ใช้วัฒนธรรม ส่งผลให้ค่านิยมไทยมีการปรับเปลี่ยนไปตามวัฒนธรรมที่รับมา เด็กและเยาวชนที่ยังไม่มีภูมิคุ้มกันที่ดีพอ หรือขาดการใช้วิจารณญาณกลับกรอง จะเสี่ยงต่อการรับวัฒนธรรมที่ไม่ดีงามมาใช้โดยง่าย

นอกจากนี้ ยังมีการใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมเสมือนจริงในเชิงของการสร้างปัญหามากกว่าเชิงสร้างสรรค์ ทำให้ความสัมพันธ์กับคนรอบข้างลดลง สร้างพื้นที่ส่วนตัวมากขึ้น นาไปสู่ความแตกแยกในครอบครัวและการมีส่วนร่วมในสังคมลดลง

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ นั้น การส่งเสริมให้ประชาชนเรียนรู้ ให้ความคิดสูงด้วยสติและปัญญา ด้วยคุณธรรม มีวามขยันอย่างฉลาดปราดจาก อบายนุก มีความซื่อสัตย์สุจริตไม่คดโกง มีความอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นคนมีจิตใจอ่อนโยน ไม่ถือรั้น ไม่ถือตัว มีความรับผิดชอบ มีศีลสมาธิ มีความสามัคคีเมตตาปราณีต่อกัน รู้เหตุรู้ผลละชั่วทำดีและมีใจ พัฒนาร่วมกัน พัฒนาสังคม ครอบครัวและประเทศชาติ ซึ่งการพัฒนาจิตใจตามโครงการแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง ต้องให้เกิดผล ๕ ประการคือ ๑. ความคิดที่ดี ๒. มีจิตใจใฝ่พัฒนา ๓. ยึดหลักศาสนาเป็นหลัก ๔. รักษาวัฒนธรรมอันดีงาม ๕. ปฏิบัติตามคุณธรรม ๔ ประการ โดยแบ่งขั้นตอนในการพัฒนาทางด้านจิตใจ

๓.๒.๒ การพัฒนาทางเศรษฐกิจ

การตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ โดยการส่งเสริมให้ประชาชนพึ่งพาตนเองได้ มีการรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการประกอบอาชีพโดยสุจริตและแสวงหาปัจจัยในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมรู้จักประหยัดและอดออมโดยการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ รู้จักใช้วิทยาการสมัยใหม่ที่เหมาะสมกับสภาพของตนเองด้วยการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์

อุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง มีเป้าหมายในการพัฒนาคนพัฒนาหมู่บ้าน ชุมชนเพื่อสร้างสรรค์แผ่นดินไทยให้เป็นแผ่นดินทองแผ่นดินธรรมเพื่อน้อมเกล้าถวายเป็นพระราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลที่ ๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นั้น พระสงฆ์สังฆพัฒนาแผ่นดินได้สนับสนุนกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ สำหรับวัตถุประสงค์ของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์วัดเทพมงคลมี วัตถุประสงค์ของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑) เพื่อเป็นการ

ส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักการเก็บออมรายได้ที่หามาได้ ๒) เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนให้แก่คนในชุมชนในการนำไปประกอบอาชีพ เพื่อยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีขึ้น ๓) เพื่อเสริมสร้างสวัสดิการต่างๆ ให้กับคนในชุมชน ๔) เพื่อเสริมสร้างให้เกิดความรักสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน นอกจากนี้แนวความคิดเรื่องการกลุ่มคนในหมู่บ้านเดียวกัน ซึ่งพื้นฐานเป็นสังคมชนบทที่จะเป็นชุมชนระบบเครือญาติเป็นส่วนมากที่มีความรู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี ดังนั้นคนในชุมชนรอบบริเวณวัดก็เหมือนพี่น้อง เมื่อรวมกลุ่มกันก็จะเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง เมื่อบุคคลในชุมชนได้รับความลำบากก็จะให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การช่วยเหลือคนหนึ่งคนใด เมื่อในกลุ่มให้การช่วยเหลือมากก็จะทำให้พี่น้องเป็นเบา ผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือก็จะมีความซาบซึ้งในบุญคุณ รู้สึกเป็นหนี้บุญคุณคนในสังคม ในชุมชนเมื่อต้องการพลังความร่วมมือก็จะมีพลังความร่วมมือร่วมใจสมัครสมานสามัคคีมากอย่างมาก เมื่อรวมกับชุมชนแห่งความเป็นเครือญาติ^๓

ส่วนแนวทางการส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มสังฆะออมทรัพย์วัดเทพมงคลเพื่อพัฒนาสังคม กรรมการได้แสดงความคิดเห็นถึงแนวทางการส่งเสริม ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“การรู้คุณค่าของเงินออม โดยเมื่อกั๊ยืมเงินไปดำเนินการแล้วก็จะมีความระลึกลำบากกว่าเงินที่นำไปลงทุนเป็นเงินกองกลาง ของสมาชิกทั้งหมด ดังนั้นผู้กั๊ยืมจึงมีความตระหนักรู้ในเรื่องของคุณค่าของเงินที่กั๊ยืม จึงทำให้เกิดความขยัน ประหยัด และใช้จ่ายอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ทุนคืน และมีกำไรเป็นรายได้ และเสริมองค์ความรู้ในด้านการจัดการ ให้มีประสิทธิภาพ รวมถึงส่งเสริมความรู้ด้านอาชีพให้ม้องค์ความรู้ที่จะเป็นเกราะป้องกันภัย ในความเสียหาย ที่จะเกิดกับผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตรเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ไม่ต้องเป็นหนี้เป็นสิน”^๔

“อยากให้รัฐบาลเข้ามาสนับสนุนการฝึกอบรม การถ่ายทอดความรู้ให้กับทางกลุ่ม ปัญหาของกลุ่มส่วนมากพวกเราผลิตได้แต่มีปัญหาด้านการตลาดผลผลิตการเกษตร เพราะต้นทุนราคาจะตก อยากให้รัฐบาลช่วยเหลือ ด้านการสร้างมูลค่าเพิ่ม”^๕

ส่วนแนวทางในด้านการติดตามผลเพื่อพัฒนากลุ่มสังฆะออมทรัพย์วัดเทพสถิต กรรมการได้แสดงความคิดเห็นดังนี้

“จากผลการดำเนินงานทุนสะสมที่เพิ่มขึ้น และดูจากยอดจำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้นหรือลดลง ซึ่ง การรับสมาชิกเพิ่มต้องผ่านการกลั่นกรอง จากคณะกรรมการ”^๖

“ดูจากบัญชี รับจ่าย ปลายปี ซึ่งกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ได้เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงให้คำแนะนำ ปรึกษากลุ่มสังฆะออมทรัพย์ ”^๗

^๓ สัมภาษณ์, บุญเริ่ม บุญกาส ประธานกลุ่ม สังฆะออมทรัพย์วัดเทพมงคล ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

^๔ หลอย ผสมสา อายุ ๕๖ ปี กรรมการกลุ่ม ออมทรัพย์, วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๕๖

^๕ ราพวน บุญวาส อายุ ๔๓ ปี เจริญญิก กลุ่ม ออมทรัพย์, วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๖

^๖ เจริญ รัตนโสภณ อายุ ๕๐ ปี กรรมการกลุ่มสังฆะออมทรัพย์ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

การสร้างกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ให้เข้มแข็ง

สมาชิกกลุ่มสัจจะออมทรัพย์วัดเทพสถิตได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในการสร้างกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ให้เข้มแข็ง ดังคำให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ควรจะมีการเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะเครือข่าย ทางกลุ่มจำเป็นต้องแสวงหาความรู้และความร่วมมือจากภายนอก เพื่อดำเนินงานกลุ่มให้ประสบผลสำเร็จ นอกจากนั้นการได้รับรู้ถึงความเป็นไปของกลุ่มออกทรัพย์วัดเทพสถิตกลุ่มต่าง ๆ ในจังหวัดหรือจังหวัดใกล้เคียงเพื่อเห็นแนวทางที่จะเรียนรู้จากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อพัฒนาตนเอง ถ้าเราไม่เรียนรู้จากกลุ่มอื่นที่ประสบผลสำเร็จกลุ่มเราก็ไม่สามารถพัฒนาเครือข่ายระดับชุมชนที่เข้มแข็งได้ ก็จะล้มเหลว รวมถึงต้องการให้กลุ่มมีเงินทุนมากขึ้น จากดอกเบี้ย”^๗

“ถ้าได้รับการสนับสนุนจากรัฐทางด้านการบริหารจัดการ ก็จะทำให้การดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่มาใช้ได้เร็วขึ้น และคนที่เป็นกรรมการของกลุ่ม ต้องเป็นผู้มีความรู้ ที่จะช่วยแก้ปัญหาให้กับสมาชิกได้ช่วยเหลือสมาชิกได้ และเป็นผู้เสียสละอย่างสูง”^๘

“อยากให้ทุกคนในกลุ่มร่วมแสดงความคิดเห็นได้เต็มที่ รวมไปถึงการชี้แนะ และนำเสนอปัญหาให้ช่วยกับแก้ปัญหา”^๙

“สมาชิกทุกคนต้อง เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเองต่อกลุ่มสัจจะ ออมทรัพย์ ก่อนสมัครสมาชิกทุกคนได้จากการสะสมพวงกม เป็นประจำทุกเดือน ไม่ต่ำกว่า ๒๐ บาท ต่อเดือน ในครั้งแรก ต่อมาได้ปรับเป็น ๓๐ ต่อเดือน (วันละ ๗ บาท) ปัจจุบัน ผากได้ไม่ต่ำกว่า ๓๐ บาท”^{๑๐}

การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม ผู้วิจัยสังเคราะห์ ถ้าได้รับการสนับสนุนจากรัฐทางด้านการบริหารจัดการ ก็จะทำให้การดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่มาใช้ได้เร็วขึ้น และคนที่เป็นกรรมการของกลุ่ม ต้องเป็นผู้มีความรู้ ที่จะช่วยแก้ปัญหาให้กับสมาชิกได้ช่วยเหลือสมาชิกได้ และเป็นผู้เสียสละอย่างสูง รวมถึงให้ทุกคนในกลุ่มร่วมแสดงความคิดเห็นได้เต็มที่ รวมไปถึงการชี้แนะ และนำเสนอปัญหาให้ช่วยกับแก้ปัญหา

การวิเคราะห์ด้วยหลักธรรมในการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ได้ดังนี้ . สัจจะ คือการเป็นคนจริง เมื่อตั้งใจจะออมเงิน ก็จริงต่อเป้าหมายนั้นไม่ทอดยต่อเป้าหมายนั้น อุปสรรคที่ส่งผลต่อการออมได้แก่ กิเลส จากวัตถุนิยม อยากมี อยากได้ ด้วยกันทั้งสิ้น ทั้งอุปสรรค

^๗ (เปลี่ยน บุญवास อายุ ๖๖ ปี กรรมการกลุ่ม ออมทรัพย์, วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๖)

^๘ สุมณฑา พลศรี อายุ ๕๒ ปี เกษตรกร, วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๖

^๙ อรชร วอเพชร สมาชิก อายุ ๓๑ ปี, วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๖

^{๑๐} ผ่องศรี สนอ่วม อายุ ๕๐ ปี แม่บ้าน สมาชิก, วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๖

^{๑๑} เสาวลักษณ์ บุญवास อายุ ๔๑ ปี แม่บ้าน สมาชิก, วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๖

ภายในคือใจของเราเอง หรืออุปสรรคภายนอก เงื่อนไข สิ่งแวดล้อม ผู้คนรอบตัวก็ตาม ดังนั้นจะประสบความสำเร็จได้ “เราต้องจริง” เมื่อเจออุปสรรคก็ไม่หยุด แต่จะเดินหน้าต่อไปจนบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ รวมถึง เป็นคนที่รักษาคำพูด พูดคำไหนคำนั้น เชื่อถือได้ เหมือนดังพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ตถาคต พูดอย่างไรทำอย่างนั้น ทำอย่างไรพูดอย่างนั้น” ถ้าทำได้อย่างนี้ เราจะเป็นคนที่น่าเชื่อถือ ส่งผลให้ชีวิตเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป รวมถึงมี ชั้นดี คือความอดทน ต่อสิ่งที่เฝ้าขว้างหรือกิเลสซึ่งทนได้ยาก และหลักธรรม จาคะ คือความเสียสละ มีน้ำใจช่วยเหลือคนอื่น และสละอารมณ์ ไม่เก็บอารมณ์ขุนมัวไว้ในใจ ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลคนอื่นด้วย มีน้ำใจต่อสมาชิกในกลุ่ม ดึงคนอื่นขึ้นมาด้วยเป็นกลุ่ม ก็จะประสบผลสำเร็จ

๓.๒.๓ การพัฒนาทางสังคมสงเคราะห์ คือ การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมคิดร่วมกระทำกิจกรรมร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมรับผิดชอบและร่วมกันรักษาผลประโยชน์ของชาติมีระเบียบวินัยเคารพกฎเกณฑ์ของสังคมรู้จักหน้าที่และบทบาทของตนเองโดยมีแผนงานด้านสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีโครงการภายใต้แผนซึ่งประกอบด้วย โครงการรักษาและฟื้นฟูสุขภาพจิต ผู้ติดยาเสพติด (ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและศูนย์ส่งเสริมธรรมนำทางชีวิต) โครงการให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด โครงการฟื้นฟูรักษาวัยชนธรรมท้องถิ่น โครงการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ โครงการเยาวชนดีเด่น โครงการสงเคราะห์ผู้ยากจนมีรายได้น้อย โครงการเสริมสร้างและพัฒนาองค์กรให้เข้มแข็ง โครงการศูนย์คุณภาพชีวิตวัดเทพมงคล(ฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด)และโครงการแม่บทพัฒนาชุมชนเป็นต้น โดยการแบ่งแยกออกเป็นข้อๆดังนี้

๓.๒.๓.๑ ด้านสาธารณะสงเคราะห์ คือ ขบวนการช่วยเหลือสงเคราะห์ประชาชนผู้ที่ประสบกับความทุกข์ยากลำบาก ทั้งในด้านความยากจน การเจ็บป่วยและความไม่รู้ทั้ง ๓ ประการนี้ถือเป็นภัยคุกคามประชากรชาวไทยทั่วไปโดยเฉพาะในท้องถิ่นที่ห่างไกลความเจริญโดยมีแนวทาง ๓ ประการคือ ปลุกกระตุ้นผู้ประสบกับความทุกข์ยากให้มองเห็นความยากลำบากและมองหาหนทางแก้ไข จัดตั้งกลุ่มพลังมวลชนให้มากเพื่อทำหน้าที่แก้ไขและป้องกันโดยตนเองและร่วมกับภาครัฐและเอกชน, ชี้นโยบายกำลังมวลชนที่จัดตั้งไว้ให้รู้จักคิด รู้จักทำและแก้ปัญหาจนกว่าจะมีแนวทางแก้ไขปัญหาที่ถูกต้องคือ คิดได้ คิดเป็น คิดถูก ทำได้ ทำเป็น ทำถูก แก้ปัญหาได้ แก้ปัญหาเป็น แก้ปัญหาถูกด้วยตนเองจึงจะเป็นทางสงเคราะห์ที่ถูกต้อง^{๑๒}

^{๑๒} พระมหาไพสิทธิ สัตยาวัธ, บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท กรณีศึกษา พระเทพสิมมาภรณ์กับการพัฒนาชนบทในจังหวัดนครราชสีมา, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), หน้า ๗๙.

โดยสรุปแล้วการสาธารณสุขสงเคราะห์จึงเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่สาธารณสุขในชุมชนด้วยการให้คำแนะนำสนับสนุนส่งเสริมสงเคราะห์ประชาชนในการประกอบอาชีพ การสาธารณสุข กลุ่มอาชีพ กลุ่มการเงินและกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชนซึ่งมีกิจกรรมดังนี้ คือ

๑. กิจกรรมด้านสาธารณสุข เนื่องจากความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ การมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงจึงเป็นสุดยอดปรารถนาของคนทั้งหลายและการรู้จักป้องกันตนเองไม่ให้เกิดโรคย่อมเป็นการรักษาโรคที่ดีที่สุดพระสังฆพัฒนาเองก็ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องสุขภาพของประชาชนในชุมชนจึงได้จัดกิจกรรมหลายอย่างเพื่อเป็นการพัฒนาส่งเสริมระบบสาธารณสุขในชุมชนโดยส่วนมากกระทำในลักษณะเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานสาธารณสุขเพื่อให้ความรู้และส่งเสริมด้านโภชนาการและสุขอนามัย การเสริมสร้างสาธารณสุขมูลฐานในชุมชนโดยมีกิจกรรมต่างๆดังนี้

ก. การเผยแพร่ความรู้ในการใช้ยาจำพวกยาปฏิชีวนะ ยาสมุนไพร กิจกรรมดังกล่าว พระสังฆพัฒนาส่วนมากมักจะมีความรู้ในเรื่องสมุนไพรเป็นอย่างดี ในเบื้องต้นจะต้องประสานงานกับหน่วยงานสาธารณสุขในชุมชนก่อน เช่น สถานีอนามัย โรงพยาบาลที่ใกล้ชุมชนเพื่อขอเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนและในขณะนี้ที่วัดเทพมงคลก็มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาอบรมอยู่เป็นประจำมีได้ขาดและทางโรงพยาบาลจังหวัดก็ยังสามารถส่งเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาดูแลโรคภัยไข้เจ็บให้พระสงฆ์และประชาชนในวัดได้ขาด บ้างก็ให้การสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานดังกล่าว เช่น ทางวัดเทพมงคลได้ยกห้องสมุดรัตนประทีปให้เป็นศูนย์กลางการอบรมและ ทำการรักษาพยาบาลโดยการที่ทางโรงพยาบาลได้รับความเมตตาจากพระอาจารย์หลวงพ่อพระครูมงคลวรวัฒน์เจ้าอาวาสวัดเทพมงคลได้ยกห้องประชุมให้เป็นห้องพยาบาลแห่งการเรียนรู้และทำการรักษาพยาบาลประจำวัดเทพมงคล

ข. ส่งเสริมการใช้ยาสมุนไพรรักษาโรค การใช้สมุนไพรรักษาโรคจึงเป็นการช่วยลดค่าใช้จ่ายในการรักษาโรคภายในครอบครัว ในชุมชน ได้ส่วนหนึ่งพระสงฆ์กลุ่มสังฆพัฒนาจังหวัดอำนาจเจริญจึงพยายามที่จะส่งเสริมสนับสนุนใช้ยาสมุนไพรแทนยาสามัญ เพราะสามารถหาได้และทำการผลิตเองได้ในชุมชน ซึ่งบางท่านอาจจะไม่ได้ศึกษาเรียนรู้มาด้านนี้โดยตรงแต่ท่านก็อาศัยประสบการณ์และการขอความร่วมมือประสานงานกับผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญทางด้านสมุนไพรโดยตรงทั้งภายในและภายนอกชุมชนมาให้คำปรึกษาแนะนำถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ นอกจากนี้ยังสอดแทรกเนื้อหาในเวลาเทศนาบางในบางโอกาส ให้คำแนะนำโดยตรงบ้างและยังมีการปลูกพืชสมุนไพรในวัดหรือส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนปลูกไว้ใช้ในรั้วเรือนตลอดถึงชุมชนด้วย

ค. การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับสารเสพติดต่างๆ โรคติดต่อ โรคเอดส์ อันสืบเนื่องมาจากแนวคิดในทางพระพุทธศาสนาที่ว่า สิ่งเสพติดต่างๆ เป็นอบายมุข คือ ช่องทางที่จะนำไปสู่ทางเสื่อมเช่นเดียวกับการติดสุรา พระสงฆ์กลุ่มพระสังฆพัฒนาเองก็ได้ตระหนักถึง ข้อนี้เป็นอย่างดีถึงผลเสียของสิ่งเสพติดประเภทต่างๆ ท่านจึงพยายามให้ความรู้ถึง ทุกข์โทษอันจะพึง เกิดขึ้นจากสิ่งเสพติด ทั้งโดยการเทศนาบ้าง การเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนบ้าง การจัดการอบรมให้ เยาวชนและประชาชนบ้าง จัดกิจกรรมเยาวชนอาสาป้องกันยาเสพติดบ้าง เพื่อให้ประชาชนในชุมชน ได้ตระหนักและรับรู้ถึงทุกข์โทษของสิ่งเสพติด และเพื่อให้เกิดการลดละและเลิกไปในที่สุด นอกจากนี้ โรคติดต่อก็เป็นปัญหาด้านสาธารณสุขที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งและยิ่งในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา โรคติดต่อที่ถือว่าร้ายแรงที่สุดก็คือ โรค เอดส์ ได้บั่นทอนสุขภาพกายสุขภาพจิตของประชาชนเป็น อย่างมาก การให้ความรู้เกี่ยวกับโรคติดต่อต่างๆ พระสังฆพัฒนาจะประสานงานกับหน่วยงาน สาธารณสุขเพื่อให้เจ้าหน้าที่มาให้ความรู้บ้าง มาตรวจรักษาบ้างในเบื้องต้นหรือให้การสนับสนุนการ ปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้ท่านจะช่วยเน้นย้ำให้เห็นถึงพิษภัยความทุกข์ยากที่จะเกิดจาก โรคระบาดต่างๆ อันช่วยให้ประชาชนให้ความสนใจมากยิ่งขึ้นเพราะมีความเชื่อความศรัทธาใน พระสงฆ์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

ง. การรักษาและฟื้นฟูผู้ติดสารเสพติด นอกจากกิจกรรม สังฆพัฒนามีความเด่นชัดในเรื่องการแก้ไขปัญหายาเสพติดเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ รัฐบาลได้ประกาศ สงครามยาเสพติดอย่างเข้มข้น องค์กรสงฆ์ซึ่งรวมถึงพระสงฆ์นักพัฒนาด้วย ได้ถูกดึงเข้ามามีส่วนร่วม ในการแก้ไขปัญหายาเสพติดทั่วประเทศ การทำงานสังฆพัฒนาที่เด่นชัดมากในช่วงเวลานี้ จึงมีทั้งการ ประยุกต์การสอนธรรมและอบรมพัฒนาจิตใจที่เน้นเกี่ยวกับปัญหายาเสพติด และการใช้วัดเป็นศูนย์ บำบัดยาเสพติดให้แก่ผู้เสพหรือผู้ติดที่ต้องการเลิก ยาเสพติด ใช้โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในการ อบรมสั่งสอนให้เยาวชนไม่ไปข้องเกี่ยวกับยาเสพติด โดยเน้นการสอนให้ตระหนักถึงโทษของยาเสพติด เพื่อที่เยาวชนจะได้นำเอาความรู้ที่ได้รับไปบอกต่อกับญาติพี่น้องและครอบครัว เดิมเด็กและ เยาวชนในตำบลรังกาใหญ่มีจำนวนไม่น้อยที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด แต่ภายหลังก็ลดลงเป็นลำดับ เช่น พระครูกิตติโกศล วัดพระศรีเจริญ อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ เน้นการอบรมศีลธรรมและพัฒนา จิตใจเรื่องปัญหายาเสพติด โดยการแนะนำให้เห็นโทษของยาเสพติด ปลูกความรักความอบอุ่นใน ครอบครัวระหว่างลูก-พ่อ-แม่ เป็นโครงการที่เริ่มมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๕ แต่ดำเนินการอย่างเข้มข้นมากใน ปี ๒๕๔๖ เพราะผลส่วนหนึ่งมาจากการประกาศสงครามยาเสพติดของรัฐบาล ในส่วนการเข้าร่วม กิจกรรมแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยตรงนั้นก็มียุทธวิธีแบบ ทั้งที่ใช้วัดเป็นศูนย์บำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด เช่นที่วัดเทพมงคล โดยเริ่มจากการอบรมธรรมเพื่อการบำบัดรักษาผู้เสพและผู้ติดยาเสพติดทุก ชนิด รวมถึงกลุ่มเสี่ยงที่เป็นเป้าหมายทั้งครู นักเรียน แรงงานรับจ้าง และชาวบ้านทั่วไป การอบรม เน้นการพัฒนาจิตใจและความรู้ความเข้าใจเรื่องยาเสพติด คนที่มาเข้ารับการฝึกอบรมจะเปิดเผยว่า

ตนเคยใช้ยาเสพติด โดยบทบาทของพระสังฆพัฒนาจะทำงานในลักษณะป้องกันแล้ว สำหรับผู้มีภาวะติดสิ่งเสพติด พระสังฆพัฒนาก็ให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยที่ติดสิ่งเสพติดเหล่านี้ ซึ่งถ้าท่านมีความสามารถท่านก็จะเป็นผู้ดำเนินการเองแล้ววิธีการรักษาก็จะเป็นการรักษาไปพร้อมกับรักษาสภาพจิตใจ ทั้งนี้เพราะผู้ที่ติดสิ่งเสพติดมักจะเป็นผู้ที่มีสภาพจิตที่อ่อนแอหรือมีปัญหา ส่วนมากแล้วพระสังฆพัฒนาท่านจะใช้สมุนไพรรักษาเป็นหลักในการบำบัดรักษา หรือถ้าท่านหมดความสามารถท่านก็จะทำลักษณะส่งต่อผู้ป่วยแก่พระสังฆพัฒนาที่มีความสามารถรูปอื่นๆ และโดยมากแล้วการส่งต่อให้แก่หน่วยงานทางด้านสาธารณสุขของรัฐมักจะเป็นวิธีสุดท้าย โดยมีศูนย์บำบัดฟื้นฟูอยู่ ๒ แห่งคือ วัดเทพมงคล แต่ในปัจจุบันนี้ ทางวัดเทพมงคลได้ส่งต่อไปให้กับสาขาวัดเทพาคือ ที่วัดลาดคำ ซึ่งมีท่านพรอาจารย์หลวงพ่อดิล สุธัญญธาตุดำกับท่านพระมหา ฌรรงค์ คมภิโร เป็นผู้ทำการบำบัดรักษาอยู่ที่วัดลาดคำ อำเภอเมืองอำนาจเจริญ ตำบลบุง จังหวัดอำนาจเจริญ และอยู่ที่วัดบ้านเป่า ที่จังหวัดอุบลราชธานี

“อาตมาจะให้ผู้ติดยาเสพติดสาบานว่าจะเลิกยาเสพติด สำหรับกลุ่มเสี่ยงและผู้ติดไม่มากหรือติดเพราะจิตใจอ่อนแอ ก็ให้ปฏิบัติกรรมฐานไหว้พระสวดมนต์ เดินจงกรม เพื่อชี้แนวทางแห่งชีวิตให้รู้ว่าอะไรดี อะไรไม่ดี แล้วเขาก็ลดละเลิกได้ แต่ในรายที่ติดมากจะแยกออกต่างหาก และใช้ยาสมุนไพรรักษาไปพร้อมๆ กับการปฏิบัติธรรม ต้องคอยสอนและให้กำลังใจพวกเขาให้สามารถต่อสู้กับพิษภัยของยาเสพติด จนกระทั่งสามารถเลิกยาเสพติดได้”^{๑๓}

จ. การรักษาและฟื้นฟูผู้ติดเฮโรอีน นับตั้งแต่การแพร่เข้ามาของโรค เฮโรอีนเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๒๖ โรคเฮโรอีนับว่าสร้างปัญหาด้านสาธารณสุข ด้านสุขภาพเป็นอย่างมาก ส่งผลกระทบต่อสุขภาพผู้ติดเชื้อและผู้ที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดโดยเฉพาะอย่างยิ่งปฏิกิริยาที่มีต่อผู้ติดเชื้อในระยะแรกของการแพร่ระบาด ซึ่งจะได้รับความรังเกียจจากบุคคลรอบข้างด้วยต่างก็กลัวว่าจะพลาดติดเชื้อเฮโรอีนไปด้วยกระทั่งหลายคนไม่ยอมรับประทานอาหารร่วมกับผู้ป่วยที่ติดเชื้อ เฮโรอีน การใช้ห้องน้ำตลอดถึงการแสดงความรังเกียจด้วยอาการต่างๆ อันเป็นการซ้ำเติมผู้ติดเชื้อให้มีความทุกข์มากยิ่งขึ้นพระสังฆพัฒนาตระหนักถึงความทุกข์ยากลำบากของผู้ติดเชื้อและด้วยความมีเมตตา กรุณาต่อเพื่อนมนุษย์เป็นทุนเดิมหลายรูปจึงหันมาให้การช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเฮโรอีน โดยเริ่มประสานกับหน่วยงานสาธารณสุขเพื่อให้ผู้ติดเชื้อเข้าถึงบริการของรัฐมากยิ่งขึ้นและพยายามทำความเข้าใจกับบุคคลใกล้เคียงผู้ป่วย เช่น พ่อ แม่ พี่ น้อง ตลอดจนถึงประชาชนในชุมชนเพื่อไม่ให้รังเกียจและยอมรับผู้ติดเชื้อ ให้ความช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นจึงได้ตั้งศูนย์ฟื้นฟูช่วยเหลือผู้ติดเฮโรอีนขึ้นที่วัดเทพมงคลตำบลบุง อำเภอเมืองอำนาจเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ โดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

^{๑๓} สัมภาษณ์, พระครูกิตติศักดิ์ กิตติภักโร เจ้าอาวาสวัดป่าลาดคำ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖.

- ๑) เพื่อสร้างความตระหนักและความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เรื่องโรค เอ็ดส์แก่ผู้นำหมู่บ้าน วัด โรงเรียนให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น
- ๒) ให้การช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเพื่อให้มีชีวิตอยู่ตามสมควร
- ๓) เพื่อให้ผู้ติดเชื้อและกลุ่มญาติ ชุมชนเป้าหมายได้รับการยอมรับจากชุมชนเป็นอย่างดี
- ๔) เพื่อสร้างเครือข่ายในการวางแผนป้องกันและแก้ไขปัญหา โรคเอดส์ในชุมชนโดยยึดหลัก ๔ ประการคือ

- (๑) การอบรมสัมมนาป้องกัน การป้องกันแก้ไขปัญหาโรคเอดส์
 - (๒) การพัฒนาศักยภาพเครือข่ายระดับหมู่บ้าน
 - (๓) การป้องกันแก้ไขปัญหาโรคเอดส์ในสถานศึกษา
 - (๔) การบริหารการจัดการ
- กิจกรรมทั้ง ๔ อย่าง มีความสัมพันธ์กันในตัวพร้อมมีการ ประเมินในทุกขณะซึ่งถ้าหากบรรลุตามเป้าหมายก็จะสร้างความยั่งยืนในการแก้ปัญหาสร้างความ ตระหนักในเรื่องโรคเอดส์ ทั้งนี้เพื่อให้กิจกรรมเช่นนี้เป็นต้นแบบในการแก้ไขปัญหาในอนาคต ทั้งนี้ เพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อในด้านต่าง ๆ คือ

- ๑) ด้านร่างกาย โดยการให้มีการตรวจสุขภาพโดยเจ้าหน้าที่ สาธารณะสุขจังหวัด
- ๒) ด้านจิตใจ มีการฟังเทศนา อบรม หรือให้คำปรึกษา โดยเน้นให้ธรรมแก่ผู้เข้ารับบริการเพื่อการสร้างจิตใจให้เข้มแข็งพร้อมที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไปอย่างมี ความหวังและสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขโดยที่พระสังฆพัฒนาเป็นผู้คอยให้คำปรึกษาเป็น กำลังใจ นอกจากนี้ก็ยังมี การเสริมกำลังใจให้โดยมีเจ้าหน้าที่ในส่วนราชการคอยมาเยี่ยมให้กำลังใจ ด้านชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน มีการจัดเลี้ยงอาหาร มีค่าพาหนะเดินทางมารับมอบายาแก่ผู้รับบริการ โดยประสานความร่วมมือด้านงบประมาณจากหน่วยงานกาชาด ประชาสงเคราะห์ สำนักงานส่งเสริม สุขภาพและสำนักงานพัฒนาองค์กรชุมชนตลอดถึงหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง

จ. ช่วยเหลือฟื้นฟูแก่ผู้ต้องขังก่อนพ้นโทษ^{๑๔}

นอกจากนี้พระสงฆ์ที่วัดเทพมงคลได้มีการจัดกิจกรรมให้ ชุมชนใกล้เคียงเพื่อช่วยกันลดปัญหายาเสพติด ดังกล่าวข้างต้นเป็นตัวอย่างของกิจกรรมด้านสาธารณะ สงเคราะห์ซึ่งมีพระสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองกระทำอยู่ อันแสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติงานที่

^{๑๔} บ้านกึ่งวิถี วัดเทพมงคล, ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อคืนคนดีสู่สังคม, (Halfway House.)

ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชนเป็นอันมากซึ่งกิจกรรมต่างๆเหล่านี้อันสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับพระสงฆ์และชุมชนได้เป็นอย่างดี

๓.๒.๓.๒ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ สำหรับบทบาทของพระสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์นั้น พระสงฆ์ได้มีบทบาทตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ให้ความอนุเคราะห์ในด้านการศึกษา ทั้งส่วนที่จัดการศึกษาเองโดยตรงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่ทางรัฐบาลไม่สามารถจัดการศึกษาบริการได้ทั่วถึง อันได้แก่กลุ่มประชากรที่ด้อยโอกาสทางสังคม ด้อยโอกาสทางด้านเศรษฐกิจ เป็นเหตุให้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ก็ได้อาศัยพระสงฆ์ให้การศึกษา ในขณะที่ศึกษาก็ไม่ต้องใช้งบประมาณจากรัฐบาล แต่ใช้ทุนจากประชาชนโดยตรงทั้งที่อยู่อาศัย อาหารและในการใช้จ่ายและบทบาทที่เด่นชัดอีกประการของพระสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ คือจัดตั้งโรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอน มีหลักสูตรที่แน่นอนและอีกที่จัดอย่างไม่เป็นระบบ อาจเป็นลักษณะการให้ทุนสนับสนุนการศึกษา การให้ทุนในสร้างอาคารเรียน ให้ทุนซื้อสื่อการเรียนการสอน ให้ทุนการศึกษาสำหรับเด็กขาดแคลนทุนทรัพย์ “อาตมามีทุนการศึกษาสำหรับเด็กที่เรียนที่โรงเรียนเทศบาลปีละ 50 ทุนโดยให้ทุนการศึกษาทุนละหนึ่งพันบาท โดยเน้นจะให้เด็กที่ครอบครัวยากจน เรียนดีโดยวัดสนับสนุนการศึกษามาหลายปี จะจัดงานแจกทุนการศึกษาในช่วงเดือนมิถุนายนของทุกปี จะมีญาติโยมร่วมถวายจตุปัจจัยสนับสนุนเพิ่มเติมสำหรับการศึกษาอยู่ทุกปี”^{๑๕}

กระบวนการสงเคราะห์เด็กและเยาวชนทั้งก่อนวัยเรียน ในวัยเรียนและพ้นจากวัยเรียนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่างๆตามสมควรแก่สภาพของการศึกษาในชีวิตโดยเน้นไปที่กลุ่มเยาวชนเป็นเป้าหมายหลักแต่ในความเป็นจริงของการนี้จะต้องเกิดจากการผนึกกำลังผสมผสานใจกันอย่างกว้างขวางทั้งในส่วนของภาครัฐและเอกชนโดยมีกลุ่มของพระสงฆ์พัฒนาเป็นแกนกลางและให้มีการเตรียมการชักจูงความร่วมมือทำความเข้าใจในระบบแผนงานโครงการ พร้อมทั้งหลักการวิธีการรับช่วงงานและมีระเบียบของสังคมที่จะเปิดช่องให้ร่วมแรงร่วมใจหรือมีการรับช่วงงานกันในด้านต่างๆไปดำเนินการให้ต่อเนื่องซึ่งล้วนแล้วแต่ต้องอยู่ในขอบเขตของการ “ร่วมต่างๆ” เช่นร่วมมี ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไข ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับผิดชอบและรวมไปถึงร่วมเป็นร่วมตายอีกด้วย งานนี้จึงจะเห็นผลสัมฤทธิ์ของการสงเคราะห์อย่างครบถ้วนทั้ง ๓ ขั้นตอนคือ

- ก. ชั้นสามารถรับความรู้ทางวิชาการทั้งในและนอกหลักสูตรได้
- ข. ชั้นสามารถปลูกฝังทัศนคติที่ติงามต่อสังคมได้

^{๑๕} สัมภาษณ์, พระครูมงคลวรวัฒน์ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗

ค. ชั้นสามารถนำเอาวิชาความรู้ที่ได้มาไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้และไม่ให้เกิดการสูญเปล่าที่ได้รับการศึกษาเล่าเรียนมา^{๑๖}

กล่าวโดยสรุปแล้วงานด้านการศึกษาสงเคราะห์จึงเป็นงานของพระสงฆ์องค์การณฺ์เครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหวัดอำนาจเจริญที่ให้การสงเคราะห์แก่ชุมชนด้วยการช่วยเหลือในด้านต่างๆมากมายไม่ว่าจะเป็นอุปกรณ์ ทุนทรัพย์หรือสิ่งต่างๆที่สามารถจัดหาได้ให้แก่สถานศึกษาหรือบุคคลผู้ศึกษาตลอดถึงการจัดการศึกษาแก่เยาวชนตลอดถึงประชาชนในชุมชนเทศบาลเมืองอำนาจเจริญ เช่นเปิดศูนย์อบรมเด็กก่อนก่อนเกณฑ์วัดเทพมงคล ที่มาจากความคิดของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ที่จะตั้งโรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนก่อนเกณฑ์ขึ้น โดยได้นำเข้าสู่ที่ประชุมมหาเถรสมาคมเพื่อพิจารณา ซึ่งมีมหาเถรสมาคมและมอบหมายให้พระเถระ ๓ รูป คือพระธรรมวโรดม๑ พระมหาโพธิวงศาจารย์ และพระมหารัชฆังคลาจารย์เป็นผู้แทนมหาเถรสมาคมไปร่วมประชุมพิจารณากับคณะกรรมการที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการตั้งขึ้นเพื่อพิจารณานโยบายของคณะสงฆ์แล้วจึงได้นำเสนอต่อที่ประชุมมหาเถรสมาคมในการประชุมครั้งที่ ๖/๒๕๑๖ เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ที่ประชุมมหาเถรสมาคมพิจารณาแล้วเห็นชอบด้วยกับการตั้งโรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนก่อนเกณฑ์จึงได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่นั้นมา^{๑๗}

ตั้งนั้นกรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการได้จัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนก่อนเกณฑ์ในรูปแบบที่เรียกว่าโรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนก่อนเกณฑ์โดยการจัดเป็นการศึกษาสงเคราะห์มีผู้สอนและผู้บริหารคือพระสงฆ์และให้ฆราวาสเป็นครูผู้ช่วยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งดังนี้^{๑๘}

- ๑) เพื่อวางรากฐานการศึกษาของเด็กก่อนก่อนเกณฑ์พอให้มีความรู้เพื่อเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาต่อไปด้วยดี
- ๒) เพื่อเป็นการปลูกฝังประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของไทยให้เด็กก่อนก่อนเกณฑ์
- ๓) เพื่อปลูกฝังธรรมะให้แก่เด็กเล็กตั้งแต่เยาว์วัย
- ๔) เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้านโดยอาศัยเด็กเป็นสื่อสัมพันธ์

^{๑๖} พระมหาไพสิทธ์ สัตยาวัธ, บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท กรณีศึกษา พระเทพสิมาภรณ์กับการพัฒนาชนบทในจังหวัดนครราชสีมา, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), หน้า ๖๒.

^{๑๗} กมล รอดคล้าย, คู่มือการบริหารศูนย์อบรมเด็กก่อนก่อนเกณฑ์ในวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๗), หน้า ๔๒.

^{๑๘} กมล รอดคล้าย เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๗.

- ๕) เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีสุขภาพลักษณะที่ดีมีนิสัยร่าเริงรู้จักการออกกำลังกายและพักผ่อนที่ถูกต้องตลอดจนการป้องกันโรคร้ายที่จะมาเบียดเบียน
- ๖) เพื่อให้เด็กสามารถพึ่งตัวเองได้และสามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเองได้
- ๗) เพื่อส่งเสริมให้เด็กรู้จักสังเกตและมีไหวพริบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในสิ่งที่ตั้งถาม
- ๘) เพื่อส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม
- ๙) เพื่อเป็นการสนองนโยบายของคณะสงฆ์และกระทรวงศึกษาธิการ ในส่วนของหลักสูตรและการเรียนการสอนนี้อนุโลมใช้ตามแนววัดประสพการและแนวการวัดผลระดับอนุบาลของสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติในเวลาต่อมาโรงเรียนสอนเด็กก่อนเกณฑ์ได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น “ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด”

๓.๒.๓.๓ การทำวัตรสวดมนต์ข้ามคืน

การสวดมนต์ข้ามคืนเป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจของชุมชน เพื่อเป็นการอบรมจิตใจของประชาชนให้สงบและเข้มแข็งและโดยมากจะมีกิจกรรมในวันพระหรือวันสำคัญในวันนักขัตฤกษ์ต่างๆหรือบางแห่งก็อาจเป็นวันเสาร์อาทิตย์ นอกจากนี้การเข้าร่วมกิจกรรมทุกอย่างซึ่งเป็นบทสวดมนต์นอกจากจะเป็นพระสูตรหรือพระปริตรต่างๆแล้วยังมีบทกลอน สรภัญญะ คติสอนใจต่างๆมากมายอันจะเป็นการปลุกฝังให้ประชาชนในชุมชนมีคุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนายิ่งขึ้นในชาวพุทธทุกชนชั้นโดยการนำของหน่วยองค์การพระผู้นำสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองและพระสงฆ์นักพัฒนาทั้งหลายเป็นผู้ดำเนินการก่อตั้งเป็นต้น

๓.๓ ความหมายและลักษณะของบทธา

๓.๓.๑ ความหมายของบทธา

พระมหาสุภา อุฑโท ให้ความหมายไว้ว่า บทธา คือ พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก หรือลงมือปฏิบัติตามคาดหวังของผู้อื่น ตามสถานภาพ และตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่ในขณะนั้นๆ^{๑๙}

ปราชญา กล้าผจญ ได้ให้ความหมายบทธาไว้ว่า สิ่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่

^{๑๙} พระมหาสุภา อุฑโท, บทธาพระสงฆ์ในทศวรรษหน้า (๒๕๔๑ - ๒๕๖๐), วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต, (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๙.

การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้เหมาะสม สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น^{๒๐}

พระสงฆ์ถือเป็นผู้นำชุมชน เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ชีวิตของประชาชน ผูกพันกับพระสงฆ์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในสังคม กับพระสงฆ์จึงไม่สามารถแยกกันได้ ทั้งนี้เพราะต่างต้องอาศัยซึ่งกันและกันตลอดเวลา ดังนั้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทในด้านต่าง ๆ เพื่อเกื้อกูลต่อชุมชนก่อนที่จะกล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ต่อชุมชน

สมบุญ สุธาสาราย^{๒๑} กล่าวว่า บทบาทในการพัฒนาชุมชนของ พระสงฆ์ เริ่มต้นขึ้นอีกครั้งหนึ่งในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมาทั้งที่เป็นทางการและไม่ทางการ คือพระสงฆ์ส่วนหนึ่งเข้าไปพัฒนาร่วมกับรัฐบาลการที่พระสงฆ์ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาร่วมกับทางราชการ ทั้งทางด้านการอบรมศีลธรรม การแนะนำด้านอาชีพ การศึกษาการอนามัย ตลอดจนจนถึงการก่อสร้างถาวรวัตถุ ทำให้พระสงฆ์ส่วนหนึ่งมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน

พระราชวรมนี^{๒๒} ได้มองบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ออกเป็น ๒ ทาง คือ

(๑) บทบาทหลักหรือบทบาทโดยตรงของพระสงฆ์คือการเป็นผู้นำชุมชนใน ด้านจิตใจ เสริมศีลธรรม สติปัญญาที่ถูกต้องแก่ชุมชนเป็นบทบาทที่สำคัญยิ่ง เป็นรากฐาน ความเจริญ ความสุขของสังคมอย่างแท้จริง

(๒) บทบาทรอง ในบางกรณีอาจมีบทบาทอื่นที่พระสงฆ์อาจจำเป็นและควรเข้าไป เกี่ยวข้องในฐานะที่พระสงฆ์เป็นผู้รับแรงศรัทธาจากชาวบ้านอาจแนะนำช่วยเหลือหรือ สงเคราะห์ชาวบ้านในท้องถิ่นให้เห็นช่องทางในการพัฒนาทางด้านวัตถุและจิตใจที่เหมาะสม อาจเป็นผู้ประสาน การรวมตัวของชาวบ้านในการพัฒนาและอาจจัดวัดให้เป็นสถานที่รวมกลุ่ม เป็นต้น

ดังนั้นพระสงฆ์จึงเป็นตัวแทนของวัดเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวม แห่งความเชื่อถือ ความร่วมมือกัน เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านต่าง ๆ แต่ที่สำคัญที่สุดคือ ความรู้สึกของประชาชนต่อพระสงฆ์ว่าเป็นผู้ที่มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่าง ๆ สามารถเป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้านและเป็นเครื่องรักษาความเคารพนับถือได้ยั่งยืนมั่นคงยิ่ง ๕. บทบาทของพระสงฆ์ด้านสังคมสงเคราะห์

^{๒๐} ปราชญา กล้าผจญ, พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคาแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๓๔.

^{๒๑} สมบุญ สุธาสาราย, พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หน้า ๓๓.

^{๒๒} พระราชวรมนี (ประยูทธ ปยุตโต) พระราชวรมนี (ประยูทธ ปยุตโต), เกณฑ์วินิจฉัยความหมาย และคุณค่าของพุทธธรรม. (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๑๗), หน้า ๖๖.

บทบาทของพระสงฆ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งควบคู่ไปกับบทบาทหลักของพระสงฆ์คือด้านสังคมสงเคราะห์ที่มีต่อชาวบ้านเนื่องจากวิถีชีวิตของพระสงฆ์ต้องมีความเกี่ยวเนื่องกับชาวบ้าน จึงได้มีผู้ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ด้านสังคมสงเคราะห์ ดังนี้

วินัย เก่งสุวรรณ^{๒๓} ได้กล่าวว่า หน้าที่ทางสังคมสงเคราะห์ของ พระสงฆ์เกิดจากองค์ประกอบ ๓ ประการคือ

- (๑) การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ในเรื่องปัจจัย ๔
- (๒) สภาวะและเหตุการณ์ในสังคมเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น
- (๓) คุณธรรม เมตตาธรรม กรุณาธรรมของพระสงฆ์ที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์

ในขณะเดียวกันได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ทางสังคมสงเคราะห์ที่ทำได้ดีที่สุด คือ บทบาททางการศึกษา การสาธารณสุข การพัฒนาจิตใจประชาชน การสงเคราะห์ทางจิตและการพัฒนาท้องถิ่น

(๑) บทบาททางการศึกษา วัดให้สถานที่เป็นโรงเรียน และอาคารเรียน พระ เป็นผู้สอนและอบรมเยาวชนให้รู้หนังสือ ให้เป็นผู้มีศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม อนุเคราะห์การจัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนวัยเรียนชกชนชาวบ้านให้สนับสนุนด้วย ทุนการศึกษา และอุปกรณ์การเรียน

(๒) บทบาทด้านการสาธารณสุข พระสงฆ์ทั้งในอดีตและปัจจุบันให้การรักษาพยาบาลแก่ชาวบ้านในทุกระดับความเจ็บป่วย โรคบางชนิดหายด้วยแรงศรัทธาที่ ผู้ป่วยมีต่อพระสงฆ์

(๓) บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจของประชาชน พระสงฆ์ให้ธรรมทานแก่ประชาชนจิตใจที่พัฒนาแล้วจะไม่วุ่นวายจะเข้าใจในความหมายของคำว่า ธรรมย่อมคุ้มครอง ผู้ประพฤติธรรมนอกจากนี้การสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ก็สามารถช่วยให้เกิดความสุข สงบทางจิตใจได้มาก

(๔) บทบาทด้านการสงเคราะห์ทางจิต ด้านนี้พระสงฆ์มีบทบาทในด้าน การช่วยบรรเทาปัญหาและมีส่วนช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตของประชาชนได้มาก งานสังคม สงเคราะห์ที่พระสงฆ์ทำได้โดยตรง คือ งานสังคมสงเคราะห์ทางจิตใจเป็นหลัก

(๕) บทบาทด้านการพัฒนาท้องถิ่น ในชนบทพระสงฆ์มีบทบาทมากในฐานะผู้นำด้านการเสนอความคิดริเริ่ม และระดมความร่วมมือของชาวบ้านในการพัฒนาต่าง ๆ ในชุมชน

^{๒๓} วินัย เก่งสุวรรณ, พระ, ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับงานสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษาในโรงเรียนปรปักษ์ธรรมแผนกสามัญศึกษา: ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มโรงเรียนกลุ่มที่ 10. ปริญญาโทศึกษาศาสตร์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๒.

(๖) บทบาทของพระสงฆ์ด้านการพัฒนาจิตใจ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ชี้วัดว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐ ที่สุดสำเร็จได้เพราะใจเพราะฉะนั้นจึงต้องพัฒนาจิตใจเพราะจิตที่แตกแล้วจะทำให้มีการพัฒนา ภายนอกด้วย การพัฒนาจิตใจตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเรียกว่า ภาวนา หรือกรรมฐาน มี ๒ ประการ คือ สมถภาวนา คือทำจิตใจให้สงบ และวิปัสสนาภาวนา คือทำให้เกิดการรู้แจ้ง เห็นจริง

(๗) บทบาทของพระสงฆ์ด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมวัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และ ถ่ายทอดกันมาจากบรรพชน สู่อนุชนรุ่นหลัง วัฒนธรรมแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท^{๒๔} คือ

(๗.๑) ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ เช่น ปราสาท ราชวัง วัด ป้อม ค่าย กำแพง และลักษณะที่เห็นรูปทรงไม่ชัดเจน เช่น คูนา คันดิน ถนนโบราณ เนินดิน ที่ปกคลุมเจดีย์ โบสถ์ วิหาร เป็นต้น

(๗.๒) ศิลปวัฒนธรรมประเภทงานจิตรกรรม ส่วนใหญ่จะมีอยู่ในวัด

(๗.๓) ศิลปวัฒนธรรมประเภทงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

(๗.๔) ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม เช่น ความคิด อุดมการณ์ ประเพณี ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ

(๘) บทบาทด้านส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ว่าด้วยเรื่องธรรมชาติ กฎของธรรมชาติการปฏิบัติ ตามกฎระเบียบของธรรมชาติ และผลที่ได้จากการปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ มนุษย์เป็นเพียง ส่วนหนึ่งของธรรมชาติเพราะฉะนั้นจึงปรากฏหลักธรรมมากมายที่แสดงให้เห็นถึงความจำเป็น ในการอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งธรรมชาติแวดล้อมที่มนุษย์จะต้องอาศัยในการดำเนินชีวิต

สงวนศรี วิรัชชัย ได้แบ่งลักษณะบทบาทออกเป็น ๕ ประเภท คือ

๑. บทบาทที่กำหนด หมายถึง บทบาทที่สังคม กลุ่ม หรือองค์กรกำหนดไว้ว่า เป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่ม หรือองค์กรนั้นๆ

๒. บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง หมายถึงบทบาท หรือรูปแบบของพฤติกรรมที่คนอื่น (ผู้เกี่ยวข้อง) คาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ เช่น นักเรียนคาดหวังว่าครูจะช่วยอธิบายปัญหาข้อข้องใจ เกี่ยวกับบทเรียนให้กับตน เป็นต้น บทบาทนี้มักจะสอดคล้องกับบทบาทที่กำหนด

๓. บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งคิด และเชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่

^{๒๔} สมคิด โชติกวนิชย์, “การดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ,” ศิลปากร, (ปีที่ ๓๙ ฉบับที่ ๑, ๒๕๓๙), หน้า ๑๖๘-๑๗๐

๔. บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึงพฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติ หรือ แสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของเจ้าตัวผู้อยู่ในตำแหน่ง

๕. บทบาทผู้อื่นรับรู้ หมายถึงรูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อื่นในตำแหน่ง^{๒๕}

๓.๓.๒ บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อชุมชนในอดีตและปัจจุบัน

หน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ตามที่บัญญัติในพระธรรมวินัย คือ เป็นผู้ให้ธรรมเป็นทานคือการให้ ธรรมะโดยชี้แจง และนำในเรื่องหลักความดีงาม หรือหลักการที่จะช่วยให้สังคมมนุษย์ประสบ แต่สิ่งที่ดีงามดั่งนั้น โดยหลักการแล้วพระสงฆ์มีหน้าที่จะต้องกระทำเพื่อประโยชน์สุขของมวลชนซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงประกาศหลักการนี้แก่พระสงฆ์รุ่นแรกนับแต่ประกาศ พระศาสนาว่าให้พระสงฆ์ทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย^{๒๖} ส่วนพระองค์ก็ทรงบำเพ็ญพุทธจริยาเป็นแบบอย่างเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่นอย่างแท้ ดังจะเห็นได้จากหลังจากที่ทรงตรัส สำเร็จพุทธภาวะแล้วก็ทรงหวนกลับไปสอน ประชาชนให้รู้จักหลักธรรมทรงเกี่ยวข้องกับชนชั้นทุกชนชั้น ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงไป เพื่อให้คนเหล่านั้นพ้นทุกข์และประสบความสุขอย่างแท้จริงแม้พระองค์จะปรินิพพานไปแล้ว

ทั้งนี้เพราะคำสอนทั้งฝ่ายธรรมและวินัยได้กำหนดให้ชีวิตของพระสงฆ์ผูกพันกับสังคมของ ชาวบ้านโดยพื้นฐาน พระสงฆ์ได้ปฏิบัติตามหลักธรรมวินัยเพื่อประโยชน์แก่สังคม เรื่อยมานับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

จาคอป โมรีโน (Jacob Moreno) ได้แบ่งชนิดของบทบาทออกเป็น ๓ อย่างคือ

๑. Psychosomatic Role บทบาทที่มีพฤติกรรมสัมพันธ์กับความต้องการพื้นฐานทางชีวภาพ ตามเงื่อนไขของวัฒนธรรม และเป็นบทบาทที่ผู้แสดงไม่รู้ตัว (Unconscious)

๒. Psychodrama tic Role บทบาทที่ปัจเจกบุคคลแสดงพฤติกรรมตามความคาดหวังเจาะจงตามบริบทเฉพาะสังคม

^{๒๕} วราคม ที่สุกะ, สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔), หน้า ๒๙.

^{๒๖} พระราชวรมุนี, แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย, ในการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๓), หน้า ๑๐.

๓. Social Role บทบาทที่ปัจเจกบุคคลปฏิบัติตามความคาดหวังทั่ว ๆ ไป ตามแบบประเพณีสังคม^{๒๗}

๓.๓.๓ บทบาทพระสงฆ์ในด้านการศึกษาของไทย

นับแต่โบราณมา วัดกับวังได้ร่วมมือกันให้การศึกษาแก่ประชาชนมาโดยตลอดจนถึงในสมัยรัชกาลที่ ๕ วัดเป็นสถาบันแห่งเดียวที่ให้การศึกษาแก่เยาวชนไทย โดยส่วนรวม การศึกษาจะกระทำกันในโรงเรียนวัดโดยมีพระภิกษุสงฆ์ผู้มีความรู้สูงกว่าชาวบ้านเป็นผู้จัดการศึกษา และเป็นครู เด็กผู้ชายจะถูกส่งไปเป็นศิษย์วัดหรือสามเณร เพื่อเรียนการอ่าน การเขียน และเรียนวิชาเลขคณิตอย่างง่าย ๆ รวมทั้งรับการอบรมทางศีลธรรม และหลักธรรมของศาสนา ทำให้เด็กผู้ชายส่วนมากอ่านออกเขียนได้และมีความรู้ในด้านจริยธรรมของสังคม ซึ่งถือว่าเป็นเกียรติของตนเอง และของครอบครัว แสดงให้เห็นการที่เราต้องพึ่งพาอาศัยวัดในด้านนี้มาโดยตลอด

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ผู้ได้รับรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพจากองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือ องค์การยูเนสโก ได้กล่าวถึงหลักทั่วไปในการสอนในหนังสือเรื่อง “พุทธวิธีการสอน” ดังนี้^{๒๘}

๑) เกี่ยวกับเนื้อหาหรือเรื่องที่สอน

๑.๑) สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่าย หรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจยาก หรือยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ (สอนจากง่ายไปสู่ยาก)

๑.๒) สอนเนื้อเรื่องที่ค่อยลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับขั้น ตัวอย่างเช่น อนุพัพพิทก้า ไตรสิกขา พุทธโอวาท ๓ เป็นต้น (สอนไปตามลำดับ)

๑.๓) ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ ก็สอนด้วยของจริงให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง อย่างที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง (สอนจากของจริง)

๑.๔) สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง ไม่วกวน ไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอกเรื่อง โดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้อในเนื้อหา (สอนให้ตรงเนื้อหา)

๑.๕) สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริงได้ (สอนอย่างมีเหตุผล)

๒) เกี่ยวกับตัวผู้เรียน

^{๒๗} Jacob Moreno อ้างใน Jonathan H.Turner, *The Structure of Sociological theory*, (California : wadsworth Publishing company, ๑๙๙๑), p. ๒๕.

^{๒๘} สมพร เทพสิทธิธา, *การเผยแผ่พระพุทธศาสนา อย่างมีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผล*, (กรุงเทพมหานคร : สภาอุรวพุทธิสมาคมแห่งชาติ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๖) หน้า ๑๙-๒๒.

๒.๑) สอนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคลคำนึงถึงจริต ๖ อัน ได้แก่ ราคจริต โทสจริต โมหจริต ศรัทธาจิต พุทธิจริต และวิตกจริต รู้ระดับความสามารถของบุคคล เหมือนกับบัว ๔ เหล่า คือ บัวพินน้ำ บัวปริมน้ำ บัวใต้อินน้ำ บัวจมใต้น้ำ

๒.๒) ปรับวิธีสอนให้เหมาะสมกับบุคคล

๒.๓) คำนึงถึงความพร้อม ความสุขขอม ความแก่รอบแห่งอินทรีย์หรือญาณของผู้เรียนแต่ละบุคคลเป็นราย ๆ ไป

๒.๔) สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจชัดเจน แม่นยำ และได้ผลจริง

๒.๕) สอนในรูปที่ให้ผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันในการแสวงหาความจริง ให้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี

๒.๖) เอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจพิเศษเป็นรายไปตามควรแก่กาลเทศะ และเหตุการณ์

๒.๗) ช่วยเหลือคนที่ด้อยปัญญาที่มีปัญหา

๓) เกี่ยวกับผู้สอน

๓.๑) มีการเริ่มต้นที่น่าสนใจ เช่น สนทนาเรื่องที่ผู้เรียนรู้เข้าใจหรือสนใจ

๓.๒) สร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอดโปร่งเพลิดเพลินไปไม่ให้เกิดเครียด ไม่ให้เกิดความอึดอัดใจและให้เกียรติแก่ผู้เรียนให้เขามีความภูมิใจในตัวเอง

๓.๓) สอนมุ่งเนื้อหา มุ่งให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่สอน ไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่มุ่งยกตน ไม่มุ่งเสียดสีใคร ๆ

๓.๔) สอนโดยเคารพคือตั้งใจสอน ทำจริง ทำด้วยความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่มีมองเห็นความสำคัญของผู้เรียนไม่สักแต่ทำ ไม่เห็นผู้เรียนงอเขลา

๓.๕) ใช้ภาษาสุภาพ นุ่มนวล ไม่หยาบคาย สละสลวย เข้าใจง่าย

ในอดีตวัดและคณะสงฆ์ยังให้ความร่วมมือจัดการศึกษาของชาติอยู่ โดยเฉพาะในระดับมูลศึกษา และประถมศึกษา และโดยเฉพาะพระสงฆ์เองเป็นผู้จัดการ ศึกษาเมื่อถึงรัชกาลที่ ๖ การศึกษาระบบเก่า (ระบบวัด) กับการศึกษาแบบใหม่จึงแยกจากกัน อย่างเด็ดขาด หน้าที่ทางการศึกษาโดยตรงของพระสงฆ์ จึงจำกัดอยู่แต่ในวัดและประชาชนใน วงแคบเท่านั้น อย่างไรก็ตาม จากความสำคัญของวัดและพระพุทธศาสนาในอดีต ทำให้เกิด ประเพณีที่สำคัญที่พระพุทธศาสนาไปเกี่ยวข้องกับการศึกษามาจนถึงปัจจุบัน^{๒๙} ดังต่อไปนี้

^{๒๙} พระราชวรมณี(ประยูรทศ ปยุตโต), คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่, (กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๒-๓.

๑) ประเพณีวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียนของชุมชน และพระสงฆ์เป็นครูผู้ทำ หน้าที่อบรมสั่งสอน ชาวกรุงและชาวเมืองในปัจจุบันอาจมองไม่ค่อยเห็น แต่สำหรับชาวบ้าน ในชนบทห่างไกลยังพอมองเห็น แม้ไม่เป็นศูนย์กลางเหมือนแต่ก่อน ก็เพื่อเป็นช่องทางหรือที่พึ่งแหล่งสุดท้าย

๒) ประเพณีบวชเรียน ซึ่งมีความหมายว่าบวชคู่กับการเรียน เมื่อบวชแล้วต้องเรียน หรือบวชก็เพื่อเรียน แล้วหมายความว่าไปถึงอยู่แค่เรียน เรียนแล้วใครอยู่พึงอยู่ไม่ใคร่อยู่ พึ่งสึกไป

จากการสัมภาษณ์ พระครูมงคลวรวัฒน์ ที่ศูนย์ที่วัดเทพสถิต อำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี ที่เป็นแกนนำ พระสงฆ์กลุ่มวิทยากรแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองได้ให้สัมภาษณ์ถึงบทบาทพระสงฆ์ด้านการศึกษา

อาตมา ตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองที่ต้องทำมาหากิน และไม่มีเวลาดูแล นอกจากนี้เพื่ออบรมสั่งสอนเด็กเล็กให้มีความรู้ และมีคุณธรรม จริยธรรม และเตรียมความพร้อมให้เด็ก ๆ ก่อนจะเลื่อนไปเรียนในระดับประถมศึกษาต่อไป และให้เด็กได้รับการพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เต็มที่เป็นคนดีของสังคม^{๓๐} และจากการให้สัมภาษณ์ของครูใหญ่ที่ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดเทพมงคล ได้ให้สัมภาษณ์ ปัจจุบันตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดเทพมงคล ตั้งอยู่ที่ ๖๐ หมู่ที่ ๑๒ ชุมชนเทพมงคลเหนือ-ใต้ ตำบลบึง อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ ปัจจุบันมีนักเรียนทั้งหมด ๑๖๐ คน มีครูผู้ดูแลเด็ก ๘ คน นักการภารโรง ๒ คน แม่บ้าน ๑ คน โดยมีคำขวัญ คุณธรรม นำวิชา ชีวามีสุข ทางศูนย์ก็ส่งนักเรียนเข้าแข่งขันการประกวดเลโก้ ได้รางวัลชนะเลิศอันดับหนึ่ง^{๓๑} สำหรับความคิดเห็นของผู้ปกครองได้แสดงความคิดเห็นว่า ลูกดิฉันมาเรียนที่ศูนย์เด็กเล็ก ก็มีวินัยและสามารถช่วยเหลือตนเองได้ รู้จักไหว้ผู้ใหญ่ รู้จักการเข้าแถว เก็บสิ่งของ กล้าแสดงออก”^{๓๒} ครูพี่เลี้ยงได้แสดงความคิดเห็นว่า ผู้ปกครองให้ความร่วมมือดีมาก เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของศูนย์เด็กเล็ก เช่นกิจกรรมวันเด็ก วันแม่ ผู้ปกครองจะนำลูกหลานมาร่วมกิจกรรมกับทางโรงเรียน^{๓๓}

มีการประชุมผู้ปกครองเด็กทุกเทอม จะได้มีการวางแผนร่วมกันเพื่อพัฒนาศูนย์เด็ก^{๓๔} และครูพี่เลี้ยงได้แสดงความคิดเห็นว่า ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำโครงการจัดหาเครื่องนอนและของใช้สำหรับเด็ก^{๓๕}

^{๓๐} สัมภาษณ์, พระครูมงคลวรวัฒน์ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗

^{๓๑} สัมภาษณ์, บุญน้อม รักชาติ ครูใหญ่ วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗

^{๓๒} สัมภาษณ์, นงคราญ นาค ผู้ปกครองเด็ก ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๗

^{๓๓} สัมภาษณ์, ปิยะพร นนทคุณ ครูพี่เลี้ยง ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๗

^{๓๔} สัมภาษณ์, สง่าศรี พึ่งพบ ผู้ปกครองเด็กนักเรียน ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๗

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองที่ต้องทำมาหากิน และไม่มีเวลาดูแล นอกจากนี้เพื่ออบรมสั่งสอนเด็กเล็กให้มีความรู้ และมีคุณธรรม จริยธรรม และเตรียมความพร้อมให้เด็ก ๆ ก่อนจะไปเรียนในระดับประถมศึกษาต่อไป และให้เด็กได้รับการพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เต็มที่เป็นคนดีของสังคม โดยมีคำขวัญ คุณธรรม นำวิชา ชีวามีสุข ทางศูนย์ก็ ซึ่งสะท้อนความคิดเห็นของผู้ปกครองเด็กที่มาเรียน วินัยและสามารถช่วยเหลือตนเองได้ รู้จักไหว้ผู้ใหญ่ รู้จักการเข้าแถว เก็บสิ่งของ กล้าแสดงออก ผู้ปกครองให้ความร่วมมือดีมาก เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของศูนย์เด็กเล็ก เช่นกิจกรรมวันเด็ก วันแม่ ผู้ปกครองจะนำลูกหลานมาร่วมกิจกรรมกับทางโรงเรียนการวางแผนร่วมกันเพื่อพัฒนาศูนย์เด็กชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำโครงการจัดหาเครื่องนอนและของใช้สำหรับเด็ก

วิเคราะห์ด้วยการนำหลักธรรมมาวิเคราะห์หีบหอบทบาทของพระสงฆ์ต่อการจัดการจัดการศึกษาขององค์กรณเครือข่ายสังคมพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองในศูนย์เด็กเล็กได้ดังนี้มี การนำหลักธรรมหลักสังคหวัตถุ ๔ มาใช้การจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของกันและกัน ประสานใจทุกคนที่อยู่ในองค์กรเดียวกันให้อยู่อย่างมีความสุข สามัคคี ซึ่งประกอบไปด้วย

๑. การให้ทาน คือ การอนุเคราะห์หรือสงเคราะห์ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามถาหรณารูป ในโอกาสต่าง ๆ เช่น การร่วมงานบุญกุศลระหว่างผู้ปกครองเด็กเล็กกับโรงเรียน

๒. ปิยวาจา คือ การกล่าวด้วยคำที่เป็นที่รัก มีประโยชน์ ถูกต้องดีงาม และก็จริงใจต่อผู้ร่วมงาน และติดต่อสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ และการจัดการบริหาร อาศัยการ พบปะพูดคุยกับผู้ปกครอง ผู้บังคับบัญชาที่สูงกว่า เพื่อให้เมตตาต่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดเทพมงคล

๓. อตถจริยา คือ ความประพฤติที่เป็นประโยชน์กันคนอื่น เช่นว่าเราช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมทั่วไป เช่นชุมชนจัดงานประเพณี ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก็จะไปช่วยงาน

๔. สมานัตตา คือ ความเป็นผู้มีตนเสมอ วางตนเสมอต้นเสมอปลายปฏิบัติต่อคนอื่นอย่างเสมอภาค วางตัวให้เหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่ เข้ากับคนอื่นให้ได้ ทั้งครูพี่เลี้ยงผู้บริหารสามารถเข้ากับชุมชนได้ดี ไม่เอาเปรียบชุมชน

๓.๓.๔ บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมด้านจริยธรรม

คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายธรรมและวินัยได้กำหนดให้ชีวิตของพระสงฆ์ เกี่ยวเนื่องผูกพันกับสังคมโดยพื้นฐาน รูปแบบความสัมพันธ์ภายในของสังคมสงฆ์แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือความสัมพันธ์ภายในสังคมสงฆ์ระหว่างพระสงฆ์ด้วยกันเองและความสัมพันธ์ ภายในสังคมส่วนรวม ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน

^{๓๔} สัมภาษณ์, บุญน้อม รักชาติ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๗

ความสัมพันธ์ภายในสังคมสงฆ์ เห็นได้จากบทบัญญัติต่าง ๆ ในวินัยสงฆ์ให้มีความเป็นอยู่ร่วมกันเป็นวัดหรือสำนักสงฆ์ กำหนดเขตสีมา อุโบสถ การรับภิกษุ การสังฆกรรม การอุปสมบท การระงับอธิกรณ์ ฯลฯ ตลอดจนถึงข้อกำหนดเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ภายในคณะสงฆ์มีการเคารพกันตามอาวุโส

ความสัมพันธ์กับสังคมชาวบ้าน พระสงฆ์ถูกกำหนดให้ฝากชีวิตไว้กับชาวบ้านตามข้อวินัย ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์ คือ ผู้อุทิศตนให้แก่การศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง จะต้องละเว้นความสุขและความสะดวกสบายในการครองเรือน จึงเป็นบุคคลที่น่าเคารพ ยกย่องสรรเสริญของชาวบ้าน จึงช่วยเหลือท่านให้ได้ปฏิบัติธรรมอย่างเต็มที่ด้วยการถวาย อาหาร ปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการยังชีพ ส่วนพระสงฆ์ตอบแทนชาวบ้านด้วยความเมตตา กรุณา นำเอาหลักธรรมมาเผยแผร่อบรมสั่งสอนจนเป็นหลักว่า พระสงฆ์อาศัยชาวบ้านในด้าน อาวาสถาน ชาวบ้านอาศัย พระสงฆ์ด้านธรรมทาน อันเป็นการอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อ นำไปสู่การสิ้นทุกข์ของทั้ง ๒ ฝ่าย^{๓๖}

วัดและพระสงฆ์ได้แสดงบทบาทสำคัญต่อการดำรงอยู่ของ ชุมชนเนื่องจากชาวบ้านมองเห็นพระสงฆ์ว่าเป็นผู้ประพาศธรรม มีความบริสุทธิ์ เป็นผู้เสียสละบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยบริสุทธิ์ใจ ที่สำคัญที่สุดคือความรู้สึกว่า พระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้ในด้านวิชาการต่าง ๆ เหนือชาวบ้านและสามารถให้คำแนะนำ ปรีกษาแก่ชาวบ้านได้เป็นอย่างดีจึงทำให้มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและมั่นคงเสมอมา กลายเป็นผู้นำทางด้านชีวิตและจิตใจและวัดก็เป็นศูนย์กลางของชุมชน แต่ต่อมาเมื่อโครงสร้าง ทางสังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น อำนาจของรัฐเพิ่มมากขึ้นพร้อมกับอำนาจและบทบาท ของสงฆ์ลดลง คงเหลือเป็นเพียงผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น มีสถาบันทางสังคม แบบใหม่เข้ามารับบทบาทเดิมของวัดและพระสงฆ์ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น ทำให้ ประชาชนเห็นห่างจากพระสงฆ์มากขึ้น ภาพพระสงฆ์ในความรู้สึกของประชาชนก็ลดต่ำลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมือง อย่างไรก็ตามปัญหานี้ได้ส่งผลให้เกิดความตื่นตัวในหมู่พระสงฆ์ที่จะพยายามฟื้นฟูบทบาทและสถานภาพของตนในสังคมต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน และการที่จะสามารถดำรงสถานภาพของตนดังเช่นอดีตนั้น สิ่งที่สำคัญคือจะต้องเข้าไปมีบทบาทที่สามารถอำนวยประโยชน์แก่สังคมทั้งในทางโลกและทางธรรมคือ ต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับปัญหาบ้านเมือง เอื้ออาทรต่อความทุกข์ของประชาชน โดยการพัฒนา จิตสำนึกของผู้คนในสังคมให้ตื่นขึ้นจากการใช้พุทธธรรมเป็นแนวทางคือ หลักพรหมวิหาร และสังคหวัตถุ นอกจากนั้นการที่วัดและพระสงฆ์ มีบทบาทสำคัญในการเป็นสถานที่และเป็น ผู้ที่ถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนให้แก่ประชาชนได้นำไปปฏิบัติ แต่การที่จะประสบผลสำเร็จ เพียงไรนั้น ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการถ่ายทอดและศรัทธาที่ประชาชนที่มีต่อวัดและพระสงฆ์ ซึ่งพอจะสรุปบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน ดังนี้

^{๓๖} พระราชวรมณี (ประยูร ธาดา), *เกณฑ์วินัยจรรยาและคุณค่าของพุทธธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๑๗), หน้า ๑๒-๑๔.

๓.๓.๔.๑ บทบาทพระสงฆ์กับการอบรมทางจริยธรรม

บทบาทของพระสงฆ์ มีหน้าที่ในการอบรมในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนเพราะว่าเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์โดยตรงต่อสังคมซึ่งสังคมประกอบด้วยบุคคลแต่ละบุคคลจะอยู่กันโดยราบรื่นไม่ได้หากขาดจริยธรรม ซึ่งจริยธรรมเป็นเสมือนสายใยที่ยึดเหนี่ยวให้บุคคลอยู่ด้วยกัน โดยมีความยึดหยุ่นพอสมควร การยึดหยุ่นหมายถึงการให้อภัยกัน ไม่ถือของเขาของเรา ชุมชนที่ขาดจริยธรรมสังคมคือ หลักการที่ทำให้คนผูกพันกันย่อมมีแต่การริวอาฉวย ระส่ำระสาย จริยธรรมที่พระสงฆ์สั่งสอน ที่เป็นไปเพื่อความราบรื่นของชีวิตชุมชนมีนานาประการ เช่น ทิศ ๖ และ พรหมวิหาร ๔ จริยธรรมบางอย่างยังอยู่ในจิตใจคนไทยมานานแล้วอันอาจจัดได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของอุปนิสัย ของคนไทย คำสั่งสอนของพระสงฆ์มีส่วนส่งเสริมลักษณะที่ดีให้มีมากขึ้น

๓.๓.๔.๒ บทบาทพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่ธรรม

การเผยแผ่พระพุทธานุศาสนามีอยู่ ๒ คำที่ใช้อยู่ คือ คำว่า “เผยแผ่” และ “เผยแผร์” คำว่า “เผยแผร์” เป็นลักษณะของมิชชันนารี คือ มุ่งมั่นจะให้ผู้อื่นยอมรับในศาสนาของตน ซึ่งเป็นลักษณะของการจงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือคำสอนนั้นๆ คำว่า “เผยแผ่” หมายถึงการประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจก็ไม่ใช่ที่รังเกียจ การเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วย และแสดงถึงความใจกว้าง และไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน^{๓๗} ในการเผยแผร์หรือเผยแผ่พระพุทธานุศาสนา ถ้ากระทำโดยคฤหัสถ์ นิยมใช้คำว่า “เผยแผร์” เช่น อานาจหน้าที่ส่วนหนึ่งของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการคือ การเผยแผร์พระพุทธานุศาสนา อันนับเป็นศาสนาประจำชาติองค์การ สมาคมต่างๆ ที่ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับพระพุทธานุศาสนา จะใช้คำว่าเผยแผร์พระพุทธานุศาสนา แต่ถ้าเป็นหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรหรือพระสงฆ์จะใช้คำว่า เผยแผ่.. เช่น “พระพุทธานุศาสนาแพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้ ก็เพราะพระสาวกได้ช่วยกันเผยแผร์พระพุทธานุศาสนาถ้าขาดการเผยแผร์แล้ว พระพุทธานุศาสนาจักไม่แพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้”

การเผยแผ่ เป็นการทำให้พระพุทธานุศาสนาขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธานุศาสนาแพร่ขยายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนาและน้อมนำเอาหลักธรรมคำสอนในพระพุทธานุศาสนาไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ปฏิบัติ พระพุทธานุศาสนาบังเกิดขึ้นมาในโลกเพื่อประโยชน์แก่ชาวโลก หัวใจสำคัญในการเผยแผร์พระพุทธานุศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก โดยประโยชน์สุขตามที่พระองค์ประสงค์ ๓ ประการ คือ ประโยชน์ในชาตินี้ ประโยชน์ในชาติหน้า และประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน

^{๓๗} สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรบุญโญ), การเผยแผร์พระพุทธานุศาสนา คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๔.

คณะกรรมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ร่วมกับสภาอุทฺทิสมาคมแห่งชาติ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้พิจารณา เห็นสมควรจัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ และได้ประสิทธิผล” ซึ่งสรุปความคิดเห็นที่ประชุมเรื่องการเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ และได้ประสิทธิผลดังนี้^{๓๘}

๑. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ และได้ประสิทธิผล หมายถึง การเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องตามพระไตรปิฎก มีวิธีการสอนที่เหมาะสม ถูกต้องสอดคล้องกับพุทธวิธีการสอน และยกระดับความรู้และจิตใจของผู้รับการเผยแพร่แต่ละบุคคล ซึ่งไม่เหมือนกัน ทำให้ผู้รับการเผยแผ่มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนอย่างถูกต้อง (ปริยัติ) นำหลักธรรมคำสอนไปประพฤติปฏิบัติให้เป็นวิถีชีวิต (ปฏิบัติ) จนบังเกิดผลเป็นชาวพุทธที่แท้ ประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นกัลยาณชนและอริยบุคคลในที่สุด (ปฏิบัติ)

๒. ในวันอาสาฬหบูชา ซึ่งตรงกับวันเพ็ญเดือน ๘ พระพุทธเจ้าได้ทรง ประกาศพระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรก โดยแสดงพระปฐมเทศนา คือ พระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แก่ปัญจวัคคีย์ ทำให้มีพระสงฆ์สาวกรูปแรกในพระพุทธศาสนา คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ เป็นวันแรกที่มีพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ครบเป็นองค์พระรัตนตรัย

คำสอนที่สำคัญในพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร คือ อริยสัจ ๔ หรือ ความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

อริยมรรค ๘ ประการ ได้แก่ (๑) สัมมาทิฐิ-ความเห็นถูกต้อง (๒) สัมมาสังกัปปะ-ความคิดถูกต้อง (๓) สัมมาวาจา-การเจรจาชอบ (๔) สัมมากัมมันตะ-การงานชอบ (๕) สัมมาอาชีวะ-การเลี้ยงชีพชอบ (๖) สัมมาวายามะ-ความเพียรชอบ (๗) สัมมาสติ-ความมีสติชอบ (๘) สัมมาสมาธิ-ความตั้งมั่นชอบ

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ และได้ประสิทธิผล จะต้องอยู่ในกรอบของอริยสัจ ๔ โดยเฉพาะอริยมรรค ๘ ประการ คำสอนใดที่ไม่ถูกต้องและไม่สอดคล้องกับอริยมรรค ๘ ประการ ถือเป็นคำสอนที่ไม่มีประสิทธิภาพ เป็นคำสอนที่ทำให้เกิดมิจฉาทิฐิ-ความเห็นที่ผิด นอกจากนี้จะต้องเป็นคำสอนที่สอดคล้องกับมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลาง คำสอนที่ทำให้มีความเชื่อ ความคิด การกระทำที่ผิดต่าง ที่ไม่ใช่ทางสายกลาง ถือเป็นคำสอนที่ผิด

๓. ในวันมาฆบูชา ซึ่งตรงกับวันเพ็ญเดือน ๓ ซึ่งเป็นวันที่พระอรหันต์ จำนวน ๑,๒๕๐ องค์ มาประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย ณ วัดเวฬุวันมหาวิหาร กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ ซึ่งเป็นแม่บทของคำสอนทั้งปวง มีสาระสำคัญดังนี้

^{๓๘} สมพร เทพสิทธิธา, การเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ และได้ประสิทธิผล, (กรุงเทพมหานคร : สภาอุทฺทิสมาคมแห่งชาติ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๖) หน้า ๘-๑๙.

- (๑) การไม่ทำบาปหรือความชั่วทั้งปวง
- (๒) การทำความดีให้ถึงพร้อม
- (๓) การทำจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผล จะต้องอยู่ในกรอบของโอวาทปาติโมกข์ จะต้องเป็นคำสอนที่ไม่ให้ทำบาปหรือความชั่ว ทำแต่ความดี และ ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ คำสอนใดที่ทำให้มีความโลภมากขึ้น มีความหลงผิดมากยิ่งขึ้น ถือเป็นคำสอนที่ไม่ผิด เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ขาดประสิทธิภาพและไม่ได้ประสิทธิผล

ในวันมาฆบูชา พระพุทธเจ้ายังได้ตรัสเกี่ยวกับวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อสร้างศรัทธาแก่ประชาชน ดังนี้

- (๑) ผู้แสดงธรรมไม่ควรกล่าวร้ายแก่ใคร
- (๒) ผู้แสดงธรรมไม่ควรคิดเบียดเบียนตน
- (๓) ผู้แสดงธรรมต้องสำรวมในศีลและมารยาทที่งดงาม
- (๔) ผู้แสดงธรรมต้องไม่เห็นแก่ปากแก่ท้อง รู้จักประมาณในอาหาร
- (๕) ผู้แสดงธรรมต้องรักษาความสงบโดยติดอยู่ในสถานที่ใดที่หนึ่ง
- (๖) ผู้แสดงธรรมต้องบำเพ็ญสมาธิภาวนา อบรมจิตใจให้เจริญ

ยิ่งขึ้นไป

ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาคนใดที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยไม่ได้ปฏิบัติตามวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้ง ๖ ประการ ถือว่าเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไม่มีประสิทธิภาพและไม่ได้ประสิทธิผล

๔. พระพุทธเจ้าทรงมีพุทธวิธีการสอน ๔ ประการ ดังนี้

- (๑) สันทสนา อธิบายให้เห็นชัดเจน แจ่มแจ้ง เหมือนงูมีมือไปดูเห็นกับตา
 - (๒) สมาทปนา ชักจูงให้เห็นจริง ชักชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ
 - (๓) สมุตเตชนา ซโลมใจให้เข้มขึ้น เบิกบานไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวังเพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่จะพึงได้รับการปฏิบัติ
 - (๔) สัมปหังสนา พรรณนาคุณแห่งการละความชั่ว และบำเพ็ญความดี เป็นต้น ทำให้ผู้ฟังรื่นเริงบันเทิงใจ
- พุทธวิธีการสอนทั้ง ๔ ประการ อาจสรุปได้ดังนี้ แจ่มแจ้ง จูงใจ หาญกล้า รั้าเรียง ตามพุทธวิธีการสอน ๔ ประการ

๕. พระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่พระอานนท์เกี่ยวกับการแสดงธรรม ซึ่งเรียกกันว่า องค์แห่งธรรมกถึก มี ๕ ประการ ดังนี้

“อานนท์ การแสดงธรรมให้คนอื่นฟัง มิใช่สิ่งที่กระทำได้ง่าย ผู้แสดงธรรมแก่คนอื่น ฟังตั้งธรรม ๕ อย่างไว้ในใจ คือ

- (๑) เราจักกล่าวชี้แจงไปตามลำดับ
- (๒) เราจักกล่าวชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ
- (๓) เราจักแสดงด้วยอาศัยเมตตา
- (๔) เราจักแสดงไปโดยไม่กระทบตน และผู้อื่น”

พระพุทธวจนะข้างต้นนี้ แสดงว่าการแสดงธรรมหรือการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องยาก เพราะเป็นการสอนเรื่องที่เป็นนามธรรม ผู้แสดงธรรมหรือผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องมีธรรม ๕ ประการไว้ในใจ โดยสอนจากง่ายไปหายาก หรือสอนจากรูปธรรมให้ไปสู่นามธรรม ต้องสอนอย่างมีเหตุผล ต้องสอนด้วยความเมตตาต่อผู้ฟัง ไม่สอนเพราะเห็นแก่อำภิสสินจ้าง และจะต้องไม่กระทบตนเองและผู้อื่น

๖. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับการสอนพุทธศาสนา มีข้อความบางประการ ดังนี้

“การสอนพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง คือ การสอนให้คนสามารถพิจารณาขุดค้นหาหลักธรรมจากชีวิต และนำหลักธรรมนั้นมาปฏิบัติให้เป็นประโยชน์”

“หน้าที่ของท่านในการเผยแผ่หลักธรรมในพระพุทธศาสนา จึงอยู่ที่การเลือกเฟ้นข้อธรรมะและเลือกเฟ้นหลักธรรมะและเลือกเฟ้นวิธีการสอน การใช้คำพูดที่เหมาะสม อธิบายหลักธรรมะเทียบเคียงกับตัวอย่างที่เป็นของจริง จนเห็นชัดเจนได้ตามสภาพจิตของคนสมัยปัจจุบัน เพื่อช่วยให้แต่ละคนสามารถค้นหาและเข้าใจข้อธรรมะ ซึ่งจะนำมาใช้เป็นหลักการในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมตามฐานะของตน”

พระบรมราโชวาทที่อัญเชิญมาได้แนะนำหลักการและวิธีการในการสอนพระพุทธศาสนา ดังนี้

- (๑) สอนให้พิจารณาค้นหาหลักธรรมจากชีวิต และนำหลักธรรมมาปฏิบัติเป็นประโยชน์
- (๒) เลือกเฟ้นวิธีการสอน ใช้คำพูดที่เหมาะสม อธิบายหลักธรรมโดยพร้อมเพรียงกัน อย่างเป็นของจริง จนเห็นได้ชัดเจนตามสภาพจิตของคนในสังคมปัจจุบัน
- (๓) ให้แต่ละคนสามารถค้นหาและเข้าใจธรรม ซึ่งจะนำมาใช้เป็นหลักธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมตามฐานะของตน

๗. ในพระพุทธศาสนา แบ่งปาฏิหาริย์เป็น ๓ ประการ คือ

(๑) อธิปาฏิหาริย์ คือ การแสดงฤทธิ์ได้เป็นอัศจรรย์

(๒) อาเทศนาปาฏิหาริย์ คือ การท่ายใจได้เป็นอัศจรรย์

(๓) อนุสาสนีปาฏิหาริย์ คือ การสั่งสอนได้เป็นอัศจรรย์

ในปาฏิหาริย์ทั้ง ๓ อย่างนี้ พระพุทธเจ้าทรงยกย่องอนุสาสนีปาฏิหาริย์ว่าประเสริฐที่สุด ห้ามไม่ให้พระภิกษุแสดงอธิปาฏิหาริย์ในการจงใจให้คนเลื่อมใสศรัทธา

ได้มีพระภิกษุหลายรูปใช้อธิปาฏิหาริย์ ทำให้พุทธศาสนิกชนเลื่อมใสศรัทธา ยอมตนเป็นลูกศิษย์ ถวายเงิน และปัจจัยต่าง ๆ เช่น เรื่องของหลวงปู่เณรคำที่เป็นข่าวโด่งดัง แสดงว่ามีพระภิกษุเป็นจำนวนไม่น้อยที่เผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยไม่ยึดหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ไม่ได้ใช้อุสาสนีปาฏิหาริย์ในการสั่งสอนอบรมประชาชน แต่ใช้อธิปาฏิหาริย์ในการทำให้คนเคารพศรัทธา นำมาซึ่งความเสื่อมเสียและความเสียหายสู่วงการพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าชาวพุทธในประเทศไทยจำนวนไม่น้อย แม้มีการศึกษาสูง มีตำแหน่งหน้าที่สูง ก็ยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า มีแต่ศรัทธาที่ขาดปัญญา ซึ่งเป็นอันตรายอย่างยิ่ง ชาวพุทธบางคนคิดว่าพระที่แสดงอิทธิฤทธิ์ได้ คือ พระอรหันต์ ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ผิด พระที่แสดงอิทธิฤทธิ์ได้ไม่ใช่พระอรหันต์เสมอไป เช่น พระเทวทัต ที่สามารถแสดงอิทธิฤทธิ์ให้พระเจ้าอชาตศัตรูเลื่อมใสนับถือ

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผลจะต้องสอนให้ชาวพุทธมีทั้งศรัทธาที่ถูกต้อง และมีปัญญาที่ถูกต้องไปในปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าชาวพุทธจำนวนไม่น้อยขาดศรัทธาที่ถูกต้อง ขาดปัญญาที่ถูกต้อง ทำให้เกิดวิกฤติศรัทธาและวิกฤติปัญญาในวงการพระพุทธศาสนาในปัจจุบันนี้

๘. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพจนานุกรมคำนำในหนังสือเรื่อง “ศาสนคุณ” ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานแก่เด็กในโอกาสวันวิสาขบูชา มีข้อความตอนหนึ่งดังนี้

“ความเชื่อในกรรม ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นของประเสริฐยิ่ง ควรบ่มเพาะให้มันขึ้นในใจของคนทุกคน และถ้าคนทั้งโลกเชื่อในกรรมแล้ว ข้าพเจ้าเชื่อว่ามนุษย์ในโลกจะได้รับความสุขขึ้นมากนอกจากเชื่อในเรื่องกรรมแล้ว จะต้องสอนในเรื่องสังสารวัฏ การเวียนว่ายตายเกิดอีกด้วย”

ในปัจจุบันความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมกำลังสั่นคลอน เพราะปรากฏว่ามีคนหลายคนประกอบกรรมชั่ว เป็นผู้ทุจริตประพฤติผิดศีลธรรม กลับมีอำนาจวาสนาและทรัพย์สมบัติ มีคนเคารพยกย่องนับถือ ถึงกับพูดว่า “คนทำดีได้ดีมีที่ไหน คนทำชั่วได้ดีมีถมไป”

ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเรื่องกฎแห่งกรรม ผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนาจะต้องให้ผู้ฟังเข้าใจเสียก่อนว่า คำว่า “ได้ดี” และ “ได้ชั่ว” หมายถึงอะไร

คนส่วนมากมักจะคิดว่า ได้ดีคือได้ลาภได้ยศและมีเงินทอง ส่วนได้ชั่วหมายถึงการเสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทา และได้รับความทุกข์ ซึ่งไม่ถูกต้อง คำว่า “ได้ดี” ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การทำความดี ทำให้จิตใจดีขึ้นสูงขึ้น สงบขึ้น สว่างขึ้น ส่วนคำว่า “ได้ชั่ว” เป็นการทำให้จิตใจเลวลง เสื่อมลง ตกต่ำลง การได้ดีทางโลกและได้ดีทางธรรม จึงแตกต่างกัน ในทางธรรมคนที่ทำดี จะได้ดีในทางธรรม โดยทันที ส่วนจะได้ดีทางโลกหรือทางวัตถุหรือไม่ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ทำดีถูกบุคคล หรือไม่ ถูกเวลาหรือไม่ ถูกสถานที่หรือไม่ และทำดีกับคนดีหรือไม่ หากทำดีกับคนไม่ดี คนชั่ว คนไม่มีเหตุผล ก็ยากที่จะได้ทางวัตถุ แต่จะได้ความดีทางจิตใจอย่างแน่นอน คือทำให้จิตใจมีคุณภาพที่สูงขึ้น

๙. ในสมัยที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงเป็นกษัตริย์องค์ที่ ๓ แห่งราชอาณาจักรสุโขทัย ตลอดรัชกาลของพระองค์ประมาณ ๔๐ ปี ราชอาณาจักรสุโขทัยได้ขยายไปอย่างกว้างขวางเป็นที่เกรงขามของประเทศเพื่อนบ้าน ความเจริญในด้านต่าง ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็ว ประชาชนมีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ต่างประพฤติปฏิบัติธรรม และต่างอยู่กันด้วยความสงบสุขบ้านเมืองมีความอุดมสมบูรณ์ กรุงสุโขทัยในสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช จึงได้ชื่อว่า เป็น “ยุคทอง” หรือเป็น “แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง” และสมกับที่ได้ชื่อว่า “สุโขทัย” ซึ่งแปลว่า ‘รุ่งอรุณ แห่งความสุข’

พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ได้ทรงปกครองพลเมืองให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุขแบบพ่อปกครองลูก พระองค์ทรงถือว่าเป็นบิดาของพลเมือง ทรงดูแลเอาใจใส่ทุกข์สุขของประชาชน ให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชนซึ่งเป็นเหมือนลูก บำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนดุจบิดาที่ให้แก่บุตร พระองค์ได้ทรงโปรดให้แขวนกระดิ่งไว้ที่ประตูพระราชวัง ผู้ใดมีทุกข์ร้อนต้องการจะแจ้งให้ทรงทราบเพื่อทูลขอความเป็นธรรม ก็ไปสั่นกระดิ่งนั้น พระองค์จะทรงพระเมตตาตัดสินความด้วยพระองค์เอง ทรงรับฟังคำร้องทุกข์ของประชาชนอยู่เสมอ

พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงมีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนา อย่างมั่นคง ได้ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญมั่นคง ทรงสร้างพระอารามและพระพุทธรูป ให้มีความเจริญมั่นคง ทรงสร้างพระอารามและพระพุทธรูปมากมาย พุทธปฏิมาสมัยสุโขทัยเป็นพระพุทธรูปที่สวยงามทางด้านศิลปะเป็นแบบอย่างของประติมากรรมอันสูงส่งของชาติที่เรียกว่า “พระพุทธรูปสมัยสุโขทัย” ได้ทรงอาราธนาพระสังฆคณาลังกาวงค์จากนครศรีธรรมราชมาตั้งสังฆมณฑลที่กรุงสุโขทัย

๑๐. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ผู้ทรงเป็นปฐมบรมกษัตริย์แห่งราชจักรีวงศ์ ได้ทรงนำพระพุทธศาสนาเป็นอุดมการณ์ของรัฐ ในการปกครองบ้านเมืองและบริหารประเทศ ทำให้บ้านเมืองมีความสงบเรียบร้อย มั่นคง ทำให้ประชาชนมีความร่มเย็นเป็นสุข ข้าราชการและประชาชนดำรงตนอยู่ในศีลธรรม ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

พระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้ายอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปรากฏในพระราชนิพนธ์ “นิราศท่าดินแดง” ซึ่งมีข้อความดังนี้

“ตั้งใจจะอุปถัมภ์ยกยอกพระพุทธศาสนา

จะปกป้องขอบเขตที่สืมารักษาระชาชนและมนตรี”

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทสอนขุนนาง และประชาชนให้ถือศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ทำบุญ ทำทาน เจริญภาวนา ให้ดำรงชีวิตตั้งมั่นในความดีงาม ละเลิกอบายมุข เช่น เสพสุรา สูบฝิ่น ชนไก่ แทงหวย เป็นต้น

พระองค์ได้ตราพระราชกำหนดให้ข้าราชการเป็นผู้มีสัมมนาปฏิบัติ เช่น พระราชกำหนดมิให้ข้าราชการเสพสุรา เล่นการพนัน ได้ทรงกำหนดหลักธรรมที่ใช้ในการพิจารณาความดีความชอบเลื่อนชั้น เลื่อนตำแหน่งข้าราชการบริพาร ๔ ประการ คือ ชาตวิุฒิ วิทยุฒิ คุณวุฒิ ปัญญาวุฒิ

ผู้ใดจะเป็นพระ หลวง ขุน หมื่น จะต้องประกอบด้วย อธิบัติ ๔ ประการ คือ ฉันทาธิบัติ (ฉันทะ) วิทยาธิบัติ (วิริยะ) จิตตาธิบัติ (จิตตะ) และวิมังสาธิบัติ (วิมังสา) คือ จะต้องประกอบด้วย อิทธิบาท ๔

แม้ในรัชสมัยของพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จะเกิดสงครามระหว่างระหว่างไทยและพม่า มีสงครามกับพม่าถึง ๗ ครั้ง แม้พระองค์จะต้องทำศึกสงครามและต้องทรงฟื้นฟูบ้านบารุงส่งเสริมบ้านเมืองในด้านต่าง ๆ พระองค์ได้ทรงให้การสนับสนุนและทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาเป็นพิเศษ ได้ทรงนำพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการบริหารศาสนาเป็นพิเศษ ได้ทรงนำพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการบริหารราชการในการปกครอง ทำให้ประเทศไทยในรัชสมัยของพระองค์มีความเจริญรุ่งเรืองมั่นคง ประชาชนอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ประพฤติธรรม ปฏิบัติธรรม การเผยแผ่อาณาเขตได้ขยายไปถึงไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู ปะลิส มีอาณาเขตที่ขยายออกไปมากที่สุดในประวัติศาสตร์ของชาติไทย

๓.๓.๔.๓ เผยแผ่หลักธรรมคำสอนตามหลักการแนวพุทธ

บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการเผยแผ่ แท้จริงแล้วบทบาทด้านนี้ พระสงฆ์ทุกรูปได้รับมอบหมายจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรงอยู่แล้ว สมัยพุทธกาลองค์สมเด็จพระสัมมาพระพุทธเจ้าทรงประทานการอุปสมบทแก่พระอัญญาโกณฑัญญะ นับว่าเป็นการสืบศาสนทายาทเป็นครั้งแรก และทรงประกาศความจริงแห่งชีวิตด้วยการแสดงพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร เป็นปฐมฤกษ์แห่งการประกาศพระพุทธศาสนา ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน หลังจากนั้นทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระสัทธรรม ด้วยพระพุทธดำรัสว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์แก่ก่อกุล และความสุขแก่พวกทวยเทพและ

มนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จึงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และความงามในที่สุดจงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธวิธีบริบูรณ์ ครบถ้วน”^{๓๙}

นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา การประกาศพระพุทธศาสนาได้เริ่มแผ่ขยาย ไปทั่วชมพูทวีป ซึ่งทำให้พระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงอย่างรวดเร็ว จำนวนพระสาวกเพิ่มมากขึ้น ตามลำดับ พร้อมกันนั้นส่งเสริมให้มีการศึกษา คือ วิปัสสนาธุระและคันถธุระ อันเป็นแนวทาง ประพฤติปฏิบัติควบคู่กันไป พระพุทธองค์ทรงปกครองพระสงฆ์สาวกแบบระบบพ่อปกครองลูก โดยอาศัยพระธรรมวินัยเป็นหลัก เช่น เมื่อจะให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรต้องมีพระอุปัชฌาย์ เป็นผู้ดูแลหรือเป็นผู้ปกครอง กล่าวคือพระอุปัชฌาย์เป็นเหมือนผู้ค้ำประกันตัวผู้บวชต่อที่ประชุมสงฆ์ ว่ามี คุณสมบัติครบถ้วนหรือไม่อย่างไร^{๔๐} และเมื่ออุปสมบทให้แก่กุลบุตรแล้ว ได้มีการอบรมข้อวัตรปฏิบัติ ต่าง ๆ ที่อุปัชฌาย์และสัทธีวิหาริกพึงปฏิบัติต่อกัน คือเหมือนพ่อปกครองลูก ใช้ระบบเคารพกัน ตามลำดับอาวุโส^{๔๑} การพิจารณาวินิจฉัยโทษอาศัยหลักพระธรรมวินัยเป็นหลักกฎเกณฑ์ในการตัดสิน สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้ระบอบสามัคคีธรรมเป็นแม่บทในการปกครองคณะสงฆ์ โดยพระองค์เองทรงอยู่ในฐานะเป็นประมุขหรือประธานของภิกษุสงฆ์ทั้งหมด ทรงประทานความเสมอภาคแก่ภิกษุทุกรูป ไม่มีการเลือกปฏิบัติสำหรับภิกษุที่เคยมีสถานะเดิม แตกต่างกัน ไม่มีการแบ่งชนชั้นวรรณะ เช่น บางรูปเคยมีสถานะเดิมเป็นกษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ชั้นสูง บุตรเศรษฐี หรือคนยากจนเข็ญใจก็ตาม ต่างก็ต้องประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในหลักพระธรรมวินัยที่ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงและบัญญัติไว้แล้วเสมอเหมือนกัน

หลังจากสังคายนาพระธรรมวินัย ครั้งที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราช องค์ประธานศาสนูปถัมภก ได้ส่งพระมหาเถระไปประกาศพระพุทธศาสนา ๙ สาย โดยเฉพาะประเทศไทยก็ได้รับผลจากการประกาศพระพุทธศาสนาในคราวนั้น ทำให้พระพุทธศาสนาแผ่จรจรายไปทั่วทุกมุมโลกและสร้างประโยชน์สำคัญคือการทำให้เกิดความสามัคคีของคนในชาติ เพราะอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักพุทธธรรมนำชีวิตให้ประชาชนอยู่ดีกินดี^{๔๒}

หน้าที่การเผยแผ่เป็นหน้าที่ของพุทธสาวก คือมีหน้าที่ศึกษาเรียนรู้คำสอนให้เกิดความรู้ความเข้าใจ แล้วปฏิบัติตามธรรมคำสอนนั้นแล้วต้องสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตามด้วย

^{๓๙} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๔๐} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), **นิติศาสตร์แนวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๔๕.

^{๔๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๒.

^{๔๒} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), - ดร. ระวี ภาวิไล, **พุทธบริษัทกับพระธรรมวินัย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญา, ๒๕๓๒), หน้า ๙.

จึงได้ชื่อว่าพระสงฆ์สาวก การให้การอบรม การสอน การเผยแผ่เป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ที่สำคัญที่พระสงฆ์ปฏิบัติมาเป็นปกติอยู่แล้ว ทั้งที่เรียกว่าการเทศน์แสดงธรรม หรือการปาฐกถาก็ตาม ซึ่งประชาชนทั่วไปให้ความเคารพและสนใจที่จะฟังสาระที่พระสงฆ์เป็นผู้ให้อยู่ แล้วและนับเป็นการศึกษาที่เข้าถึงประชาชนชาวบ้านได้อย่างกว้างขวาง ส่วนในเนื้อหาสาระที่พระสงฆ์ให้แก่ประชาชนจะแตกต่างกันตามโอกาสและวาระต่างๆ แต่สิ่งที่เป็นธรรมะหรือคำสอนที่เป็นพระพุทธศาสนาที่นับได้ว่าเป็นสาระในพระ พุทธศาสนานั้น เป็นเนื้อหาที่เป็นความจริงที่มีอยู่ที่เกิดขึ้นเป็นปกติ เพราะแท้ที่จริงแล้ว คำว่า "ธรรม" นั้นก็คือ "ธรรมชาติ" นั่นเอง

บทบาทด้านการเผยแผ่ที่เป็นปกติจนประชาชนมองเป็นวิถีชีวิตหรือเป็นกิจวัตรของ พระสงฆ์ ก็คือการแสดงธรรมในวันพระ ในเทศกาลวันสำคัญ พระสงฆ์ได้โอกาสในการแสดงธรรมการเผยแผ่ธรรมอยู่เป็นประจำและในรูปแบบที่ไม่เป็นรูปแบบ กล่าวคืออาจจะใช้วิธีการพูดคุยสนทนาในโอกาสพบปะ จะเป็นการเผยแผ่โดยไม่เป็นกิจลักษณะ แต่ก็แฝงด้วยให้ข้อคิดทางธรรม หรือในโอกาสที่ประชาชนมาทำบุญวันเกิดแล้วขอพรจากพระสงฆ์ มาถวายสังฆทานแล้วพระสงฆ์ก็ให้พร ในช่วงเวลาสั้นๆ เป็นการสอนโดยที่ผู้รับไม่รู้ตัวถูกสอน แต่ได้ซึมซับเอาคำสอน เอาคติธรรม ได้เกิดการเรียนรู้พระธรรมคำสอน หากพระสงฆ์สำนึกตระหนักในบทบาทเหล่านี้อย่างจริงจัง พระสงฆ์จะมีโอกาสในการเผยแผ่ธรรมและได้เข้าถึงประชาชนโดยไม่ยากเลย และไม่ต้องรอเทศกาลสำคัญใดๆ ทั้งสิ้น

ในพระพุทธศาสนามีหลักศาสนธรรมที่สามารถน้อมนำไปปฏิบัติมีศาสนสถานไว้สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และมีศาสนบุคคลคือพระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า แล้วเผยแผ่พุทธธรรม ในสังคมไทยให้ความสำคัญกับพระสงฆ์เนื่องจากเห็นว่าเป็นบุคคลที่มีฐานะพิเศษทางสังคมได้รับการยอมรับนับถือสังคมไทยให้ความเอื้อเฟื้อและแสดงความเคารพนอบน้อมต่อพระสงฆ์เมื่อได้พบเห็นยิ่งพระสงฆ์ที่มีวัตรปฏิบัติเคร่งครัดตามพระธรรมวินัยด้วยแล้วมักจะได้รับการยอมรับนับถือจากพุทธศาสนิกชนอย่างมาก เมื่อพระสงฆ์เป็นแบบอย่างที่ดีของพุทธศาสนิกชนยิ่งทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป หากพระสงฆ์ประพฤติในทางเสียหายก็จะทำให้ศาสนามีความเศร้าหมองและประชาชนเสื่อมความศรัทธา เมื่อพระสงฆ์ประพฤติดีปฏิบัติชอบคุณประโยชน์ก็จะเกิดแก่สังคมสงฆ์นั้น ^{๔๓}

การที่พระสงฆ์ต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนมากขึ้นพระสงฆ์เองก็ยิ่งควรต้องตระหนักในสมณะภาวะและภาระหน้าที่ เกื้อกูลต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง โดยมีการศึกษาปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างถูกต้อง ไม่สร้างความเสื่อมทรามหรือสิ่งที่ไม่ดีงามแก่พระพุทธศาสนา ดังนั้น ในปัจจุบันนี้จึงได้เกิดมีกลุ่มพระสงฆ์ในภาคอีสานกลุ่มหนึ่งเกิดขึ้นเพื่อสานต่อ

^{๔๓} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), เมืองไทยจะวิกฤติถ้าคนไทยมีศรัทธาวิปริต, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๓๓.

แนวคิดดังกล่าวมาในนามของพระสังฆพัฒนาชนบทแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง หลังจากการประชุมวางแผนของกลุ่มพระสงฆ์องค์การพระผู้นำพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองเสร็จสิ้นลง ต่อมากลุ่มพระนักพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองได้ประชุมกันเพื่อแสวงหาแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักการแนวพุทธและการพัฒนาชนบทตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทองและเพื่อให้การทำงานมีเอกภาพและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นที่ประชุมจึงมีมติเป็นเอกฉันท์ให้จัดตั้งองค์การพระผู้นำพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองของจังหวัดอุบลราชธานีขึ้นโดยให้ชื่อว่า “อพ.ผอ.” มีสำนักงานตั้งอยู่ที่ห้องสมุด รัตนประทีปวัดเทพมงคล ตำบลบึง อำเภอนาเยีย จัหวัดอุบลราชธานี (ปัจจุบันเป็นอำเภอมืองอำนาจเจริญ จัหวัดอำนาจเจริญและห้องสมุดรัตนประทีปก็นำมาประยุกต์ใช้เป็นห้องเรียนห้องสอนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สาธิตสุขจัหวัดอำนาจเจริญประจำวัดเทพมงคล) ทั้งนี้เพื่อเป็นการรวมเอาพระภิกษุและฆราวาสที่มีแนวความคิดและอุดมการณ์ที่สอดคล้องกันมีความศรัทธาต่อโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองและพร้อมที่จะเสียสละทุนทรัพย์ กำลังกาย กำลังใจของตนเพื่อมาบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน สังคมและประเทศชาติต่อไป

อุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทองมีเป้าหมายในการพัฒนาคนพัฒนาหมู่บ้านชุมชนเพื่อสร้างสรรค์แผ่นดินไทยให้เป็นแผ่นดินทองแผ่นดินธรรมเพื่อน้อมเกล้าถวายเป็นพระราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระภูมิพลอดุลยเดชรัชการปัจจุบันของล้นเกล้าเผ่าไทยเราอันเนื่องในโอกาสที่พระองค์ได้เสด็จขึ้นครอง ศิริราชสมบัติครบรอบปีที่ ๔๐ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ และมหามงคลสมัยเจริญพระชนมายุ ๖๐ พระพรรษาในปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ ในปัจจุบันนี้ องค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจัหวัดอำนาจมีพระสงฆ์และฆราวาสที่เป็นหลักขององค์การเครือข่ายอยู่ในท้องถิ่นประมาณ ๕๕รูป/คน

ในอดีตการเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์จำกัดอยู่เฉพาะในขอบเขตของวัดและชาวบ้าน ตามประเพณีและโอกาสอันสมควร เช่น การเทศนาสั่งสอนชาวบ้านในวันพระหรือวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนา การเทศน์ในงานบุญพิธีหรืองานบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ เช่น งานทำบุญบ้านงานศพหรือในโอกาสที่ญาติโยมไปวัดเพื่อทำบุญหรือขอคำปรึกษา เป็นต้น ในปัจจุบัน เมื่อกิจการศาสนาเจริญเติบโตเป็นปึกแผ่น มีการจัดองค์กรทางศาสนา ที่เป็นระบบและ แบบแผน ประกอบความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการขนส่งและสื่อสาร ช่วยให้ การเดินทางไปในถิ่นต่าง ๆ มีความสะดวกยิ่งขึ้น และสามารถส่งข่าวสารในรูปแบบต่าง ๆ ถึง คนจำนวนมากได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงได้ใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าดังกล่าวพระสงฆ์ ในยุคปัจจุบันสามารถดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวาง และเข้าถึงประชาชน กลุ่มต่าง ๆ ได้มากขึ้น บทบาทพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่ธรรมในปัจจุบันอาจแบ่งได้ ๓ ประการใหญ่ ๆ คือ

(๑) พระธรรมจาริก พระสงฆ์ไทยที่เสียสละเวลาและสมัครใจเดินทางไป ปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาในท้องถิ่นที่จัหวัดต่าง ๆ ที่มีชาวเขาอาศัยอยู่ ทำให้

ชาวเขาแต่ละเผ่าหันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แสดงตนเป็นพุทธมามกะ และ ส่งบุตรหลานเข้าบรรพชาอุปสมบทเป็นจำนวนมาก และได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน ทั้งฝ่าย ปรียัติธรรมและสามัญศึกษา และได้เดินทางเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามภูมิลำเนาเดิมอัน เป็นเผ่าเดิมของตนต่อไป

(๒) พระธรรมทูต พระธรรมทูตคือพระภิกษุ สามเณรที่มีความรู้ในทางพระพุทธศาสนาพอสมควร ที่จะดำเนินการเผยแผ่ได้ แล้วเสียดลไปพบกับประชาชนในถิ่นต่าง ๆ เพื่อหาทางโน้มน้าวประชาชนให้เกิดความสนใจเลื่อมใสในคุณค่าแห่งศีลธรรมและ พระพุทธศาสนา

(๓) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยทั่วไป

(๓.๑) การเทศน์ หรือการบรรยายธรรมในโอกาสต่าง ๆ เช่นในวันธรรมสวนะ (วันพระ) งานศพ หรือตามที่ได้มีมติไปสถานที่ต่าง ๆ เนื่องในวันสำคัญ ต่าง ๆ

(๓.๒) การเผยแผ่โดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์

(๓.๓) อื่น ๆ หมายถึงการเผยแผ่ที่ควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ

เน้นการพัฒนาจิตใจ

พระสงฆ์นักพัฒนาเห็นว่า พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่ มี เหตุผลแต่ประชาชนกลับไม่สนใจนำมาปฏิบัติและศึกษากันอย่างแท้จริง ทั้ง ๆ ที่พุทธศาสนามี หลักธรรมที่ช่วยดับทุกข์ได้ แต่ชาวพุทธกลับไม่เข้าใจหันไปหาแนวทาง ด้านวัตถุตามแบบ ตะวันตก เกิดสภาพที่ไม่รู้จักจริง เห็นจริงในคุณค่าของวัตถุ ถ้าหากสามารถเปลี่ยนแนวทางมา พัฒนาจิตใจกัน อย่างแท้จริงก็จะสามารถปลุกฝังความสำนึกของชาวบ้านให้เข้าใจปัญหาและอยู่ ร่วมกันอย่างสงบสุข ได้ไม่ว่าจะพัฒนาอะไรก็ตามจะสามารถทำงานให้สำเร็จได้ไม่ยาก

๓.๓.๕ บทบาทด้านการปกครอง

ในส่วนของบทบาทด้านนี้โดยมองจากการปกครองภายในของพระสงฆ์เอง เป็น การ ปกครองในเชิงของธรรมาภิบาล คือดูแลกันโดยธรรม ปกครองกันแบบพ่อปกครองลูก อาจารย์ ปกครองศิษย์ดังปรากฏตัวอย่างที่เป็นต้นแบบให้เห็นชัดเจน คือ หน้าที่ของสังฆวิหาริกที่จะฟัง ปฏิบัติ ต่อพระอุปัชฌาย์ และ หน้าที่ของพระอุปัชฌาย์จะฟังปฏิบัติต่อสังฆวิหาริก ตรัสสั่งให้พระ อุปัชฌาย์ และสังฆวิหาริก ตั้งจิตสนธิสนมในกันและกัน ให้พระอุปัชฌาย์สำคัญสังฆวิหาริกฉันบุตร ให้สังฆวิหาริกนับถือพระอุปัชฌาย์ฉันบิดา เมื่อเป็นเช่นนี้ต่างจะมีความเคารพเชื่อฟังกันและกัน ย่อมถึงซึ่งความเจริญอกงามในธรรม ตรัสสั่งให้พระอุปัชฌาย์และสังฆวิหาริกให้อื้อเพื่อประพฤติ ชอบต่อกัน หน้าที่ของสังฆวิหาริกจะฟังกระทำต่อพระอุปัชฌาย์เรียกว่า อุปัชฌาย์วัตร และหน้าที่ ของพระอุปัชฌาย์จะฟังปฏิบัติต่อสังฆวิหาริก เรียกว่าสังฆวิหาริกวัตรและอาจารย์วัตร หน้าที่ของ ศิษย์ที่จะฟังปฏิบัติต่ออาจารย์ อันเตวาสิกวัตรหน้าที่ของอาจารย์จะฟังปฏิบัติต่อศิษย์ ทั้งสองฝ่ายต่าง

ก็เอื้ออาทรต่อกัน มิไม่ตรีจิตต่อกัน^{๔๔} ประเด็นที่สำคัญของการปกครองของพระสงฆ์นั้น จะต้องปกครองเพื่อให้เกิดการศึกษา ได้สะดวก ที่เรียกว่าสัปปายะ การปกครองที่ดีที่เป็นไปตามพระธรรมวินัยต้องให้เกิดธรรมสัปปายะ คือให้สะดวกแก่การศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม คือการปกครองต้องให้เอื้อต่อการศึกษา ปกครอง เพื่อให้เกิดการศึกษา เมื่อการศึกษาดี การศึกษาเป็นเครื่องมือสร้างสัมมาทิฏฐิให้เกิดขึ้นได้แล้วก็จะทำให้การปกครองง่ายขึ้น สะดวกขึ้น บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการปกครองนี้ นอกจากจะมี ความสงบสุข มีความสันติสุขในหมู่ของพระสงฆ์เองแล้ว ยังสามารถเป็นต้นแบบของการปกครอง ได้เป็นอย่างดีด้วย

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า บทบาทพระสงฆ์นั้นประกอบด้วย บทบาทส่วนตนเอง ก็คือ การศึกษาหา ความรู้ทั้งทางธรรมและทางสามัญ เพื่อให้เข้าใจทั้งทางธรรมและสภาพความเป็นจริงของสังคม และบทบาทการช่วยเหลือสังคม ก็คือการให้การอนุเคราะห์สงเคราะห์สังคมในด้านต่าง ๆ ทั้งที่ เตือดร้อนและไม่เตือดร้อน เพื่อให้สังคมนั้นเกิดความผาสุก และเพื่อให้เป็นสังคมที่เกื้อกูลกัน อย่างแท้จริง ดังนั้นวัดและพระสงฆ์จึงเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญที่มีประโยชน์และมีคุณค่า อย่างยิ่งสำหรับสังคม

๓.๓.๖ ด้านสังคมสงเคราะห์ขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

อาตมาให้ความสำคัญโดยเน้นหลักสูตรทางด้านพระพุทธศาสนากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต การช่วยเหลือประชาชน โดยยึดหลักศาสนธรรมควบคู่กับการพัฒนาวัตถุ เช่น การส่งเสริมอาชีพการปลูกผักสวนครัวปลอดสารพิษ การทำสวนสมุนไพร โดยมีกรรมการวัด หลายคนได้ร่วมแรงร่วมใจกันโดยได้ให้ผู้ที่มาปฏิบัติธรรม และผู้ที่ไร้ญาติ ไม่มีที่พักพิงได้มาอาศัยอยู่ที่ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิต อาตมาได้รับความอนุเคราะห์จากกระทรวงสาธารณสุข ได้พัฒนาเป็นวัดต้นแบบที่มีชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกกว่าประมาณ ๗,๐๐๐ คน มีกิจกรรมออกกำลังกายทุกวัน พระ มีการดูแลกลุ่มผู้พิการ ผู้สูงอายุ โดยวัดได้รับการสนับสนุนจากธนาคารออมสิน ร่วมสร้างเรือนพักให้กับผู้สูงอายุที่ไร้ญาติ โดยมีห้องพักห้องน้ำในตัว มีหม้อ เฝือกหน้าท่อนามัย มาดูแลสุขภาพให้กับผู้สูงอายุในช่วงเย็นประมาณ ๕ โมงเย็น ให้ญาติธรรมที่มาปฏิบัติธรรมในวัดได้พักอาศัย และคนชราที่ไม่มีญาติพี่น้อง หรือถูกทอดทิ้งได้มาพักอาศัยอยู่ในวัด ช่วยดูแลสวนผัก”^{๔๕} จากการสัมภาษณ์ผู้ที่อาศัยสถานสงเคราะห์วัดเทพมงคล ได้ให้สัมภาษณ์ ยายชื่อกิมเตียว แก้วหลอด อายุ ๖๘ ปีบ้านเกิดอยู่ใกล้วัดสิงห์ท่า อ.เมือง จ.ยโสธร ญาติพี่น้องทั้ง พ่อ กับแม่ก็มาเสียชีวิตที่วัดเทพมงคล ศพพ่อแม่ น้องสาว ก็อยู่ที่วัด หลวงพ่อท่านเมตตาให้พักอาศัยอยู่ที่วัด อาศัยอยู่มาได้ ๓ ปีแล้ว เงินรายได้มาจากเบี้ยยังชีพเดือนละ ๖๐๐ บาท ก่อนที่มาอยู่วัดเคยแต่งงาน แล้วก็เลิกกันไป ไม่มีลูก ก่อนที่จะมาอยู่

^{๔๔} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. ๒๕๓๕ หน้า ๔๓

^{๔๕} สัมภาษณ์, พระครูมงคลวรวัฒน์ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗

ที่วัด ก็มาทำบุญที่วัดเทพมงคลเป็นประจำ พอพ่อ แม่เสียชีวิต น้องก็เสียชีวิตไม่มีญาติ ตนเองก็อายุมาก แล้ว สุขภาพไม่ค่อยดี เป็นโรคหืด ทำงานหนักไม่ได้ เลยต้องมาอยู่ที่วัดแห่งนี้”^{๕๖} และคุณยายที่อาศัยสถานสงเคราะห์วัดเทพมงคลได้ให้สัมภาษณ์ว่า ยายชื่อน้อย สัญญา อายุ ๖๗ ปี บ้านเดิมอยู่บ้านเคิ่ง อ.หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ยายได้มาอาศัยอยู่ที่วัด ประมาณ ๑๐ ปีแล้ว ยายไม่มีผู้ดูแล และไม่มีที่อยู่อาศัย ไม่มีญาติให้พึ่งพา ต้องมีอยู่ที่วัดอย่างน้อยก็คนอายุใกล้เคียงกันได้พูดคุย แลกเปลี่ยนความเห็นก็ไม่เหงา ตอนนี้อยู่ปลูกผักปลอดสารพิษไว้กิน และไว้สำหรับแม่ครัวเก็บไปทำอาหารถวายพระ

ยายชื่อเสถียร รัตนอมชาติ อายุ ๘๑ ปี ยายได้เริ่มบุกเบิกโครงการแผ่นดินธรรม แผ่นทอง ร่วมกับหลวงพ่อดำด้วยการทำเกษตรพอเพียงมีการทำปุ๋ยชีวภาพ มีการรวมกลุ่มกันจัดทำปุ๋ยชีวภาพขึ้นในชุมชน นอกจากนี้ยังมีน้ำหมักทำน้ำหมักใช้เป็นปุ๋ยน้ำ 3 สูตรด้วยกัน คือ สูตรเร่งการเจริญเติบโตเร่งใบ กิ่ง ราก (น้ำแม่) สูตรเร่งการติดดอกออกผล ดอก-ผล (น้ำพ่อ) และสูตรสำหรับไล่และกำจัดแมลงศัตรูพืช และนอกจากนี้ยังมีน้ำหมักเพื่อใช้ในการจัดทำปุ๋ยชีวภาพอีกด้วย โดยสูตรการทำปุ๋ยน้ำที่สำคัญคือ สูตรน้ำหมักสำหรับไล่แมลงและกำจัดศัตรูพืช น้ำพืชสมุนไพรที่มีในชุมชน ได้แก่ ตะไคร้หอมใช้สำหรับไล่แมลง กำจัดโรคพืช บอระเพ็ดใช้สำหรับกำจัดหนอน สะเดา สาบเสือ และโล่ตีนใช้สำหรับกำจัดหนอน ใบยูคาลิปตัส ใช้สำหรับกำจัดโรคพืช มาหันให้เป็นขึ้นๆ จำนวน 3 กิโลกรัม กากน้ำตาล 1 กิโลกรัม พืชสมุนไพรที่ใช้นั้นควรแยกถังหมักแต่ละชนิดเพราะว่าแต่ละชนิดมีคุณสมบัติแตกต่างกัน ถ้าใช้กำจัดแมลง ให้เพิ่มน้ำส้มสายชูและเหล้าขาว อย่างละ 1 ขวดด้วย นอกจากนี้ในชุมชนกำลังเรียนรู้การผลิตและใช้น้ำส้มควันไม้เพิ่มเติม ปลูกปลอดสารพิษ วิธีสังเกตจะเขียวสด อยู่ได้นานซึ่งแตกต่างกับผักที่ใช้ปุ๋ยเคมีจะเขียวสดไม่นานเหี่ยวเฉาเร็ว”^{๕๗}

การพัฒนาคุณภาพชีวิต การช่วยเหลือประชาชน โดยยึดหลักศาสนธรรมควบคู่กับการพัฒนาวัตถุ เช่น การส่งเสริมอาชีพการปลูกผักสวนครัวปลอดสารพิษ การทำสวนสมุนไพร โดยมีกรรมการวัด หลายคนได้ร่วมแรงร่วมใจกันโดยได้ให้ผู้ที่มาปฏิบัติธรรม และผู้ที่ไร้ญาติ ไม่มีที่พักพิง ได้มาอาศัยอยู่ที่ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิต ได้พัฒนาเป็นวัดต้นแบบที่มีชมรมผู้สูงอายุ มีกิจกรรมออกกำลังกายทุกวันพระ มีการดูแลกลุ่มผู้พิการ ผู้สูงอายุ มีเรือนพักให้กับผู้สูงอายุที่ไร้ญาติ โดยมีห้องพักห้องน้ำในตัว มีหม้อ เจ้าหน้าที่อนามัย มาดูแลสุขภาพให้กับผู้สูงอายุในช่วงเย็นประมาณ ๕ โมงเย็น ให้ญาติธรรมที่มาปฏิบัติธรรมในวัดได้พักอาศัย และคนชราที่ไม่มีญาติพี่น้อง หรือถูกทอดทิ้งได้มาพักอาศัยอยู่ในวัด ช่วยดูแลสวนผัก” ส่วนผู้ที่มาอาศัยอยู่จะมีการปลูกผักปลอดสารพิษไว้กิน และไว้สำหรับแม่ครัวเก็บไปทำอาหารถวายพระ นอกจากนี้ มีการรวมกลุ่มกันจัดทำปุ๋ยชีวภาพขึ้นในชุมชน

^{๕๖} สัมภาษณ์, กิมเตียว แก้วหลอด คนชรา ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

^{๕๗} สัมภาษณ์ ,เสถียร รัตนอมชาติ อายุ ๘๑ ปี 6 มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๗

นอกจากนี้ยังมีน้ำหมักทำน้ำหมักใช้เป็นปุ๋ยน้ำ 3 สูตรด้วยกัน คือ สูตรเร่งการเจริญเติบโตเร่งใบ กิ่ง ราก (น้ำแม่) สูตรเร่งการติดดอกออกผล ดอก-ผล (น้ำพ่อ) และสูตรสำหรับไล่และกำจัดแมลงศัตรูพืช และนอกจากนี้ยังมีน้ำหมักเพื่อใช้ในการจัดทำปุ๋ยชีวภาพอีกด้วย โดยสูตรการทำปุ๋ยน้ำที่สำคัญคือ สูตรน้ำหมักสำหรับไล่แมลงและกำจัดศัตรูพืช นำพืชสมุนไพรที่มีในชุมชน ได้แก่ ตะไคร้หอมใช้สำหรับไล่แมลง กำจัดโรคพืช บอระเพ็ดใช้สำหรับกำจัดหนอน สะเดา สาบเสือและโลดินใช้สำหรับกำจัด หนอน ใบยูคาลิปตัส ใช้สำหรับกำจัดโรคพืช มาหั่นให้เป็นชิ้นๆ จำนวน 3 กิโลกรัม กากน้ำตาล 1 กิโลกรัม พืชสมุนไพรที่ใช้นั้นควรแยกถังหมักแต่ละชนิดเพราะว่าแต่ละชนิดมีคุณสมบัติแตกต่างกัน ถ้าใช้กำจัดแมลง ให้เพิ่มน้ำส้มสายชูและเหล้าขาว อย่างละ 1 ขวดด้วย นอกจากนี้ในชุมชนกำลัง เรียนรู้การผลิตและใช้น้ำส้มควันไม้เพิ่มเติม

จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยสังเคราะห์ได้ว่า หลักธรรมที่ใช้ได้แก่หลัก อิทธิบาทสี่ ได้แก่ ๑) ฉันทะ ความพอใจ ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ไม่พินิจพินิจ ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ด้วยความเมตตา ๒) วิริยะ มีความพากเพียร ปลูกผัก ทำเกษตรพอเพียงแม้จะสูงวัย สังหารจะไม่สามารถทำงานหนักได้ แต่ก็มีความเพียร ปลูกผัก และยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แก่สมาชิกด้วยความเมตตา ๓) จิตติ ผู้สูงวัยที่มาอาศัยวัดเทพมงคล ต้องมีจิตใจเด็ดเดี่ยวเข้มแข็งในการต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ โดยไม่ท้อถอย ในโลกโดยมีญาติโยมที่มาทำบุญที่วัด มีความปรารถนาดี เอื้อเฟื้อ เอื้ออาทรหยิบยื่นแบ่งปันสิ่งของ ความรักให้แก่ในคนสูงวัยที่มาอาศัยอยู่ ๔) วิมมังกา คือการพินิจ ใคร่ครวญ พิจารณาด้วยปัญญา และนำหลักธรรมมายึดเหนี่ยวจิตใจ เพราะผู้สูงวัยเหล่านี้ จะมีจิตใจกลับไปเป็นเช่นวัยทารก จะต้องใช้ ปัญญาและธรรมพิจารณา

๓.๓.๗ การจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

พระครูพระครูมงคลวรวัฒน์ เป็นพระสงฆ์ที่ดำริเริ่มก่อตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์วัด เทพมงคล โดยมีแนวความคิดว่า ชาวบ้านที่มาร่วมกิจกรรมต่างๆ ของวัดชอบซื้อหวยใต้ดิน และสลาก กินแบ่งรัฐบาล ซึ่งเห็นว่าส่วนใหญ่ก็จะสูญเสียเงินไปเสียเปล่า จึงได้ชักชวนชาวบ้านให้มีการเก็บออมเงิน สะสมเป็นรายเดือนๆ ละ ๑๐ ๒๐ บาท โดยคิดตั้งเป็นเรือนหุ้น และมีการรับสมัครสมาชิก ซึ่งเริ่มแรก มีสมาชิกไม่กี่คน และมีการรับสมัครสมาชิกชาวบ้านที่มาวัดหลายคน มีปัญหาการใช้จ่ายเงินทองที่ ค่อนข้างจะขัดสน เมื่อจะลงทุนในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ก็จะต้องไปกู้หนี้ยืมสิน เงินกู้ นอกระบบ ซึ่งก็จะคิดค่าดอกเบี้ยแพง บางรายยอมเอาที่ดินที่บ้าน ที่นาไปจำนอง สุดท้ายไม่สามารถ ใช้น้ำที่กิน ที่บ้าน ที่นาก็ตกเป็นของเจ้าหนี้ อาตมาเลยประยุกต์หลักธรรมคำสอนให้ชาวบ้านได้ใช้วิถี ชีวิตชาวบ้านแบบดั้งเดิม โดยตั้งกลุ่มออมว่ากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ชุมรรมสร้างเสริมสุขภาพเพื่อชุมชน โดยใช้หลักพุทธธรรม ข้อที่ว่า “สัจจะ” มาเป็นหัวใจคือ กลุ่มสมาชิกต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต อย่าง จริงใจมีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง คือ พยายามอดออม ตั้งแต่ ๑ บาท ๑๐ บาท จนถึง ๑,๐๐๐ บาท

ตามแต่กำลังของคนที่จะออมได้ ชื่อสัตย์ต่อคนอื่น คือ เมื่อกู้หนี้ยืมไปแล้วต้องพยายามขยันทำมาหากินนำมาใช้คืนให้กลุ่มเพื่อที่จะนำไปใช้ประโยชน์ให้แก่สมาชิกในกลุ่มต่อไป ชาวบ้านเมื่อเห็นอาตมาริเริ่มเลยได้จัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ขึ้นที่วัด โดยเริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕” โดยครั้งแรก ใช้ห้องประชุมพัฒนาสังคม ในวัดเทพมงคล โดยอาตมาได้นำแนวคิดจาก หลวงพ่อวัดไร่ล่อม จังหวัดตราด พระอาจารย์สุบิน ปณีโต เป็นผู้ก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้น โดยอาตมาได้ปรึกษากับ อาจารย์สมนึก มีทอง เพื่อหาแกนนำ ทำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยมีเก็บกับออกเก็บ คือ เก็บเงินออม ออก คือ ออกกำลังกาย ออมเงิน ยามเดือดร้อน ออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ แข็งแรงไม่เป็นโรคภัยไม่เสียเงินค่ายา เท่ากับมีเงินเก็บ^{๔๘}

ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มสัจจะออมทรัพย์หลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ได้แก่ หลัก สาราณียธรรม และหลักอิทธิบาทสี่ ได้แก่

๑) สมาชิกชุมชนวัดเทพมงคล และคณะกรรมการได้ช่วยเหลือกิจกรรมการงานช่วยเหลือคนอื่น ด้วยความเมตตา

๒) สมาชิกชุมชนวัดเทพมงคล ได้ให้ความรู้แก่สมาชิก ทั้งความรู้ในการประกอบอาชีพและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แก่สมาชิกด้วยความเมตตา

๓) สมาชิกกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ชุมชนวัดเทพมงคล มีความปรารถนาดี เอื้อเพื่อเอื้ออาทรหยิบยื่นแบ่งปัน ไว้วางใจในการจัดการบริหารแก่คณะกรรมการบริหารจัดการ

๔) ผลกำไรจากการที่ให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อใช้ประกอบอาชีพ เป็นทุนการศึกษาแก่บุตรและแม้แต่ ให้กู้ยืมเพื่อรักษาพยาบาล ได้ผลกำไรมาก็ำเอามาแบ่งปันสมาชิกอย่างเป็นธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ ฯลฯ

๕) ส่งเสริมให้สมาชิกมีความประพฤติ ทาง กาย วาจา คือมีศีลเป็นที่น่าเคารพ เชื่อถือหรือสร้างความมั่นใจให้แก่สมาชิก และให้แก่ตนเอง สร้างคุณค่าให้กับตนเอง เป็นที่ยอมรับ น่าเชื่อถือ เมื่อเวลาได้รับเงินปันผลสมาชิกจะพูดว่า “พ่อเลี้ยง หน้าขึ้น ได้เงินปันผล เอาไปทำอะไร” สร้างความยินดี ส่งองค์อาจ อิ่มกับผลความดีงามที่ได้สะสมไว้

๖) สมาชิกกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ชุมชนวัดเทพมงคล ต่างมีความคิดความเห็นที่สอดคล้องกัน เมื่อมีปัญหาใดก็จะใช้การประชุม และมติในที่ประชุมอย่างเมตตาธรรม และลงไปถึงพื้นที่ เช่นสมาชิก คนหนึ่งคนใด ไม่ปฏิบัติตามระเบียบ เช่น ไม่ส่งเงินกู้ ทางกลุ่มก็จะส่งกรรมการเข้าไปติดตาม และสอบถาม ถ้ามถึงปัญหา และหาวิธีช่วยแก้ไขปัญหาเสมอ แม้จะมีระเบียบข้อบังคับ แต่การช่วยเหลือ ก็ช่วยเหลือด้วยความเมตตา เกื้อกูลสมาชิกตลอด

^{๔๘} สัมภาษณ์, พระครูมงคลวรวัฒน์ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗

ผู้วิจัยสังเคราะห์ได้ว่าหลักธรรมที่นำมาวิเคราะห์ที่สอดคล้องกับหลักสารานุกรมธรรม ได้แก่หลักกัทธิบาท ๔ ประกอบด้วย

๑) ฉันทะความพอใจ ในระเบียบการตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์วัดเทพมงคล ก่อตั้งขึ้นโดยความพอใจของสมาชิก เพื่อรวมตัวเป็นกลุ่มออมทรัพย์ ทุกคนที่เป็นสมาชิกพอใจ ที่จะอดออมพอใจที่จะร่วมกันทำกิจกรรมให้มีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ โดยได้มีประสงค์ที่ชัดเจน และเห็นประโยชน์ในภายหน้า อีกทั้งได้เข้าใจหลักธรรมแห่ง ฉันทะ เมื่อจะประกอบอาชีพใด ๆ ก็ตามก็มีความพอใจในอาชีพของตนเองเป็นอันดับแรกก่อน หรือกล่าวได้ว่า ทำงานด้วยความพอใจและทำงานตามที่ตนมีความถนัด เช่น การออมทรัพย์ก็ต้องพอใจที่จะออม เงินจึงจะเหลือเก็บ, การทำไร่นาสวนผสมก็ต้องพอใจก่อนไม่อย่างนั้น ก็จะท้อใจและทิ้งงานในที่สุด

๒) วิริยะ ความพากเพียร กลุ่มสัจจะออมทรัพย์วัดเทพมงคล ได้เข้าใจหลักธรรมแห่งความพากเพียร สมาชิกบางท่านเรียกว่า วิริยะบาริ คือการทำ ความเพียรถือว่าเป็นอารี โดยเข้าใจหลักว่าการอดออม รวมกลุ่มเป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะออมทรัพย์นั้น ต้องใช้ความเพียรในการอดออมเหมือน เมื่อเริ่มทำงานที่ตนเองวางเป้าหมายไว้แล้วก็ต้องเอาใจใส่ มีความอดุสาหะ ไม่เกรงต่อความลำบาก ไม่ย่อท้อ ทำงานเชิงรุก บากบั่นจนกว่าจะสำเร็จ แม้ว่าในหลาย ๆ ครั้ง การทำงานอาจมีทั้งประสบผลสำเร็จและล้มเหลวก็ตาม

๓) จิตตะ ความตั้งใจแน่วแน่ คือ สมาชิกกลุ่มสัจจะวัดเทพมงคล ต่างมีความเชื่อมั่นในตัวผู้ก่อตั้งคือ อาตมา ก่อน ผู้เป็นกรรมการรับผิดชอบ และเชื่ออย่างแน่วแน่ว่า สมาชิกที่รวมกลุ่มกันเป็นการสร้างกายสามัคคี เหมือนกับทำงานด้วยกำลังกาย ก็ต้องทุ่มเทมีใจเด็ดเดี่ยวใช้กำลังกายบ้าง กำลังสติปัญญาบ้าง ดังนั้น จิตใจต้องมาก่อน ไม่ท้อถอย ไม่หวั่นไหวสู้ได้กับปัญหาในการทำงานทุกอย่าง

๔) วิมังสา คือการพินิจ ใคร่ครวญ พิจารณาด้วยปัญญา คือ การรวมกลุ่มสัจจะดังกล่าวย่อมเกิดปัญหาต่างๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาทางระบบการทำงาน ระเบียบ ปัจจัยเสียอื่น ๆ แต่กลุ่มสมาชิก ก็ช่วยกันแก้ปัญหา เช่นมีการส่งตัวแทน หรือคณะกรรมการไปศึกษาดูงาน ลักษณะกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ที่เขาบริหารประสบผลสำเร็จ หรือแม้แต่ระบบธนาคาร คณะกรรมการผู้เกี่ยวข้องก็ได้เชิญเจ้าหน้าที่ธนาคาร ได้มาให้ความรู้ แก่สมาชิกและคณะกรรมการเพื่อบริหารจัดการดำเนินการ ตามระบบการเงินและธนาคาร ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยปัญญาองค์ความรู้ การปรึกษากันในกลุ่มเกษตรกรและปราชญ์ชาวบ้าน และแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ มาปรับปรุงการทำงานให้หลากหลายยิ่งขึ้น เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรออกสู่ตลาด

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้รักษาผู้ติดยาเสพติด ของ
องค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

พระมณูญ โขติญาโณ วัดดอนหวาย ตำบลบึง อำเภอมือง ได้ ให้สัมภาษณ์ถึง
แนวทางการป้องกันการระบาดของสารเสพติดโดยใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้รักษา
ผู้ติดยาเสพติด ผู้ติดยาต้องรักษาทั้งกายและใจ การบำบัดทางร่างกายใช้ยาสมุนไพร ระเบียบ วินัย
ข้อบังคับ อย่างเคร่งครัด ส่วนการบำบัดทางจิตใจ ใช้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาถ่อมเกล
ให้ผู้รับผิดชอบชั่วดี นำคำสอนในเรื่องความกตัญญูทศเวทที่ต่อบิดามารดา สั่งสอนผู้ป่วยเพื่อถ่อมเกล
จิตใจให้มีความรู้สึกสำนึกผิดชอบชั่วดี มีการสวดมนต์ ฟังเทศน์ฟังธรรมทุกวัน มีการบำเพ็ญตนให้เป็น
ประโยชน์กับสังคมและให้กำลังใจผู้ป่วยในการใช้ชีวิตในสังคมต่อไป จากการสัมภาษณ์ผู้เข้ารับการ
บำบัดส่วนใหญ่ไม่รู้สึกรอยกายและไม่คิดว่ายาเสพติดเป็นตัวช่วยแก้ปัญหาให้กับชีวิตได้มีความเข้มแข็ง
ทางจิตใจมากขึ้นถ้าต้องไปพบเจอกับสิ่งเร้าเดิมๆที่ทำให้ง่ายต่อการเสพ ด้านทัศนคติและพฤติกรรม
ส่วนตัวพบว่าส่วนใหญ่เป็นคนมีความรับผิดชอบต่องานมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นความตรงต่อเวลา ความ
มีน้ำใจต่อผู้อื่น ความมีระเบียบวินัย พุดจาสุภาพ รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ มีความรู้สึกผิด
ชอบชั่วดีต่อการกระทำของตนเองมากขึ้น เชื่อว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่วมากขึ้นเพราะส่วนใหญ่จะเห็นผล
เองกับตัว ด้านทัศนคติและพฤติกรรมด้านครอบครัวมีความรู้สึกกตัญญูต่อผู้มีพระคุณมากขึ้น รู้จัก
เคารพเชื่อฟังผู้ที่อาวุโสกว่า นึกถึงและคิดถึงคนในครอบครัวเมื่อต้องห่างไกลกันและต้องการ
เปลี่ยนแปลงตนเองให้ดีเพื่อครอบครัว ด้านทัศนคติและพฤติกรรมด้านสังคมมีจำนวนไม่น้อยที่เคย
ทำลายของสาธารณะ ใช้ชุมชนเป็นแหล่งมั่วสุมหรือเคยขโมยของแต่หลังจากเข้ารับการบำบัดแล้ว
ผู้เข้ารับการบำบัดทั้งหมดไม่เคยกระทำการสิ่งเหล่านี้อีกเลยและมีอีกหลายคนที่ไม่รู้สึกรอยกลับไปเป็นส่วน
หนึ่งในการพัฒนาชุมชนของตนเอง ส่วนความพึงพอใจด้านกิจกรรมนั้นผู้เข้ารับการบำบัดมีความ
พึงพอใจต่อกิจกรรมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด”^{๔๙}

วิเคราะห์ด้วยการใช้หลักธรรมรักษาผู้ติดยาเสพติด ประกอบด้วย ๑. หลักอริยสัง
สี่ คือ การเข้าใจในสถานการณ์ปัญหาและวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาเสพติด คิดค้นวิธีการแก้ไข
และนำสู่การปฏิบัติตนของผู้ติดยาและการประเมินผลการบำบัดรักษา ๒. หลักอปริหานิยธรรม คือ
หลักการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มคณะของผู้ติดยาเสพติดและพระสงฆ์ที่มีการรวมกลุ่ม ร่วมคิด ร่วมทำ
ร่วมรับผลแห่งการกระทำในการช่วยเหลือผู้ติดยาเสพติดได้เข้าไปอยู่ในสังคม ๓. หลักสามัคคีธรรม คือ
การสร้างความร่วมมือ ประองตอง เกื้อกูลรักใคร่ เมตตาต่อกันระหว่างผู้ติดยาเสพติดและพระสงฆ์รวมถึงผู้ที่มี
ส่วนเกี่ยวข้อง และ ๕. หลักธรรมไตรสิกขา คือ ได้รักษาศีล ได้เจริญสมาธิ และได้เจริญปัญญาของ
ผู้ติดยาได้มีจิตใจเข้มแข็ง ไม่หวนกลับไปเสพยาเสพติดอีก

^{๔๙} สัมภาษณ์, พระมณูญ โขติญาโณ วัดดอนหวาย ตำบลบึง ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

สรุป เครือข่ายสังคมพัฒนา ได้เริ่มมีบทบาทตั้งปีพุทธศักราช ๒๕๒๕ โดยพระสงฆ์ที่เป็นเครือข่ายสังคมพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ได้มีบทบาทพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธในการพัฒนาจิตใจ การพัฒนาเศรษฐกิจ โดยจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดเทพมงคล โดยสร้างให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความเข้มแข็งเป็นที่พึ่งของชุมชนด้านเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังพัฒนาทางสังคมสงเคราะห์ โครงการฟื้นฟูสุขภาพจิตผู้ติดยาเสพติด โครงการฟื้นฟูรักษาวัดวัฒนธรรมท้องถิ่น โครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ กิจกรรมด้านสาธารณสุข ส่งเสริมการใช้ยาสมุนไพรรักษาโรคและด้านการศึกษาสงเคราะห์ รวมถึงบทบาทการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน นอกจากนี้ยังมีบทบาทในด้านการปกครองของคณะสงฆ์

บทที่ ๔

อุปสรรคและผลสำเร็จของการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธของพระสงฆ์ กรณีศึกษาเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

ผลสำเร็จของการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธของพระสงฆ์ ผลสำเร็จการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธของพระสงฆ์นั้น แม้จะมีอุปสรรคในงานสังฆพัฒนา แต่พระสงฆ์ก็สามารถสะท้อนปัญหาให้กับหน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับรู้และเข้ามาช่วยแก้ปัญหาที่ชาวบ้านได้ เพราะพระสงฆ์ไม่ได้เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในผลประโยชน์ต่างๆ การสะท้อนปัญหาความต้องการแก้ไขปัญหของชาวบ้าน จึงเป็นสิ่งที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมองพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นกลาง เป็นผู้นำทางสังคมที่เชื่อถือได้ สำหรับอุปสรรคของการพัฒนาสังคมได้แก่การไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่รับผิดชอบโดยตรงต่อปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น โดยมอบสิ่งที่พระสงฆ์สะท้อนปัญหาให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ นั้นเป็นภาระงานของพระสงฆ์ที่คอยแก้ไขปัญหาเอาเอง โดยไม่มีกฎหมายรองรับ หรือได้รับการสนับสนุนอย่างเพียงพอจากหน่วยงานของรัฐ ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปตามลำดับ

๔.๑ อุปสรรคของการเผยแผ่ศาสนาขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

การเผยแผ่ศาสนาของพระสงฆ์ในปัจจุบันที่จังหวัดอำนาจเจริญ ปัญหาใหญ่ที่พบ ได้แก่ การขาดแคลน พระสงฆ์ที่ขาดความเข้าใจหลักธรรม และเป็นพระสงฆ์ที่บวชนานและมีความรู้ เพราะปัจจุบันจะเป็นการบวชตามประเพณี บวชแล้วก็สึก นอกจากนี้ก็ขาดแคลนงบประมาณ ขาดการสนับสนุนจากเจ้าคณะ ขาดแคลนอุปกรณ์การเผยแผ่ และการบริหารจัดการ การทำงานอย่างเป็นระบบ บางครั้ง ญาติโยมก็ไม่เข้าใจในการที่พระสงฆ์เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในที่ต่าง ๆ

นอกจากนี้พระสงฆ์ปัจจุบันเน้นรูปแบบการเทศน์หรือการบรรยายภาคทฤษฎีเป็นหลัก แต่ไม่มีภาคปฏิบัติหรือจัดกิจกรรมต่อเนื่องที่เป็นรูปธรรม ทำให้การเผยแผ่ธรรมะไม่เข้าถึงจิตใจญาติโยมอย่างแท้จริง ด้านวิธีการ หรือกลวิธีในการเผยแผ่ ไม่มีการกำหนดหัวข้อธรรมะที่เหมาะสมกับผู้ฟัง หรือไม่มีการศึกษาหัวข้อธรรมะอย่างถ่องแท้

ประการสำคัญคือไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการที่พระสงฆ์จะเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบางหน่วยงาน รวมถึงขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐพระสงฆ์ไม่ได้มีการฝึกการผลิตและการใช้สื่อดิจิทัลมาก่อน รวมทั้งสื่อต่างๆ ส่วนใหญ่มุ่งใช้แต่สื่อบุคคลเป็นหลัก ทำให้การเผยแผ่ธรรมะกระทำได้ในขอบเขตจำกัด และยุคปัจจุบันมีสถานีวิทยุชุมชนเกิดขึ้น มีวัดหลายวัดในจังหวัดอำนาจเจริญต่างก็ใช้การเผยแผ่

พระพุทธศาสนาโดยใช้สื่อคือวิทยุชุมชนเป็นช่องทางในการเผยแพร่ แต่วิทยุชุมชนมีข้อจำกัดคือไม่สามารถสื่อสารไปในที่ไกลได้ เพราะมีข้อจำกัดด้านคลื่น ดังนั้นจึงจำกัดอยู่ในกลุ่มที่ไม่มากนัก โดยเฉพาะในกลุ่มที่คลื่นวิทยุชุมชนส่งไปถึงเท่านั้น ดังคำสัมภาษณ์

อาตมาให้ข้อสังเกต “ในเรื่องการเผยแพร่ศาสนาของพระสงฆ์ในปัจจุบันที่จังหวัดอำนาจเจริญ ปัญหาใหญ่ที่พบได้แก่ การขาดแคลน พระสงฆ์ที่ขาดความเข้าใจหลักธรรม และเป็นพระสงฆ์ที่บวชนานและมีความรู้ เพราะปัจจุบันจะเป็นการบวชตามประเพณี บวชแล้วก็สึก นอกจากนี้ก็ขาดแคลนงบประมาณ ขาดการสนับสนุนจากเจ้าคณะ ขาดแคลนอุปกรณ์การเผยแพร่ และการบริหารจัดการ การทำงานอย่างเป็นระบบ บางครั้ง ญาติโยมก็ไม่เข้าใจในการที่พระสงฆ์เข้าไปเผยแพร่พระพุทธศาสนาในที่ต่าง ๆ”^๑

สำหรับพระครูมงคลวรวัฒน์ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับอุปสรรคการเผยแพร่ศาสนา “อาตมาว่าปัญหาในการเผยแพร่ศาสนาปัญหาใหญ่ คือพระสงฆ์ปัจจุบันเน้นรูปแบบการเทศน์หรือการบรรยายภาคทฤษฎีเป็นหลัก แต่ไม่มีภาคปฏิบัติหรือจัดกิจกรรมต่อเนื่องที่เป็นรูปธรรม ทำให้การเผยแพร่ธรรมะไม่เข้าถึงจิตใจญาติโยมอย่างแท้จริง ด้านวิธีการ หรือกลวิธีในการเผยแพร่ ไม่มีการกำหนดหัวข้อธรรมะที่เหมาะสมกับผู้ฟัง หรือไม่มีการศึกษาหัวข้อธรรมะอย่างถ่องแท้ นอกจากนี้ ยังไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการที่พระสงฆ์จะเข้าไปเผยแพร่พระพุทธศาสนาในบางหน่วยงาน รวมถึงขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐ”^๒

นอกจากนี้อุปสรรคอีกประการในการเผยแพร่พระพุทธศาสนายังรวมถึง พระสงฆ์ส่วนใหญ่ที่ทำหน้าที่เผยแพร่ศาสนานั้นไม่ได้มีการฝึกการผลิตและการใช้สื่อที่ศุภกรณ์มาก่อน รวมทั้งสื่อต่าง ๆ ส่วนใหญ่มุ่งใช้แต่สื่อบุคคลเป็นหลัก ทำให้การเผยแพร่ธรรมะกระทำได้ในขอบเขตจำกัด และยุคปัจจุบันมีสถานีวิทยุชุมชนเกิดขึ้น มีวัดหลายวัดในจังหวัดอำนาจเจริญต่างก็ใช้การเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยใช้สื่อคือวิทยุชุมชนเป็นช่องทางในการเผยแพร่ แต่วิทยุชุมชนมีข้อจำกัดคือไม่สามารถสื่อสารไปในที่ไกลได้ เพราะมีข้อจำกัดด้านคลื่น ดังนั้นจึงจำกัดอยู่ในกลุ่มที่ไม่มากนัก โดยเฉพาะในกลุ่มที่คลื่นวิทยุชุมชนส่งไปถึงเท่านั้น

จากอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์เครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง เกิดจาก พระสงฆ์ปัจจุบันเน้นรูปแบบการเทศน์หรือการบรรยายภาคทฤษฎีเป็นหลัก แต่ไม่มีภาคปฏิบัติหรือจัดกิจกรรมต่อเนื่องที่เป็นรูปธรรม ทำให้การเผยแพร่ธรรมะไม่เข้าถึงจิตใจญาติโยมอย่างแท้จริงรวมทั้งสื่อต่าง ๆ ส่วนใหญ่มุ่งใช้แต่สื่อบุคคลเป็นหลัก ทำให้การเผยแพร่ธรรมะกระทำได้ในขอบเขตจำกัด

^๑ สัมภาษณ์, พระมนูญ โชติญาโณ วัดดอนหวาย ตำบลบึง อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ ๑๐

ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

^๒ สัมภาษณ์, พระครูมงคลวรวัฒน์ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗

๔.๑.๑ อุปสรรคของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์วัดเทพมงคล

สำหรับปัญหาในกลุ่มสัจจะออมทรัพย์วัดเทพมงคลที่ไม่ค่อยประสบผลสำเร็จเกิดจากปัญหาระหว่างสมาชิกของกลุ่มไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยสะท้อนความคิดจากการสัมภาษณ์กรรมการและสมาชิก ได้แสดงความคิดเห็นดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้ “การขาดองค์ความรู้ในการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและขาดความโปร่งใส ด้านการเงิน ทำให้สมาชิกไม่ไว้วางใจ” ได้กล่าวต่อไปอีกว่า “ผู้นำต้องเป็นผู้เสียสละอย่างสูง มีจิตอาสา ๑๐๐% (รวมถึง กรรมการและสมาชิก) และต้องจะต้องมีการประชุม หรือแลกเปลี่ยนความเห็นเป็นประจำ”^๓ สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ที่ทำให้กลุ่มสัจจะออมทรัพย์วัดเทพมงคลไม่ค่อยประสบผลสำเร็จ “ขาดความรู้ด้านการบริหารจัดการ กรรมการส่วนใหญ่ จบแค่ ป ๖ มีบางคนจบ ม.ศ. ๕ เลยขาดความรู้ด้านการบริหาร”^๔ รวมถึงอุปสรรคด้านการจัดการ “เรียนมาน้อย การบริหารสมัยใหม่ไม่เป็น อยากจะจ้างผู้จัดการแต่งบประมาณเราน้อย เดี่ยวไม่มีเงินปันผลพอให้สมาชิก”^๕ และการความเป็นผู้นำของกลุ่ม “ขาดภาวะผู้นำ ขาดความศรัทธา และเชื่อถือสมาชิก ไม่มีจิตอาสา ไม่มีความโปร่งใส โดยเฉพาะในช่วงเริ่มต้นของกลุ่ม ขาดการบริหาร และการจัดการที่มีประสิทธิภาพ” สุดใจ กล่าวต่อไปอีกว่า “กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ บางกลุ่มที่ล้มเหลวเพราะไม่เข้าใจวัตถุประสงค์การก่อตั้งกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรผู้ใช้น้ำ มีการตั้งกลุ่มขึ้นมาเยอะ แต่ล้มเหลวต้องปิดตัวไป เพราะมีวัตถุประสงค์ขอกู้เงินอย่างเดียว สมาชิกมารวมกลุ่มขึ้นเพื่อขอกู้เงิน เงินกองทุนหมู่บ้านไม่พอ กู้ ธกส. ก็กู้ไม่ได้เพราะหนี้สินเยอะ เลยตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำขึ้นมาเพื่อขอกู้เงินโดยสมาชิกในกลุ่มค้ำกันเอง”^๖

อุปสรรคอีกประการที่ทำให้กลุ่มสัจจะออมทรัพย์วัดเทพมงคล เกิดจาก “ความล้มเหลวของกลุ่มเกิดจากการที่กรรมการไม่มีคุณธรรม สมาชิกขาดความมั่นใจ เมื่อเขาลาออกมากต้องเริ่มต้นใหม่ กรรมการเขาก็กักขวนเพื่อนสมาชิกให้ลาออกไปด้วย”ไปคนเดียวไม่เป็นไร แต่เขากักขวนคนอื่นออกไปด้วย แต่ก็ดีเหมือนกันจะได้เหลือเฉพาะคนที่ตั้งใจจริง”^๗ ส่วนข้อเสนอแนะอื่นทางคณะกรรมการกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นดังต่อไปนี้ “ได้รับการส่งเสริมจาก รัฐ หรือ องค์กรปกครองท้องถิ่น ในช่วงดำเนินงานระยะแรก จะทำให้การสะสมทุนในการดำเนินการ ใช้เวลาน้อยลง และมีศักยภาพที่จะ ดำเนินการด้าน สวัสดิการ ต่างๆ ได้เร็วขึ้น”^๘

^๓ บุญเริ่ม บุญवास อายุ ๔๑ ปี ประธานกรรมการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์, วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๖

^๔ เจริญ รัตนโสภณ อายุ ๕๘ ปี กรรมการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์

^๕ สุขมณฑา พลศรี อายุ ๕๒ ปี กรรมการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์, วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๕๖

^๖ เสาวลักษณ์ บุญवास อายุ ๔๑ ปี กรรมการกลุ่ม ออมทรัพย์, วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๕๖

^๗ หลอย ผสมสา สมาชิก, อายุ ๕๓ ปี วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๖

^๘ เปลี่ยน บุญवास อายุ ๖๖ ปี กรรมการกลุ่ม ออมทรัพย์, วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๖

ผู้วิจัยวิเคราะห์ปัญหา ในทัศนะของกรรมการกลุ่มและสมาชิกกลุ่มจุดอ่อนที่สำคัญที่สุดของกลุ่ม ในระยะที่ผ่านมา คือ การขาดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และการหย่อนในคุณธรรมของกรรมการโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบ ขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกันของสมาชิกกลุ่มสัจจะออมทรัพย์วัดเทพมงคล นอกจากนี้บางกลุ่มยังอาศัยความร่วมมือระบบเครือญาติเมื่อกรรมการบางคนก็จะชักชวนญาติพี่น้องลาออกจากกลุ่มด้วย นอกจากนี้ กรรมการกลุ่มและเห็นว่า กลุ่มที่มีความเข้มแข็ง มีกระบวนการทำงานโดยใช้ระบบคุณธรรมเป็นตัวกำกับการทำงานแต่ละคนเคารพซึ่งกันและกัน มีความสำนึกของความเป็นเจ้าของกลุ่ม กรรมการและสมาชิกในกลุ่มต้องมีคุณธรรมอย่างน้อย ๕ ประการคือ ความซื่อสัตย์ มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม ความรับผิดชอบร่วมกัน ความเห็นอกเห็นใจกัน และความไว้วางใจกัน เพื่อพัฒนากลุ่มให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างต่อเนื่องซึ่งกลุ่มต้องมีทุนอย่างเพียงพอ เพื่อดำเนินงานให้ตอบสนองความต้องการของสมาชิกกรรมการกลุ่มเห็นว่า ความจริงใจ คุณธรรม และความสามารถในการทำงานเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่ทำให้กลุ่มก้าวไปสู่การพึ่งพาตนเอง ดังนั้นแม้ว่ากลุ่มจะมีจำนวนสมาชิกน้อย เพียง ๗๗ คน และจำนวนเงินทุนที่ระดมได้น้อย แต่กลุ่มก็มีโอกาสเติบโตพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องจนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในอนาคต

๔.๑.๒ อุปสรรคด้านการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดเทพมงคล

จากการผลการวิจัยเรื่องการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายฉบับพบว่า มีปัญหาและอุปสรรคด้านครูพี่เลี้ยงหรือผู้ดูแลเด็กขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการจัดการศึกษาปฐมวัย ทั้งด้านหลักสูตร การจัดกิจกรรมการวัดและประเมินพัฒนาการของเด็ก อาคารสถานที่ไม่ได้มาตรฐาน ขาดงบประมาณ สื่ออุปกรณ์ และเครื่องเล่นสนามสำหรับเด็กไม่เพียงพอ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ถ่ายโอนจากกรมศาสนา ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณวัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถเข้าไปบริหารจัดการหรือสร้างอาคารหลังใหม่ให้ได้นอกจากซ่อมแซมหรือต่อเติมเท่านั้น อาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในวัดจึงไม่ได้มาตรฐาน จากการลงเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า “ครูพี่เลี้ยงประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบางคนยังไม่ทราบบทบาทหน้าที่ของตนในการมีส่วนร่วมพัฒนาศูนย์เด็กเล็ก นอกจากนี้ยังขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินงานของศูนย์บางที่งบประมาณโอนมาล่าช้า การจัดซื้อจัดจ้าง นมโรงเรียนไม่สามารถทำได้ ทางโรงเรียนก็ทำเรื่องขออนุเคราะห์มายังอาตมาให้ออกเงินสำรองไปก่อน”^๙

นอกจากนี้ ผู้ปกครองที่เข้าร่วมประชุมที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบางคนไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น หนึ่ง เจียบชะเป็นส่วนใหญ่ อาจจะไม่เข้าใจ หรือไม่กล้าแสดงความคิดเห็น

^๙ สัมภาษณ์, พระครูพระครูมงคลวรวัฒน์ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗

คิดเห็นต่อการจัดการศูนย์”^{๑๐} สอดคล้องกับผลการวิจัยที่ได้กล่าวมาข้างต้นปัญหาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดเทพมงคลมีปัญหาวัสดุอุปกรณ์ ที่เป็นปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ยังขาดแคลนมุ้งลวด ห้องประกอบการอาหารก็ชำรุด ถึงดับเพลิงก็ยังมี ห้องส้วมไม่ได้มาตรฐาน ไม่เพียงพอ ห้องอาบน้ำ ห้องแปรงฟัน คับแคบ ขาดงบประมาณ^{๑๑} “รวมถึงปัญหาขาดนักการภารโรงปัญหาห้องส้วมไม่เหมาะสมกับเด็กเล็ก เพราะแบบแปลนและตอนสร้างเป็น โถชักโครก เด็กเล็กไม่สามารถปีนขึ้นไปนั่งบนโถชักโครกได้ ควรจะสร้างเป็น แบบนั่งยอง ๆ”^{๑๒}

ปัญหาสุขภาพเด็ก โดยเฉพาะปัญหาเด็กบางคนขาดสารอาหารก็เป็นปัญหาสำคัญที่ประการหนึ่งของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก “เด็กที่มาเรียนที่ศูนย์ จะมีปัญหาภาวะโภชนาการ ผู้ปกครองหลายคนไม่ค่อยมีเวลา อีกทั้งเด็กๆ จำนวนไม่น้อยนิยมบริโภคขนมและเครื่องดื่มน้ำอัดลม เด็กจะติดเป็นนิสัย ทางโรงเรียนก็พยายามบอกผู้ปกครองพร้อมกับสอนเด็กไม่ให้ดื่มน้ำอัดลม และทานขนมมาก จะส่งผลต่อการพัฒนาทางร่างกายและสติปัญญาของเด็ก”^{๑๓}

ผู้วิจัยวิเคราะห์อุปสรรคด้านการศึกษาพัฒนาศูนย์เด็กเล็กได้ดังนี้ครูพี่เลี้ยงประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบางคนยังไม่ทราบบทบาทหน้าที่ของตนในการมีส่วนร่วมพัฒนาศูนย์เด็กเล็ก นอกจากนี้ยังขาดแคลนงบประมาณ นอกจากนี้ผู้ปกครองที่เข้าร่วมประชุมที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบางคนไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น นิ่ง เงียบซะเป็นส่วนใหญ่ อาจขาดความรู้ ความเข้าใจ หรือไม่กล้าแสดงความคิดเห็นต่อการจัดการศูนย์ รวมถึงปัญหาวัสดุอุปกรณ์ ที่เป็นปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ยังขาดแคลนมุ้งลวด ห้องประกอบการอาหารก็ชำรุด ถึงดับเพลิงก็ยังมี ห้องส้วมไม่ได้มาตรฐาน ไม่เพียงพอ ห้องอาบน้ำ ห้องแปรงฟัน คับแคบ ขาดงบประมาณ ปัญหาสุขภาพเด็ก โดยเฉพาะปัญหาเด็กบางคนขาดสารอาหาร เด็กที่มาเรียนที่ศูนย์ จะมีปัญหาภาวะโภชนาการ ผู้ปกครองหลายคนไม่ค่อยมีเวลา อีกทั้งเด็กๆ จำนวนไม่น้อยนิยมบริโภคขนมและเครื่องดื่มน้ำอัดลม เด็กจะติดเป็นนิสัยทางโรงเรียนก็พยายามบอกผู้ปกครองพร้อมกับสอนเด็กไม่ให้ดื่มน้ำอัดลม และทานขนมมาก จะส่งผลต่อการพัฒนาทางร่างกายและสติปัญญาของเด็ก ขาดนักการภารโรง ปัญหาห้องส้วมไม่เหมาะสมกับเด็กเล็ก เพราะแบบแปลนและตอนสร้างเป็น โถชักโครก เด็กเล็กไม่สามารถปีนขึ้นไปนั่งบนโถชักโครกได้ ควรจะสร้างเป็น แบบนั่งยอง ๆ”

^{๑๐} สัมภาษณ์, ครูปิยะพร นนทคุณ วันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

^{๑๑} สัมภาษณ์, ครูวรรณุช พงษ์ประเสริฐ วันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

^{๑๒} สัมภาษณ์, ครูปิยะพร นนทคุณ วันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

๔.๑.๓ ปัญหาศูนย์บำบัดยาเสพติดที่วัดเทพมงคล

ในปี พ.ศ.๒๕๒๒ กระทรวงสาธารณสุขได้ประกาศวัดที่พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานเป็นศูนย์สงเคราะห์และฟื้นฟูยาเสพติด ได้แก่ วัดเทพมงคล อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ ซึ่งวัดเทพมงคลได้ตอบสนองนโยบายกระทรวงสาธารณสุขด้วยการเปิดศูนย์บำบัดผู้ติดยาเสพติด จากการสัมภาษณ์พบว่า “การรักษาผู้ป่วยติดยาเสพติดซึ่งในศูนย์ที่วัดเทพสถิต อำเภอมือง จังหวัดอำนาจเจริญ ตั้งแต่เปิดศูนย์บำบัดมีจำนวนผู้ป่วยตั้งแต่เปิดการรักษาประมาณ ๒๕๐ คน แต่ตอนหลังได้ย้ายไปรักษาที่วัดป่าลาดคำ เพราะที่วัดเทพมงคลไม่เหมาะ อยู่ใกล้ชุมชนเกินไป มีที่พักให้สำหรับผู้บำบัด แต่ผู้บำบัดแอบออกไปเที่ยวในเมือง เลยต้องย้ายไปอยู่ที่วัดป่าลาดคำ แต่อัตมาคิดวาก็ยังไม่เหมาะเพราะควรจะมีเจ้าหน้าที่กรมราชทัณฑ์ ควรมาประจำอยู่ที่วัดด้วย”^{๑๔}

วิเคราะห์ที่ได้ดังนี้ “การรักษาผู้ติดยาเสพติด ด้วยการบำบัดวัดเทพมงคลไม่เหมาะ อยู่ใกล้ชุมชนเกินไป มีที่พักให้สำหรับผู้บำบัด แต่ผู้บำบัดแอบออกไปเที่ยวในเมือง เลยต้องย้ายไปอยู่ที่วัดป่าลาดคำ แต่อัตมาคิดวาก็ยังไม่เหมาะเพราะควรจะมีเจ้าหน้าที่กรมราชทัณฑ์ ควรมาประจำอยู่ที่วัดด้วย”

๔.๑.๔ สวนป่ายางพาราในวัด

ยางพารานับเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ ยางพารายังเป็นไม้ยืนต้นที่มีส่วนช่วยเพิ่มพื้นที่ป่า ลดภาวะโลกร้อน ทำให้สภาพแวดล้อมมีความชุ่มชื้น ซึ่งแหล่งปลูกยางพาราสำคัญอยู่ที่ภาคใต้ อย่างไรก็ตาม ในช่วง ๑๐ - ๒๐ ปีที่ผ่านมา พบว่าพื้นที่ในภาคอีสานได้มีการปลูกยางพารากันมากขึ้น วัดเทพมงคล โดยพระครูมงคลวรวัฒน์ ได้เห็นพื้นที่ป่าช้าจีนรกร้างไม่ได้ใช้ประโยชน์ได้ให้พระลูกวัด สามเณรทำการปลูกยางพาราเพื่อให้ร่มเงาและเป็นที่ปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ จากการสัมภาษณ์ถึงอุปสรรคของการปลูกสวนยางพาราในวัดนั้น พระครูมงคลวรวัฒน์ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “หลังจากปลูกยางพาราได้ ๒-๓ ปี ทางปัญหาได้มีปัญหาขาดคนดูแลสวนยางพาราของวัด พระ เณรก็ไม่ค่อยว่างมีกิจนิมนต์ ซึ่งวัดได้มีการปลูกยางพารามาประมาณ ๖ ปีแต่ทางวัด ไม่มีคนดูแลรักษาต้นยางให้เจริญเติบโตแข็งแรงเต็มที่ ต้นยางจะกลายเป็นต้นยางที่แคระแกร็นหรือพิการไม่สามารถให้น้ำยางได้เต็มที่ ทำให้น้ำยางที่วัดควรจะได้รับ กลับไม่ได้ ชาวบ้านที่ปลูกยางพารา นอกเขตวัดปลูกพร้อมกัน ได้กรีดยางแล้ว ซึ่งต้นยางพาราที่ปลูกในวัด จะต้องขยายเวลาออกไปเป็นปีที่ ๘-๙ หรือกว่านั้น จึงจะกรีดยางได้ ทำให้ขาดรายได้ ซึ่งทางวัดขาดคนบำรุงรักษาสวนยาง”^{๑๕}

^{๑๔} สัมภาษณ์, พระครูกิตติศักดิ์ กิตติภักโธ เจ้าอาวาสวัดป่าลาดคำ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

^{๑๕} สัมภาษณ์, พระครูพระครูมงคลวรวัฒน์ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์หลักธรรมที่การปลุกสรวงอย่างไม่ประสบผลด้วยหลัก ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ด้วยหลัก อุกุฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่นขยันหมั่นเพียร ปลุกต้นยางพาราแล้วไม่หมั่นรดน้ำ พรวนดิน ใส่ปุ๋ย ก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ

๔.๒ ด้านความสำเร็จในการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

ความสำเร็จในการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองมีความสำเร็จหลายประการ อาทิเช่นการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ความสำเร็จด้านการศึกษา ความสำเร็จด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะได้กล่าวโดยละเอียดต่อไป

๔.๒.๑ ความสำเร็จด้านสังคมสงเคราะห์

การจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

การจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นแนวคิดที่สังฆพัฒนาแผ่นดินได้สนับสนุนให้ประชาชนรอบ ๆ วัดเทพมงคลได้ก่อตั้งขึ้นตามหลักพุทธศาสนาหลักพรหมวิหาร ๔ หลักอิทธิบาท ๔ ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขึ้น โดยใช้องค์กรคือวัดเป็นที่ตั้ง มีความศรัทธาเป็นตัวก่อ โดยการเก็บสะสมเงินออมจากประชาชนในตำบลบุง ให้ทุกคนรู้จักการออมโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการออมเงิน โดยการให้สัจจะอธิษฐานต่อหน้าพระประธานว่าจะซื้อตรงต่อสัจจะของตนเอง เงินที่ได้มาอมนั้นคือเงินส่วนเกินในชีวิตที่ประชาชนสามารถทำได้โดยการงดเล่นการพนันและดื่มสุรา ยาเสพติดให้โทษ เป็นเงินที่ไม่มากแต่ก็เป็นการปลุกจิตสำนึกที่ดีในเรื่องของการอดออมให้เกิดขึ้นโดยอุบายทางพระพุทธศาสนา และนำเงินออมที่ได้นั้นไปขอมติจากสมาชิกว่าจะนำเงินไปช่วยเหลือเรื่องใดที่เป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขที่สำคัญที่สุด โดยให้สมาชิกเป็นผู้จัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่ต้องแก้ไข

ในการจัดการบริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดเทพมงคลอาศัยระบบคุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา ความซื่อสัตย์สุจริต ความโปร่งใส การมีส่วนร่วมเป็นตัวตั้ง และมีสัจจะความขยันหมั่นเพียร การประพฤติดีเป็นที่ยอมรับของสังคมเป็นตัวค้ำประกันในการกู้เงินให้สมาชิกโดยไม่ต้องใช้หลักฐานที่เป็นวัตถุมาเป็นเครื่องมือค้ำประกัน อาศัยแค่สมาชิกมาค้ำประกันซึ่งกันและกันโดยอาศัยพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับของคนในสังคมด้วยตนเอง มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นที่ตั้ง มีกฎข้อตกลงกันในกลุ่มเป็นตัวรอง ซึ่งทำให้สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดเทพมงคลมีเงินทุนที่นำไปใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาที่จัดลำดับความสำคัญเอาไว้ ใช้จ่ายเงินเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตใหม่ที่ทุกคนต้องอยู่อย่างพอมี พอกิน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดเทพมงคลในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มมีขั้นตอนอย่างไรที่ทำให้กลุ่มสัจจะออมทรัพย์วัดเทพมงคล ประสบผลสำเร็จ กรรมการและสมาชิกกลุ่มสัจจะออมทรัพย์วัดเทพสถิตได้แสดงความคิดเห็นดังต่อไปนี้ รำพวน บุญवास ได้กล่าวว่า “เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ โดยที่บุคคลที่เป็น เช่น กรรมการ และประธานกลุ่ม ต้องมีภาวะผู้นำมีวิสัยทัศน์ เป็นที่รัก และศรัทธา เชื่อถือของสมาชิกภายในกลุ่ม และเป็นหัวใจของ ฝ่ายต่างๆในหมู่บ้าน เช่น วัด โรงเรียน และประชาชนในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร หลักความเป็นธรรมและหลักการประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในทุกขั้นตอน”^{๑๖} แดน สนอ่วม เลขาธิการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ “หลักการและวิธีการดำเนินงานกลุ่มสัจจะออมทรัพย์วัดเทพสถิตตามแนวทางของกรมการพัฒนาชุมชน ที่มุ่งเน้นด้านการพัฒนาคน พัฒนาเศรษฐกิจและพัฒนาสังคม เป็นหลักในการดำเนินงาน การบริหารของกลุ่มใช้วิธีบริหารตามระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม มีระบบการบริหารจัดการที่ชัดเจน”^{๑๗}

สอดคล้องกับความคิดของบุญเริ่ม บุญกาส ประธานกลุ่มสัจจะออมทรัพย์การผลิต “การมีส่วนร่วมโดยการมีกิจกรรมร่วมกันเป็นสิ่งที่ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง การบริหารจัดการมีความโปร่งใส มีความสุจริต พร้อมเปิดเผยข้อมูลและสามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลา เห็นได้จากการจัดทำทะเบียนผู้ฝาก บัญชีเงินสัจจะสะสมทรัพย์ บัญชีรายรับ-รายจ่าย บัญชีงบดุล งบกำไรขาดทุนและทะเบียนอื่นๆ ไว้อย่างครบถ้วนถูกต้อง สมบูรณ์ มีการทำงานเป็นระบบ มีขั้นตอน เริ่มจากการวางแผน ประชุม เป็นประจำทำให้เกิดการรับทราบความเคลื่อนไหว เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นจึงสามารถแก้ปัญหาได้อย่างรวดเร็วการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ”^{๑๘}

“กลุ่ม ต้องทำงานร่วมกันด้วยความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ และเห็นอกเห็นใจกัน ธรรมชาติของกลุ่มต้องไว้วางใจกันและกัน ไม่ควรให้กฎระเบียบสำคัญกว่าความมีสัจจะของสมาชิก เพราะจะเป็นการผิดธรรมชาติของคนบ้านเรา”^{๑๙}

ส่วนสมาชิกกลุ่มสัจจะออมทรัพย์วัดเทพมงคลคนอื่น ๆ ได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในการสร้างกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ให้เข้มแข็ง ดังคำให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้ “ต้องการให้กลุ่มมีเงินทุนมากขึ้น จากดอกเบี้ย จากการขายผลิตผล ของกลุ่ม เช่นปุ๋ยชีวภาพ หรือเงินช่วยเหลือจากทางราชการ”^{๒๐} “ถ้าได้รับการสนับสนุนจากรัฐทางด้านเงินทุน ก็จะทำให้การดำเนินการตาม

^{๑๖} รำพวน บุญवास อายุ ๔๓ ปี เจริญญิก กลุ่ม ออมทรัพย์, วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๖

^{๑๗} แดน สนอ่วม เลขากลุ่ม อายุ ๔๑ ปี วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๖

^{๑๘} บุญเริ่ม บุญกาส อายุ ๔๑ ปี ประธานกรรมการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์, วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๖

^{๑๙} แดน สนอ่วม เลขากลุ่ม อายุ ๔๑ ปี วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๖

^{๒๐} สุมนทนา พลศรีอายุ ๕๒ ปี เกษตรกร, วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๖)

ที่มาใช้ได้เร็วขึ้น และคนที่เป็นกรรมการของกลุ่ม ต้องเป็นผู้มีความรู้ ที่จะช่วยแก้ปัญหาให้กับสมาชิก ได้ช่วยเหลือสมาชิกได้ และเป็นผู้เสียสละอย่างสูง”^{๒๑}

“อยากให้ทุกคนในกลุ่มร่วมแสดงความคิดเห็นได้เต็มที่ รวมไปถึงการชี้แนะ และ นำเสนอปัญหาให้ช่วยกับแก้ปัญหา”^{๒๒} เสาวลักษณ์ บุญวาส ได้แสดงความเห็นเพิ่มเติมว่า

“สมาชิกทุกคนต้อง เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเองต่อกลุ่ม ออมทรัพย์ ก่อน สมัครงานทุกคนได้จากการสะสมพวงกลุ่ม เป็นประจำทุกเดือน ไม่ต่ำกว่า ๒๐ บาท ต่อเดือนใน ครั้งแรก ต่อมาได้ปรับเป็น ๓๐ ต่อเดือน (วันละ ๗ บาท) ปัจจุบัน ผากได้ไม่ต่ำกว่า ๓๐ บาท”^{๒๓}

ความสำเร็จในการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์สามารถวิเคราะห์ได้ว่า การจัดตั้ง กลุ่มสัจจะออมทรัพย์นั้นได้ก่อตั้งขึ้นตามหลักพุทธศาสนาหลักพรหมวิหาร 4 หลักอิทธิบาท 4 ภายใต้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขึ้น โดยใช้องค์การคือวัดเป็นที่ตั้ง มีความศรัทธาเป็นตัวก่อ โดยการเก็บสะสม เงินออมจากประชาชนในตำบลบุง ให้ทุกคนรู้จักการออมโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็น เครื่องมือในการออมเงิน การจัดการบริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดเทพมงคลอาศัยระบบคุณธรรม จริยธรรมทางพระศาสนา ความซื่อสัตย์สุจริต ความโปร่งใส การมีส่วนร่วมเป็นตัวตั้ง และมีสัจจะ ความขยันหมั่นเพียร การประพฤติดีเป็นที่ยอมรับของสังคมเป็นตัวค้ำประกันในการกู้เงินให้สมาชิก โดยไม่ต้องใช้หลักฐานที่เป็นวัดมาเป็นเครื่องมือค้ำประกัน อาศัยแค่สมาชิกมาค้ำประกันซึ่งกันและ กันโดยอาศัยพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับของคนในสังคมด้วยตนเอง มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นที่ตั้ง มีกฎ ข้อตกลงกันในกลุ่มเป็นตัวรอง ซึ่งทำให้สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดเทพมงคลมีเงินทุนที่นำไปใช้ ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาที่จัดลำดับความสำคัญเอาไว้ นอกจากนี้แล้วกลุ่มสัจจะออมทรัพย์วัดเทพ มงคลประสบผลสำเร็จเกิดจากการบริหารจัดการเน้นการทำงานของกรรมการที่ยึดความมีคุณธรรม เป็นหลัก ทำ ให้กลุ่มได้รับความเชื่อถือและได้รับความร่วมมือจากสมาชิกสามารถระดมทุนได้ และ พัฒนากลุ่ม จากการออมเพื่อไปสู่การปล่อยกู้ให้กับสมาชิกในอนาคตที่มีเงินสำรองเพียงพอ รวมถึง พัฒนากลุ่มไปสู่วิสาหกิจของชุมชนได้

๔.๒.๒ ความสำเร็จด้านการศึกษา

“ความสำเร็จด้านการจัดการศูนย์เด็กเล็กวัดเทพมงคลเกิดจากความเอาใจใส่ของ พระครูมงคลวรวัฒน์ โดยการคัดเลือก ครูพี่เลี้ยงมีความรู้ความสามารถในวิชาชีพสาขาการศึกษา ปฐมวัย ในการให้ความรู้แก่เด็กปฐมวัย มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ด้าน การศึกษา มีการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก บุคลากรในศูนย์ทุกคน มีความรู้

^{๒๑} อรชร วอเพชร สมาชิก อายุ ๓๑ ปี, วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๖)

^{๒๒} เสาวลักษณ์ บุญวาส อายุ ๔๑ ปี แม่บ้าน, วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๖

^{๒๓} เสาวลักษณ์ บุญวาส อายุ ๔๑ ปี แม่บ้าน, วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๖

ความสามารถในการทำงาน และพระอาจารย์ยังเพิ่มประสิทธิภาพครูพี่เลี้ยง โดยจัดให้มีการอบรมอยู่บ่อย ๆ ส่งเสริมการพัฒนาด้านการศึกษาและสื่อการเรียนการสอนมีสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับวัยของเด็กอย่างเพียงพอ มีการจัดหาวัสดุสำนักงานของศูนย์เด็กให้เพียงพอ ในการจัดหาวัสดุการเรียนการสอนสำหรับเด็กจะมีการสอบถามความคิดเห็นของผู้ดูแลเด็กด้วยว่าวัสดุ หรือสื่อการเรียนของเด็กจะสนใจไหม ส่งเสริมความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ปกครอง ร่วมมือกับเทศบาลและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จัดโครงการเยี่ยมบ้าน เพื่อรับทราบปัญหาของการปฏิบัติหน้าที่ของครูพี่เลี้ยงผู้ปกครองมีส่วนร่วมสนับสนุนศูนย์ฯ สถานีอนามัย โรงเรียนในพื้นที่ และส่วนราชการต่างๆ มีส่วนร่วมในการให้ความรู้ชี้แนะแนวทางการพัฒนาศูนย์ฯ เป็นประจำ^{๒๔} จาก การสัมภาษณ์ครูพี่เลี้ยงที่ศูนย์เด็กเล็ก ได้แสดงความคิดเห็นสนับสนุนความสำเร็จของการจัดการศึกษา ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้ “พระอาจารย์ ได้สนับสนุนกิจกรรมศูนย์เป็นอย่างดี ในกรณีที่เงินค่าอาหารกลางวันโอนมาจากเทศบาลช้า กว่าจะโอนมาก็ประมาณ ๒-๓ เดือน เด็กต้องกินทุกวัน พระอาจารย์จะออกเงินค่าอาหารให้ก่อน เพื่อเด็กจะได้มีอาหารทานทุกวันที่มาโรงเรียน”^{๒๕} ครูพี่เลี้ยงอีกท่านได้แสดงความคิดเห็นดังนี้ “ทางศูนย์เด็กเล็ก ได้มีกิจกรรมส่งเสริมการสร้างทักษะทางปัญญา แก่เด็ก โดยโรงเรียนได้รับรางวัล การเดินก้าวตัวหนอนในวันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๖ การแข่งต่อตัวเลขไก่อันวันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๖”^{๒๖}

วิเคราะห์ความสำเร็จด้านการจัดการศึกษาศูนย์เด็กเล็กวัดเทพมงคลเกิดจากความเอาใจใส่ของพระครูพระครูมงคลวรวัฒน์ โดยการคัดเลือก ครูพี่เลี้ยงมีความรู้ความสามารถในวิชาชีพสาขาการศึกษาปฐมวัย ในการให้ความรู้แก่เด็กปฐมวัย มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ด้านการศึกษา มีการการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก บุคลากรในศูนย์ทุกคน มีความรู้ความสามารถในการทำงาน และพระอาจารย์ยังเพิ่มประสิทธิภาพครูพี่เลี้ยง โดยจัดให้มีการอบรมอยู่บ่อย ๆ ส่งเสริมการพัฒนาด้านการศึกษาและสื่อการเรียนการสอนมีสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับวัยของเด็กอย่างเพียงพอ มีการจัดหาวัสดุสำนักงานของศูนย์เด็กให้เพียงพอ ในการจัดหาวัสดุ การเรียนการสอนสำหรับเด็กจะมีการสอบถามความคิดเห็นของผู้ดูแลเด็กด้วยว่าวัสดุ หรือสื่อการเรียนของเด็กจะสนใจไหม ส่งเสริมความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ปกครอง ร่วมมือกับเทศบาลและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จัดโครงการเยี่ยมบ้าน เพื่อรับทราบปัญหาของการปฏิบัติหน้าที่ของครูพี่เลี้ยงผู้ปกครองมีส่วนร่วมสนับสนุนศูนย์ฯ สถานีอนามัย โรงเรียนในพื้นที่ และส่วนราชการต่างๆ มีส่วนร่วมในการให้ความรู้ชี้แนะแนวทางการพัฒนาศูนย์ฯ เป็นประจำ

^{๒๔} สัมภาษณ์, นันทพล สุขคะภาพ ครูใหญ่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๗

^{๒๕} สัมภาษณ์, ครู บุญน้อม รักชาติ ครูพี่เลี้ยง ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๗

^{๒๖} สัมภาษณ์, บุชยมาส บุญชุย ครูพี่เลี้ยง 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗

๔.๒.๓ ความสำเร็จด้านการเผยแผ่ศาสนา

พระมณูญ โขติญาโณ วัดดอนหวาย ตำบลบุง อำเภอมือง ได้ให้สัมภาษณ์ถึง การเผยแผ่หลักธรรมด้วยการอบรมให้ประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติตนในฐานะ พุทธศาสนิกชนนั้น ที่วัดดอนหวายได้มีกิจกรรม การเป็นผู้นำอบรมศีลธรรมประจำโรงเรียนบ้าน ตำบล บุง อำเภอมือง จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นผู้นำการอบรมศีลธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน ในวันพุทธ พุธหัสติ เป็นประจำทุกสัปดาห์ จำนวนนักเรียน ๑๐๐ คน เป็นผู้นำการรักษาศิลปวัฒนธรรมที่วัดเฉพาะ เข้าพรรษา ๓ เดือน จำนวนผู้เข้าร่วมฟังธรรม ๗๐ คน เป็นผู้นำการแสดงพระธรรมเทศนาในช่วง ทำบุญวันพระออกพรรษาทุกวันมีผู้เข้าร่วมฟังเป็นจำนวนมาก เป็นผู้นำความร่วมมือกับพระสงฆ์ เกี่ยวกับการเผยแผ่ คือจัดสถานที่ให้กับพระธรรมทูตมาบรรยายธรรม ณ ศาลาการเปรียญ มีผู้ร่วมมือ กับทางราชการ ช่วยอำนวยความสะดวกสถานที่จัดหาน้ำ อุบิโศกบริโศกแก่คณะนายอำเภอกที่ออก ตรวจเยี่ยมประชาชน

นอกจากนี้อาตมา ได้ประกอบพิธีถวายพระพรแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน คณะครู นักเรียน และชาวบ้านตำบลบุง อำเภอมือง จังหวัด อำนาจเจริญ ทุกวันที่ ๕ ธันวาคม เป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ก็ เป็นผู้นำประกอบพิธีถวายพระพรแด่ องค์พระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน คณะครู นักเรียน และชาวบ้าน ตำบลบุง อำเภอมือง จังหวัดอำนาจเจริญ ทุกวันที่ ๑๒ สิงหาคม เป็นประจำทุกปี เป็นผู้นำชาวบ้าน คณะครู นักเรียน ปลุกต้นไม้เทิดพระเกียรติ แด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ตามโครงการพระราชดำริ นอกจากนี้ยัง เป็นผู้นำประกอบพิธีวันมาฆบูชา ตอนเช้าทำบุญตักบาตร และแสดงพระธรรมเทศนา เวลาเย็นจัดให้มีการเวียนเทียน และแสดงพระธรรมเทศนาที่พระอุโบสถ มีผู้เข้าร่วมประชุมทำพิธี พระภิกษุ สามเณร ประชาชนเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก เป็นผู้นำประกอบพิธีวันวิสาขบูชา ตอนเช้า ทำบุญตักบาตร และแสดงพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์ เวลาเย็นจัดให้มีการเวียนเทียน และแสดงพระ ธรรมเทศนาที่พระอุโบสถ มีผู้เข้าร่วมประชุมทำพิธี พระภิกษุ สามเณร ประชาชนเป็นจำนวนมาก เป็นผู้นำประกอบพิธีวันอาสาฬหบูชา ตอนเช้าทำบุญตักบาตร และแสดงพระธรรมเทศนา เวลาเย็น จัดให้มีการเวียนเทียน และแสดงพระธรรมเทศนาที่พระอุโบสถ มีผู้เข้าร่วมประชุมทำพิธี พระภิกษุ สามเณร ประชาชนเป็นจำนวนมาก^{๒๗} “สอนศีลธรรมตามโรงเรียน และส่งเสริมให้ชาวบ้านรัก ธรรมชาติ การปลูกป่า และส่งเสริมวันสำคัญทางศาสนา”^{๒๘}

^{๒๗} สัมภาษณ์, พระมณูญ โขติญาโณ วัดดอนหวาย ตำบลบุง อำเภอมือง จังหวัดอำนาจเจริญ, ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

^{๒๘} สัมภาษณ์, พระสมชาย เตชวณโณ วัดถ้ำพระสีหวัณาราม ตำบลบุง อำเภอมือง จังหวัด อำนาจเจริญ, ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

สำหรับ การเผยแผ่ศาสนา จากการสัมภาษณ์ พระครูมหาสุกิจธรรม (เจ้าอาวาส) วัดนาหว้า ตำบลโนนโพธิ์ อำเภอเมืองอำนาจเจริญ ได้กล่าวว่า “การอบรมคุณธรรมจริยธรรม ได้มีการอบรมคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียน ทุกสัปดาห์ การอบรมบรรยายถวายเป็นความรู้แก่พระภิกษุสามเณร ก่อนสอบนักธรรมชั้นตรี ที่วัดดอนหวายตำบลบุง อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ การบรรยายธรรมงานพิธีต่าง ๆ การอบรมบรรยายธรรม ถวายเป็นความรู้แก่ประชาชน ผู้รักษาสิบลูกโบสถ์ ทุกวันพระกลางเดือน สิ้นเดือน การสร้างความสามัคคีต่อส่วนรวมลดความขัดแย้งในชุมชน^{๒๙} สำหรับพระที่อยู่ในเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง อีกรูปได้ให้สัมภาษณ์ “การอบรมคุณธรรมจริยธรรม ได้มีการ อบรมคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนทุกวันจันทร์ พุธ ศุกร์ เน้นการสอนให้เด็กนักเรียนนำธรรมะไปใช้ในชีวิตรประจำวัน ช่วยเหลือผู้ปกครอง”^{๓๐} “อาตมาได้มอบหมายให้พระสงฆ์ไปเทศน์และสอนหลักธรรมแก่นักเรียนที่ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดเทพมงคล ทุกวันพฤหัสบดี และที่โรงเรียนเทศบาล ซึ่งตั้งอยู่ในวัด โดยมีลานแสดงธรรมอยู่ข้างโรงเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนมาฟังธรรมะในวันพฤหัสบดี”^{๓๑} จากการสัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์พัฒนคุณได้ให้สัมภาษณ์ดังนี้ “อาตมามีการบรรยายงานพิธีต่าง ๆ การอบรมบรรยายธรรมให้แก่ญาติโยมที่นิมนต์ให้ไปเทศน์และไปบรรยายธรรมตามสถานศึกษา”^{๓๒}

วิเคราะห์ความสำเร็จในการเผยแผ่ศาสนานั้น พระสงฆ์ที่เผยแผ่ธรรมได้ใช้แนวทางการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้า ได้แก่ แนวคำสอน ๑. สันติสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้งเหมือนจูงมือให้ไปเห็นกับตา ๒. สมาทปนา ชักจูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติตาม ๓. สมุตเตชนา รั้งใจให้แก่วรรณกัลป์เกิดกำลังใจปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขันมั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก ๔. สัมปหังสนา ชโลมใจให้เข้มแข็ง ร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อมองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการปฏิบัติ นอกจากนี้ความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ใช้แนวทางของพระพุทธเจ้า ดังนี้ ๑. วิเคราะห์ ผู้ฟังพระพุทธรองค์จะทรงศึกษาและเลือกบุคคลอย่างละเอียดตั้งปรารถนาอยู่ในพุทธ กิจที่ทรงใช้ประจำคือในเวลาใกล้สว่างจะทรงตรวจดูสัตว์โลกผู้สมควรได้รับพระ กรุณา ๒. กำหนดรู้บริบทของผู้ฟัง เช่น เพศ วัย ฐานะ ความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อมชุมชน จารีตประเพณี อุปนิสัย ระดับสติปัญญา เป็นต้น ๓. กำหนดเนื้อหาสาระที่จะ

^{๒๙} สัมภาษณ์, พระครูมหาสุกิจธรรม (เจ้าอาวาส) วัดนาหว้า ตำบลโนนโพธิ์ อำเภอเมืองอำนาจเจริญ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

^{๓๐} สัมภาษณ์, พระครูสิริสีลวัตร (พระมหาประสงค์ สุจิตโต) วัดอำนาจ บ้านอำนาจ ตำบลอำนาจ อำเภอสิรินทรา จังหวัดอำนาจเจริญ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

^{๓๑} สัมภาษณ์, พระครูมงคลวรวัฒน์ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗

^{๓๒} สัมภาษณ์, พระครูพิทักษ์พัฒนคุณ (หลวงปู่ดอน) เจ้าคณะอำเภอเมืองอำนาจเจริญ วัดอำนาจเจริญ ตำบลบุง อำเภอเมืองอำนาจเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

ทรงใช้สอน มีขั้นตอนการเลือกธรรมที่จะนำมาสอนนับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะว่าผู้ฟังย่อมมีความพร้อมมีคุณสมบัติบริบททางสังคมที่ต่างกัน มีอินทรีย์ที่แก่กล้าต่างกัน การกำหนดเนื้อหาสาระที่มีความยากง่ายให้ตรงกับความต้องการของผู้รับฟัง ย่อมมีผลต่อการรับรู้ธรรมะของผู้ฟังทั้งสิ้น

๔. รูปแบบการนำเสนอพระพุทธเจ้าทรงมีรูปแบบในการสอนมากมายเช่นการสนทนาการบรรยายและการตอบปัญหา เป็นต้น ๕. วิธี การนำเสนอพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการนำเสนอที่หลากหลายเช่น บางครั้งทรงใช้วิธี ยกอุปมาขึ้นเปรียบเทียบกับบางครั้งใช้วิธีตอบปัญหาบางครั้งใช้วิธีเล่านิทานมาประกอบ

๔.๒.๔ ความสำเร็จในกิจกรรมลดการติดยาเสพติดในชุมชน

สืบเนื่องมาจากเมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗ ดร.กิตติพงษ์ กิตติยารักษ์ อธิบดีกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรมได้เป็นประธานเปิดอาคารสำนักงานคุมประพฤติ จังหวัดอำนาจเจริญพร้อมมอบ โล่และประกาศเกียรติคุณแก่ผู้ที่ปฏิบัติงานช่วยเหลือสำนักงานคุมประพฤติ จังหวัดอำนาจเจริญ พร้อมกันนี้ได้มีโอกาสเยี่ยมศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิต วัดเทพมงคล ท่านได้เห็นความพร้อมของจังหวัดอำนาจเจริญจึงได้มอบหมายโครงการบ้านกึ่งวิถีให้ ผอ. จินห์นิภา หิมะคุณได้ไปปฏิบัติเพื่อเป็นโครงการนำร่องและนับว่าเป็นจังหวัดแรกของประเทศไทย เพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่จังหวัดอื่นๆของกรมคุมประพฤติต่อไป โดยให้วัดเทพมงคลเป็นที่ตั้งของบ้านกึ่งวิถี

บ้านกึ่งวิถีหมายถึง สถานที่สำหรับนักโทษซึ่งไม่ใช่เรือนจำหรือทัณฑสถานแต่อยู่ระหว่างชุมชนเรือนจำหรือชุมชนที่มีเสรีภาพคล้ายกับหอพัก เพื่อให้ นักโทษที่ได้รับการพักโทษหรือลดวันต้องโทษได้พักระหว่างการเรียนหนังสือ หรือทำงานทำ หรือผู้ที่ยังไม่พร้อมที่จะกลับไปอยู่ร่วมกับชุมชนเดิมของตนเองและครอบครัว โดยมีสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเป็นเจ้าภาพร่วมกับภาคเอกชนทั้งนี้เพื่อเป็นการให้โอกาสกับผู้เคยต้องโทษได้มีที่ยืนในสังคมเป็นการเตรียมคนดีให้กลับไปสู่สังคมที่ดีอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเรามนุษย์ด้วยกันควรให้โอกาสแก่ผู้หลงผิดเพื่อให้ได้มีโอกาสกลับตัวเป็นคนดีและใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมอย่างปรกติสุขภายใต้คำขวัญของกรมคุมประพฤติกระทรวงยุติธรรมที่ว่า “คืนคนดีสู่สังคม”

ทางวัดเทพมงคลได้มีกิจกรรมลดยาเสพติดด้วยการทำให้ชุมชนเกิดความห่วงใยในปัญหาของคนในชุมชน มีสำนึกร่วมทางสังคม เกิดพลังความสามัคคี สร้างกระบวนการการเรียนรู้ทางสังคมร่วมกัน มีความเชื่อมั่นในพลังของชุมชน การฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี และความสงบสุขของชุมชน นอกจากนี้ยังประยุกต์หลักธรรมสำคัญให้กับชุมชนรอบวัด เพื่อใช้ป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติดประกอบด้วย ๑. หลักอริยสัจสี่ คือ การเข้าใจในสถานการณ์ปัญหาและวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหายาเสพติด

นอกจากนี้ทางวัดได้คิดค้นวิธีการแก้ไข และนำสู่การปฏิบัติรวมทั้งประเมินผลการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาด้วยหลักอปริหานิยธรรม คือ หลักการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มคณะ ซึ่งมีการรวมกลุ่ม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลแห่งการกระทำคือ ความเป็นปกติสุขในสังคม และมีการใช้หลักสามัคคีธรรม คือ การสร้างความร่วมมือ ประองตอง เกื้อกูลรักใคร่ เมตตาต่อกัน รวมถึง หลักประโยชน์ ๓ ประการ ซึ่งเป็นฐานคิดของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยประกอบด้วย หลักประโยชน์ในชาติ นี้ (ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์) โดยเน้นให้คนในชุมชนดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม รู้จักการแสวงหาทรัพย์ การเก็บรักษาทรัพย์อย่างถูกวิธี หลักประโยชน์ในชาติหน้า (สัมปรายิกัตถประโยชน์) คือการปฏิบัติตนเหมาะสมตามหลักศีลธรรม เชื่อกฎแห่งการทำดีทำชั่วและหลักประโยชน์อย่างยิ่ง คือ การดำรงตนอย่างสงบสุขด้วยปัญญาไตร่ตรอง มีสติเท่าทันความทุกข์เพราะโลภ โกรธ หรือหลง ๕. หลักธรรม ไตรสิกขา คือ ได้รักษาศีล ได้เจริญสมาธิ และได้เจริญปัญญา^{๓๓}

วิเคราะห์ด้วยการใช้หลักธรรมมาแก้ไขปัญหาเสพติดด้วยการประยุกต์หลักธรรมสำคัญให้กับชุมชนรอบวัด เพื่อใช้ป้องกันแก้ไขปัญหาเสพติด ประกอบด้วย ๑. หลักอริยสัจสี่ คือ การเข้าใจในสถานการณ์ปัญหาและวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาเสพติด ๒. หลักอปริหานิยธรรม คือ หลักการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มคณะ ซึ่งมีการรวมกลุ่ม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลแห่งการกระทำคือ ความเป็นปกติสุขในสังคม และ ๓. มีการใช้หลักสามัคคีธรรม คือ การสร้างความร่วมมือ ประองตอง เกื้อกูลรักใคร่ เมตตาต่อกัน รวมถึง หลักประโยชน์ ๓ ประการ ซึ่งเป็นฐานคิดของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ประการแรกหลักประโยชน์ในชาตินี้ (ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์) โดยเน้นให้คนในชุมชนดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม รู้จักการแสวงหาทรัพย์ การเก็บรักษาทรัพย์อย่างถูกวิธี ประการที่สอง หลักประโยชน์ในชาติหน้า (สัมปรายิกัตถประโยชน์) คือการปฏิบัติตนเหมาะสมตามหลักศีลธรรม เชื่อกฎแห่งการทำดีทำชั่วและหลักประโยชน์อย่างยิ่ง คือ การดำรงตนอย่างสงบสุขด้วยปัญญาไตร่ตรอง มีสติเท่าทันความทุกข์เพราะโลภ โกรธ หรือหลง และประการที่สาม หลักธรรมไตรสิกขา คือ ได้รักษาศีล ได้เจริญสมาธิ และได้เจริญปัญญา จะทำให้ผู้ติดยาเสพติดสามารถเลิกยาเสพติดได้

๔.๒.๕ ความสำเร็จการปลูกสวนป่ายางพาราในพื้นที่ป่าข้างจินเดิม

ความสำเร็จในการปลูกสวนยางพาราเพื่อเป็นที่ปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์โดย ได้สัมภาษณ์พระครูมงคลวรวัฒน์ ถึงการปลูกสวนป่ายางพารา อาตมามองเห็นพื้นที่บริเวณป่าข้างจินเก่าที่ยกให้ทางวัด น่าจะเป็นสถานปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ จึงได้ มีแนวคิดปลูกต้นไม้สร้างความร่มรื่นจึงได้ปลูกยางพารา เพราะสามารถสร้างรายได้ให้กับทางวัดเพื่อช่วยเหลือค่าน้ำ ค่าไฟฟ้าภายในวัด และ

^{๓๓} สัมภาษณ์, พระครูมงคลวรวัฒน์ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗

ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อาตมาเน้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจการด้านป่าไม้เพื่อประโยชน์ของชาวบ้านบริเวณวัดและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนพื้นที่”^{๓๔}

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ด้วยหลักธรรม การปลูกต้นยางพารา เป็นกุศลกรรม ย่อมได้รับอานิสงส์จากการปลูกป่านี้หลายประการ ตามหลักทางพุทธศาสนา ได้บุญตลอดเวลา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ชนเหล่าใด ปลูกป่าสวายน่านารื่นรมย์ ปลูกป่า สร้างสะพาน ขุดสระน้ำ บ่อน้ำ และให้ที่ อาศัย บุญ ย่อมเจริญแก่ชนเหล่านั้น ทั้งกลางวันและกลางคืนตลอดกาลทุกเมื่อ มีผู้ได้ใช้สอยประโยชน์ทั้งในในปัจจุบันและในอนาคต เมื่อผลงานสร้างประโยชน์ ผู้สร้างผลงานก็ย่อมอิ่มเอมใจ นึกถึงที่ไรก็ได้บุญที่นั้น จึงเท่ากับได้บุญอยู่ตลอดเวลาตนเอง มีความปรารถนา อันเป็นพื้นฐานของสมาธิ เมื่อเราสร้างสิ่งที่ดี มีคุณประโยชน์ต่อบุคคลทั่วไป ในยามที่นึกถึงความดีที่ทำจิตย่อมเกิดปรารถนาขึ้น และปรารถนารมณ์นี้เองเป็นจุดเริ่มต้นขององค์ธรรมที่ตามมาอย่างต่อเนื่องอันนำไปสู่สมาธิ เมื่อนึกถึงนึกถึงคุณธรรมของตน หรือความดีที่ทำขึ้นมา ก็จะเกิดปรารถนา หรือปีติอันเป็นองค์ธรรมเริ่มต้นที่นำไปสู่สมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิ จะมีกำลัง ควรแก่การใช้งาน หากนำจิตที่มีคุณสมบัติดังกล่าวในขณะนั้นไปใช้งานพิจารณาธรรม จะเห็นแจ้งในธรรมที่พิจารณานั้น ซึ่งการพิจารณาธรรมโดยวิธีนี้ ท่านพุทธทาสภิกขุให้ความเห็นว่า เป็นการวิปัสสนาด้วยวิธีธรรมชาติ

^{๓๔} สัมภาษณ์, พระครูมงคลวรวัฒน์ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗

บทที่ ๕

สรุปผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม กรณีศึกษาเครือข่ายสังฆพัฒนา แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑. เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนา แผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหวัดอำนาจเจริญ ๒. เพื่อศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของพระสงฆ์องค์การเครือข่ายสังฆพัฒนา แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ๓. เพื่อศึกษาอุปสรรคและผลสำเร็จ การพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนา แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง จังหวัดอำนาจเจริญ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก

๕.๑ สรุปผล

สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

โครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง มีที่มาจากโครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน เดิมใช้ชื่อว่า “โครงการหมู่บ้านในฝัน” เกิดจากปัญหาของชนบท อาทิเช่น ความไม่รู้ ความยากจน โรคภัยไข้เจ็บ ต่างก็ได้รับการสะสมต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน จนถึงวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ ได้มีปฐมพระบรมราชโองการในท่ามกลางพระราชพิธีบรมราชาภิเษกว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” พระปฐมบรมราชโองการที่ได้อัญเชิญมานี้ เป็นพระราชประสงค์ที่สำคัญยิ่ง อันแสดงถึงพระบรมราชปณิธานแห่งพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า ทรงปกครองให้ปวงชนชาวไทยให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขและจะทรงสร้างสรรค์แผ่นดินไทยให้สมบูรณ์พูนสุข ให้เป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองของปวงชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า เพื่อสร้างสรรค์แผ่นดินไทยให้เป็นแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง โดยมีการพัฒนาอย่างสมดุลทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้าน เศรษฐกิจ เป็นการถวายพระราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในนามมงคลสมัยที่ทรง เจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบ ใน พ.ศ. ๒๕๓๐

การพัฒนาด้านจิตใจ ใช้ศาสนาธรรม เป็นหลักเพื่อให้มีใจใฝ่พัฒนา เป็นผู้ที่มีศีลธรรม และวัฒนธรรมอันดีงาม มีระเบียบวินัยไม่ตกเป็นทาสของอบายมุข มีความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

การพัฒนาด้านสังคม ใช้หลักการพึ่งตนเอง ช่วยเหลือและร่วมมือกัน เพื่อให้มีอาชีพที่สุจริต มีรายได้ตามสมควรและความเหมาะสม มีความขยันหมั่นเพียร มีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย รู้จักประหยัด และอดออม

๒. บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

การพัฒนาตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทองต้องประกอบไปด้วยหลักของการพัฒนาคน ๔ ประการ โดยมีพระสงฆ์ได้มีบทบาทสำคัญในการสร้างแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

การพัฒนาด้านจิตใจและปัญหาการพัฒนาจิตใจ

การพัฒนาจิตใจยังเป็นเรื่องทวนกระแสกิเลสและความต้องการของคน เพราะจิตใจของคนห่อหุ้มด้วยกิเลส ความโกรธ ความหลง ติดในการเสพสุขจากรูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส คนส่วนมากมักจะชอบทำอะไรตามใจตัว และมักจะทำตามอำนาจของกิเลส ไม่ค่อยข่มใจ และฝึกใจสนใจ แต่ในการบำรุงบำเรอร่างกาย คิดว่ามีเงินอย่างเดียวก็หาความสุขได้ ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญด้วยเครือข่ายสังฆพัฒนา เพื่อสั่งสอนประชาชนตามโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ต้องให้เกิดผล ๕ ประการคือ ๑. ความคิดที่ดี ๒. มีจิตใจใฝ่พัฒนา ๓. ยึดหลักศาสนาเป็นหลัก ๔. รักษาวัฒนธรรมอันดีงาม ๕. ปฏิบัติตามคุณธรรม ๔ ประการ โดยแบ่งขั้นตอนในการพัฒนาทางด้านจิตใจ เช่น

การทำวัตรสวดมนต์ข้ามคืน ก็เป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจของชุมชน เพื่อเป็นการอบรมจิตใจของประชาชนให้สงบและเข้มแข็งและโดยมากจะมีกิจกรรมในวันพระหรือวันสำคัญในวันนักขัตฤกษ์ต่างๆหรือบางแห่งก็อาจเป็นวันเสาร์อาทิตย์

รวมถึงการพัฒนาทางสังคมสงเคราะห์ คือการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมคิดร่วมกระทำกิจกรรมร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมรับผิดชอบและร่วมกันรักษาผลประโยชน์ของชาติมีระเบียบวินัยเคารพกฎเกณฑ์ของสังคมรู้จักหน้าที่และบทบาทของตนเองโดยมีแผนงานด้านสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีโครงการภายใต้แผนซึ่งประกอบด้วย โครงการรักษาและฟื้นฟูสุขภาพจิตผู้ติดยาเสพติด (ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและศูนย์แสงธรรมนำทางชีวิต)

(๑) การเผยแผ่ความรู้ในการใช้ยาจำพวกยาปฏิชีวนะ ยาสมุนไพร กิจกรรมดังกล่าวพระสังฆพัฒนาส่วนมากมักจะมีความรู้ในเรื่องสมุนไพรเป็นอย่างดี ในเบื้องต้นจะต้องประสานงานกับหน่วยงานสาธารณสุขในชุมชนก่อน เช่น สถานีอนามัย โรงพยาบาลที่ใกล้ชุมชน เพื่อขอเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาอบรมให้ความรู้แก่ประชาชน เช่น ทางวัดเทพมงคลได้ยกห้องสมุดรัตนประทีปให้เป็นศูนย์กลางการอบรมและทำการรักษาพยาบาลโดยที่ทางโรงพยาบาลได้รับความเมตตาจากพระอาจารย์หลวงพ่อพระครูมงคลวรวัฒน์เจ้าอาวาสวัดเทพมงคลได้ยกห้องประชุมให้เป็นห้องพยาบาลแห่งการเรียนรู้และทำการรักษาพยาบาลประจำวัดเทพมงคล

(๒) บทบาทส่งเสริมการใช้ยาสมุนไพรรักษาโรค การใช้สมุนไพรรักษาโรคจึงเป็นการช่วยลดค่าใช้จ่ายในการรักษาโรคภายในครอบครัว ในชุมชน ได้ส่วนหนึ่งพระสงฆ์กลุ่มสังฆพัฒนา จังหวัดอำนาจเจริญจึงพยายามที่จะส่งเสริมสนับสนุนใช้ยาสมุนไพรแทนยาสามัญ เพราะสามารถหาได้ และทำการผลิตเองได้ในชุมชน

(๓) การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับสารเสพติดต่างๆ โรคติดต่อ โรคเอดส์ อันสืบเนื่องมาจากแนวคิดในทางพระพุทธศาสนาที่ว่า สิ่งเสพติดต่างๆเป็นอบายมุข คือช่องทางที่จะนำไปสู่ทางเสื่อมเช่นเดียวกับการติดสุรา พระสงฆ์กลุ่มพระสังฆพัฒนาเองก็ได้ตระหนักถึงข้อนี้เป็นอย่างดีถึงผลเสียของสิ่งเสพติดประเภทต่างๆ ท่านจึงพยายามให้ความรู้ถึง ทุกข์โทษอันจะพึงเกิดขึ้นจากสิ่งเสพติด ทั้งโดยการเทศนาบ้าง การเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนบ้าง การจัดการอบรมให้เยาวชนและประชาชนบ้าง จัดกิจกรรมเยาวชนอาสาป้องกันยาเสพติดบ้าง เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้ตระหนัก และรับรู้ถึงทุกข์โทษของสิ่งเสพติด

(๔) บทบาทการรักษาและฟื้นฟูผู้ติดสารเสพติดนอกจากพระสังฆพัฒนาจะทำงานในลักษณะป้องกันแล้ว สำหรับผู้มีภาวะติดสิ่งเสพติด พระสังฆพัฒนาก็ให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยที่ติดสิ่งเสพติดเหล่านี้ ซึ่งถ้าท่านมีความสามารถท่านก็จะเป็นผู้ดำเนินการเองแล้ววิธีการรักษาก็จะเป็นการรักษาไปพร้อมกับรักษาสภาพจิตใจ ซึ่งมีท่านพระอาจารย์หลวงพ่อ ถวิล สุญญธาตุกับท่านพระมหา ฌรงค์ คมภิโร เป็นผู้ทำการบำบัดรักษาอยู่ที่วัดลาดคำ อำเภอเมืองอำนาจเจริญ ตำบลบุง จังหวัดอำนาจเจริญ และอยู่ที่วัดบ้านเป้า ที่จังหวัดอุบลราชธานี

(๕) การรักษาและฟื้นฟูผู้ติดเอดส์ นับตั้งแต่การแพร่เข้ามาของโรค เอดส์เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๒๖ โรคเอดส์นับว่าสร้างปัญหาด้านสาธารณสุข สุขภาพเป็นอย่างมาก ส่งผลกระทบต่อสุขภาพผู้ติดเชื้อและผู้ที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดโดยเฉพาะอย่างยิ่งปฏิภพที่มีต่อผู้ติดเชื้อในระยะแรกของการแพร่ระบาด ซึ่งจะได้รับ ความรังเกียจจากบุคคลรอบข้างด้วยต่างก็กลัวว่าจะพลาดติดเชื้อเอดส์ไปด้วยกระทั้งหลายคนไม่ยอมรับประทานอาหารร่วมกับผู้ป่วยที่ติดเชื้อ เอดส์ การใช้ห้องน้ำตลอดถึงการแสดงความรังเกียจด้วยอาการต่างๆอันเป็นการซ้ำเติมผู้ติดเชื้อให้มีความทุกข์มากยิ่งขึ้นพระสังฆพัฒนาตระหนักถึงความทุกข์ยากลำบากของผู้ติดเชื้อและด้วยความมีเมตตา กรุณา ต่อเพื่อนมนุษย์เป็นทุนเดิมหลายรูปจึงหันมาให้การช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์

บทบาทช่วยเหลือฟื้นฟูแก่ผู้ต้องขังก่อนพ้นโทษ พระสงฆ์ที่วัดเทพมงคลได้มีการจัดกิจกรรมให้ชุมชนใกล้เคียงเพื่อช่วยกันลดปัญหาเสพติดดังกล่าวข้างต้นเป็นตัวอย่างของกิจกรรมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ซึ่งมีพระสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองกระทำอยู่ อันแสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชนเป็นอันมากซึ่งกิจกรรมต่างๆเหล่านี้อันสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับพระสงฆ์และชุมชนได้เป็นอย่างดี

บทบาทของพระสงฆ์ด้วยการส่งเสริมกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ สัจจะ คือการเป็นคนจริง เมื่อตั้งใจจะออมเงิน ก็จริงต่อเป้าหมายนั้นไม่ทอดย้อต่อเป้าหมายนั้น อุปสรรคที่ส่งผลต่อการออมได้แก่ กิเลส จากวัตถุนิยม อยากมี อยากได้ ทั้งอุปสรรคภายในคือใจของเราเอง หรืออุปสรรคภายนอก เงื่อนไข สิ่งแวดล้อม ผู้คนรอบตัว

พระสงฆ์กับบทบาทการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ก็โดยการส่งเสริมให้ประชาชนพึ่งพาตนเองได้ มีการรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการประกอบอาชีพโดยสุจริตและแสวงหาปัจจัยในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมรู้จักประหยัดและอดออมโดยการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ รู้จักใช้วิทยาการสมัยใหม่ที่เหมาะสมกับสภาพของตนเอง อุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง มีเป้าหมายในการพัฒนาคนพัฒนาหมู่บ้านชุมชนเพื่อสร้างสรรค์แผ่นดินไทยให้เป็นแผ่นดินทองแผ่นดินธรรมเพื่อน้อมเกล้าถวายเป็นพระราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลที่ ๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

บทบาทพระสงฆ์ในด้านการศึกษาของไทย พระครูมงคลวรวัฒน์ ที่ศูนย์ที่วัดเทพมงคล อำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี ที่เป็นแกนนำ พระสงฆ์กลุ่มวิทยากรแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองที่ต้องทำมาหากิน และไม่มีเวลาดูแล นอกจากนี้เพื่ออบรมสั่งสอนเด็กเล็กให้มีความรู้ และมีคุณธรรม จริยธรรม และเตรียมความพร้อมให้เด็ก ๆ ก่อนจะไปเรียนในระดับประถมศึกษาต่อไป และให้เด็กได้รับการพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เต็มที่เป็นคนดีของสังคม

บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมด้านจริยธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายธรรมและวินัยได้กำหนดให้ชีวิตของพระสงฆ์ เกี่ยวเนื่องผูกพันกับสังคมโดยพื้นฐาน รูปแบบความสัมพันธ์ภายในของสังคมสงฆ์แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือความสัมพันธ์ภายในสังคมสงฆ์ระหว่างพระสงฆ์ด้วยกันเองและความสัมพันธ์ ภายในสังคมส่วนรวม ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน

นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีบทบาทด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผล นำหลักธรรมคำสอนไปประพฤติปฏิบัติให้เป็นวิถีชีวิต (ปฏิบัติ) จนบังเกิดผลเป็นชาวพุทธที่แท้ ประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นกัลยาณชนและอริยบุคคลในที่สุด (ปฏิเวธ)

พระสงฆ์ยังมีบทบาทด้านการปกครอง ในส่วนของบทบาทด้านนี้โดยมองจากการปกครองภายในของพระสงฆ์เอง เป็นการ ปกครองในเชิงของธรรมาภิบาล คือดูแลกันโดยธรรมปกครองกันแบบพ่อปกครองลูก อาจารย์ ปกครองศิษย์ดังปรากฏตัวอย่างที่เป็นต้นแบบให้เห็นชัดเจนคือ หน้าที่ของสังฆวิहारิกที่จะฟัง ปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์ และ หน้าที่ของพระอุปัชฌาย์จะฟังปฏิบัติต่อสังฆวิहारิก ตรัสสั่งให้พระ อุปัชฌาย์และสังฆวิहारิก ตั้งจิตสนทนสนมในกันและกันให้พระอุปัชฌาย์

สำคัญสัทธวิหการิกฉนบุตร ให้สัทธวิหการิกนบถือพระอุปฌายฉนบิดา เมื่อเป็นเช่นนี้ต่างจะมีความเคารพเชื่อฟังกันและกัน ย่อมถึงซึ่งความเจริญงอกงามในธรรม

๓. อุปสรรคและความสำเร็จของการพัฒนาสังคมตามหลักการแนวพุทธของพระสงฆ์ กรณีเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

อุปสรรคของการเผยแผ่ศาสนา ขององค์การเครือข่ายสังฆพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ที่จังหวัดอำนาจเจริญ ปัญหาใหญ่ที่พบได้แก่ การขาดแคลน พระสงฆ์ที่ขาดความเข้าใจหลักธรรม และเป็นพระสงฆ์ที่บวชนานและมีความรู้ เพราะปัจจุบันจะเป็นการบวชตามประเพณี บวชแล้วก็สึก นอกจากนี้ก็ขาดแคลนงบประมาณ ขาดการสนับสนุนจากเจ้าคณะ ขาดแคลนอุปกรณ์การเผยแผ่ และการบริหารจัดการ การทำงานอย่างเป็นระบบ บางครั้ง ญาติโยมก็ไม่เข้าใจในการที่พระสงฆ์เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในที่ต่าง ๆ

นอกจากนี้พระสงฆ์ปัจจุบันเน้นรูปแบบการเทศน์หรือการบรรยายภาคทฤษฎีเป็นหลัก แต่ไม่มีภาคปฏิบัติหรือจัดกิจกรรมต่อเนื่องที่เป็นรูปธรรม ทำให้การเผยแผ่ธรรมะไม่เข้าถึงจิตใจ ญาติโยมอย่างแท้จริง ด้านวิธีการ หรือกลวิธีในการเผยแผ่ ไม่มีการกำหนดหัวข้อธรรมะที่เหมาะสมกับผู้ฟัง หรือไม่มีการศึกษาหัวข้อธรรมะอย่างถ่องแท้ ประการสำคัญคือไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการที่พระสงฆ์จะเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบางหน่วยงาน รวมถึงขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐ พระสงฆ์ไม่ได้มีการฝึกการผลิตและการใช้โซเชียลมีเดียมาก่อน รวมทั้งสื่อต่าง ๆ ส่วนใหญ่มุ่งใช้แต่สื่อบุคคลเป็นหลัก ทำให้การเผยแผ่ธรรมะกระทำได้ในขอบเขตจำกัด และยุคปัจจุบันมีสถานีวิทยุชุมชนเกิดขึ้น มีวัดหลายวัดในจังหวัดอำนาจเจริญต่างก็ใช้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้สื่อคือวิทยุชุมชนเป็นช่องทางในการเผยแผ่ แต่วิทยุชุมชนมีข้อจำกัดคือไม่สามารถสื่อสารไปในที่ไกลได้ เพราะมีข้อจำกัดด้านคลื่น ดังนั้นจึงจำกัดอยู่ในกลุ่มที่ไม่มากนักโดยเฉพาะในกลุ่มที่คลื่นวิทยุชุมชนส่งไปถึงเท่านั้น

สำหรับปัญหากลุ่มสังฆจะออมทรัพย์วัดเทพสถิตบางกลุ่ม สาเหตุที่ประสบความล้มเหลวกรรมการและสมาชิก ในทัศนะของกรรมการกลุ่มและสมาชิกกลุ่มจุดอ่อนที่สำคัญที่สุดของกลุ่ม ในระยะที่ผ่านมา คือ การขาดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และการหย่อนในคุณธรรมของกรรมการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบ นอกจากนี้บางกลุ่มยังอาศัยความร่วมมือระบบเครือข่ายเมื่อกรรมการบางคนก็จะชักชวนญาติพี่น้องลาออกจากกลุ่มด้วย

อุปสรรคด้านการศึกษาพัฒนาศูนยเด็กเล็กได้ตั้งนี้ครูพี่เลี้ยงประจำศูนยพัฒนาเด็กเล็กบางคนยังไม่ทราบบทบาทหน้าที่ของตนในการมีส่วนร่วมพัฒนาศูนยเด็กเล็ก นอกจากนี้ยังขาดแคลนงบประมาณ นอกจากนี้ผู้ปกครองที่เข้าร่วมประชุมที่ศูนยพัฒนาเด็กเล็กบางคนไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น รวมถึงปัญหาวัสดุอุปกรณ์ ที่เป็นปัญหาด้านสุขภาพอนามัย

ปัญหาศูนย์บำบัดยาเสพติดที่วัดเทพมงคล การรักษาผู้ติดยาเสพติด ด้วยการบำบัด วัดเทพมงคลไม่เหมาะ อยู่ใกล้ชุมชนเกินไป มีที่พักให้สำหรับผู้บำบัด แต่ผู้บำบัดแอบออกไปเที่ยวในเมืองเพราะวัดตั้งอยู่ใจกลางชุมชน

สวนป่าบางพาราในวัด ปัญหาได้มีปัญหาคาดคนดูแลสวนบางพาราของวัด พระ เณร ก็ไม่ค่อยว่างมีกิจนิมนต์ ซึ่งวัดได้มีการปลูกยางพารามาประมาณ ๖ ปีแต่ทางวัด ไม่มีคนดูแลรักษาต้น ยางให้เจริญเติบโตแข็งแรงเต็มที่

ความสำเร็จด้านสังคมสงเคราะห์

การจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ การบริหารจัดการกลุ่ม ต้องเสริมสร้างความรู้ความ เข้าใจให้กับกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ โดยที่บุคคลที่เป็น เช่น กรรมการ และประธานกลุ่ม ต้องมีภาวะผู้นำ มีวิสัยทัศน์ เป็นที่รัก และศรัทธา เชื่อถือของสมาชิกภายในกลุ่ม และเป็นที่ไว้วางใจของ ฝ่ายต่างๆใน หมู่บ้าน นอกจากนี้ยังใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร หลักความเป็นธรรมและหลักการ ประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในทุกขั้นตอน

ความสำเร็จด้านการจัดการศึกษาศูนย์เด็กเล็กวัดเทพมงคลเกิดจากความเอาใจใส่ ของพระครูพระครูมงคลารวิวัฒน์ โดยการคัดเลือก ครูพี่เลี้ยงมีความรู้ความสามารถในวิชาชีพสาขา การศึกษาปฐมวัย ในการให้ความรู้แก่เด็กปฐมวัย มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ ด้านการศึกษา มีการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก บุคลากรในศูนย์ทุกคน มีความรู้ ความสามารถในการทำงาน และพระอาจารย์ยังเพิ่มประสิทธิภาพครูพี่เลี้ยง โดยจัดให้มีการอบรมอยู่ บ่อย ๆ ส่งเสริมการพัฒนาทางการศึกษาและสื่อการเรียนการสอนมีสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม กับวัยของเด็กอย่างเพียงพอ มีการจัดหาวัสดุสำนักงานของศูนย์เด็กให้เพียงพอ

ความสำเร็จด้านการเผยแผ่ศาสนานั้น พระสงฆ์ที่เผยแผ่ธรรมได้ใช้แนวทางการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้า ได้แก่ แนวคำสอน ๑. สันติสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือให้ ไปเห็นกับตา ๒. สมาทปนา ชักจูงใจให้เห็นจริงด้วย ขวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ ตาม ๓. สมุตเตชนา รั้งใจให้แก่วกกล้าบังเกิดกำลังใจปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขันมั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จ ได้ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก ๔. สัมปหังสนา ซโลมใจให้เข้มแข็ง ไร่เรียง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ มองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการปฏิบัติ นอกจากนี้ความสำเร็จในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาได้ใช้แนวทางของพระพุทธเจ้า

ความสำเร็จในกิจกรรมลดการติดยาเสพติดในชุมชน วัดเทพมงคลเป็นที่ตั้งของบ้าน กิ่งวิถี ซึ่งบ้านกิ่งวิถียหมายถึง สถานที่สำหรับนักโทษซึ่งไม่ใช่เรือนจำหรือทัณฑสถานแต่อยู่ระหว่าง ชุมชนเรือนจำหรือชุมชนที่มีเสรีภาพคล้ายกับหอพัก เพื่อให้นักโทษที่ได้รับการพักโทษหรือลดวัน ต้องโทษได้พักระหว่างการเรียนหนังสือ หรือทำงานทำ หรือผู้ที่ยังไม่พร้อมที่จะกลับไปอยู่ร่วมกับ ชุมชนเดิมของตนเองและครอบครัว โดยมีสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดและหน่วยงานภาครัฐที่

เกี่ยวข้องเป็นเจ้าภาพร่วมกับภาคเอกชนทั้งนี้เพื่อเป็นการให้โอกาสกับผู้เคยต้องโทษได้มีที่ยืนในสังคม เป็นการเตรียมคนดีให้กลับไปสู่สังคมที่ดีอีกครั้งหนึ่ง

ความสำเร็จการปลูกสวนป่ายางพาราในพื้นที่ป่าช้าจีนเดิม น่าจะเป็นสถานปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ จึงได้มีแนวคิดปลูกต้นไม้สร้างควมร่มรื่นจึงได้ปลูกยางพารา เพราะสามารถสร้างรายได้ให้กับทางวัดเพื่อช่วยเหลือค่าน้ำ ค่าไฟฟ้าภายในวัด และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อาตมาเน้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจการด้านป่าไม้เพื่อประโยชน์ของชาวบ้านบริเวณวัดและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนพื้นที่

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

๑. ควรจะกระตุ้นให้หน่วยงานที่รับผิดชอบสนับสนุนงบประมาณเช่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
๒. ควรรณรงค์ให้พระสงฆ์ดำเนินการเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจังด้วยการสร้างจิตสำนึกให้พระสงฆ์ มีความรับผิดชอบ
๓. ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

๑. ควรนำผลการศึกษานี้ไปวางแผนปรับปรุงการวางแผนพัฒนาสังคมเครือข่าย สังคมพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง
๒. ควรนำข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษามาปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่เป็นปัญหาเช่น การเป็นสถานบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ควรจะยกเลิกใช้วัดเป็นศูนย์

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาเชิงปริมาณผสมคุณภาพของเครือข่ายสังคมพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง
๒. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบเครือข่ายสังคมพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองระหว่างภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

กมล สมวิเชียร. วัฒนธรรมการเมืองกับการพัฒนาการเมือง, ในวรรณไวทยาการ : รัฐศาสตร์

กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕.

กระทรวงมหาดไทย ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจชุมชน

กรุงเทพมหานคร : กระทรวงมหาดไทย, พ.ศ. ๒๕๔๑.

คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจสังคม

แห่งชาติ. ประมวลคำในพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๙๓-๒๕๔๙. ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

ถาวร ชะนัภัย, นาวาตรี และคณะ. อุดมการณ์สร้างสรรค์แผ่นดินไทยให้เป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดิน

ทอง. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมประสานงานการเผยแผ่อุดมการณ์แผ่นดินธรรม

แผ่นดินทอง, พ.ศ.๒๕๓๐.

บ้านกึ่งวิถี วัดเทพมงคล. ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อคืนคนดีสู่สังคม, (Halfway House.)

อำนาจเจริญ พ.ศ. ๒๕๔๘

ประเวศ วะสี. เศรษฐกิจพอเพียงและประสงค์. กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๒.

ปราชญา กล้าผจญ. พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคาแหง,

๒๕๔๐

หนังสืออนุสรณ์การก่อตั้งครบรอบ ๑๕ ปี องค์การณพระผู้นำพัฒนาตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรม

แผ่นดินทอง จังหวัดอุบลราชธานี-อำนาจเจริญ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๔๖ วัดเทพมงคล,

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), - ดร. ระวี ภาวิไล, พุทธบริษัทกับพระธรรมวินัย,

(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญา, ๒๕๓๒

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พุทธวิธีในการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๖ .กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย

จำกัด, ๒๕๔๖.

_____ . นิติศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.

_____ . เมืองไทยจะวิกฤติถ้าคนไทยมีศรัทธาวิปริต. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗.
พระราชวรมนี. แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย. ในการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๙.

_____ . คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่. กรุงเทพมหานคร :

คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๒๙

สมคิด โชติกวนิชย์. “การดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ,” ศิลปากร ปีที่ ๓๙ ฉบับที่ ๑
๒๕๓๙.

สมบูรณ์ สุขสำราญ. พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๒๗.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺโณ). การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คู่มือพระสังฆาธิการว่า

ด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. วินัยมุข เล่ม ๒ (หลักสูตรนักธรรมชั้นโท).

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สมพร เทพสิทธิ์า. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา อย่างมีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผล.

กรุงเทพมหานคร : สภาอุรวุฑฒิสมาคมแห่งชาติ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๖

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติฉบับที่สิบเอ็ด. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๕๔.

_____ . การสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๕๖.

วินัย เก่งสุวรรณ, พระ. ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับงานสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษาใน

โรงเรียนพระปริยธรรมแผนกสามัญศึกษา: ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มโรงเรียนกลุ่มที่ ๑๐.

วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

วราคม ทีสุกะ, สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔

องค์การพระผู้นำพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง. จังหวัดอุบลราชธานี-อำนาจเจริญ, โครงการจัด

สวัสดิการชุมชนเร่งด่วนเพื่อผู้ยากลำบาก จังหวัดอุบลราชธานี-อำนาจเจริญ, ๒๕๔๒.

เสาวลักษณ์ ขำนิล. บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในหมู่บ้านวังไผ่และหมู่บ้านอู่ตะเภา

จังหวัดชัยนาท. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๙.

อภิชัย พันธเสน. สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพมหานคร :

สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย, ๒๕๔๙.

ภาษาอังกฤษ

Jonathan H. Turner, *The Structure of Sociological theory*, (California : wadsworth Publishing company, 1991

๒. วิทยานิพนธ์

จรินทร์ ยิ่งสังข์. **บทบาทของพระสงฆ์ในการเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยใช้พื้นที่ในการวิจัยชุมชน**

เมืองเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑.

ทวี สุทธารมณณ์ลักษณะ. **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชน**

ประจำตำบลในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๖.

ภัทรพร สิริกาญจน์. **หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน**

สุวณโณ ในการพัฒนาชุมชน. สถาบันไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

พระมหานิमित สีขรวณโณ (ทรัพย์ปัญญาเมธี). **ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเผยแผ่**

พระพุทธศาสนาของพระศรีศิลป์สุนทรวาที (ศิลป์ ลิกขลโก) การศึกษาชีวิตและผลงาน
ของพระราชพุทธิญาณ (กุศล คนธวโร). วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิต

วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาไพสิทธ์ สัตยาวุธ. **บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท กรณีศึกษาพระเทพสิมาภรณ์กับ**

การพัฒนาชนบทในจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.

พระมหาสนธิ์ สุนติกโร (เกษมญาติ). **การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่**

พระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาสุภา อุฑโท. **บทบาทพระสงฆ์ในทศวรรษหน้า (๒๕๔๑ - ๒๕๖๐).** วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชน

มหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

พระมหานันต์ ดอนนอก. **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชน**

ประจำตำบลในจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

สัมภาษณ์

กิมเตี้ยว แก้วหลอด คนชรา (๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

เจริญ รัตนโสภา อายุ ๕๐ ปี กรรมการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ (๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

บุญน้อม รักชาติ ครูใหญ่ (๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗)

พระครูมงคลวารวัณน์ (๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗)

พระมนูญ โชติญาโณ วัดดอนหวาย ตำบลบึง (๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

พระครูมหาสุกิจธรรม (เจ้าอาวาส) วัดนาหว้า ตำบลโนนโพธิ์ อำเภอเมืองอำนาจเจริญ (๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

พระมนูญ โชติญาโณ วัดดอนหวาย ตำบลบึง อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ (๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

พระครูกิตติศักดิ์ กิตติภัทร เจ้าอาวาสวัดป่าลาดคำ (๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

พระครูสิริสีลวัตร (พระมหาประสงค์ สุจิตโต) วัดอำนาจ บ้านอำนาจ ตำบลอำนาจ อำเภอเมืองอำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ (๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

พระครูพิทักษ์พัฒนคุณ (หลวงปู่ดอน) เจ้าคณะอำเภอเมืองอำนาจเจริญ วัดอำนาจเจริญ ตำบลบึงอำเภอเมืองอำนาจเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ (๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

พระสมชาย เตชวณโณ วัดถ้ำพระสีหวนาราม ตำบลบึง อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ (๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

นงคราญ นาค ผู้ปกครองเด็ก (๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗)

ปิยะพร นนทคุณ ครูพี่เลี้ยง (๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗)

เปลี่ยน บุญवास อายุ ๖๖ ปี กรรมการกลุ่ม ออมทรัพย์ (๖ ธันวาคม ๒๕๕๖)

สง่าศรี พึ่งพบ ผู้ปกครองเด็กนักเรียน (๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗)

เสถียร ถนอมชาติ อายุ ๘๑ ปี (๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๗)

สุมนธา พลศรี อายุ ๕๒ ปี เกษตรกร (๖ ธันวาคม ๒๕๕๖)

ครูวรรณ พงษ์ประเสริฐ (๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

ผ่องศรี สนอ่วม อายุ ๕๐ ปี แม่บ้าน สมาชิก (๖ ธันวาคม ๒๕๕๖)

แดน สนอ่วม เลขากลุ่ม อายุ ๔๑ ปี (๖ ธันวาคม ๒๕๕๖)

บุญเริ่ม บุญกาส ประธานกลุ่ม สัจจะออมทรัพย์วัดเทพมงคล (๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๗)

บุญน้อม รักชาติ ครูพี่เลี้ยง (๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๗)

หลอย ผสมสา อายุ ๕๖ ปี กรรมการกลุ่ม ออมทรัพย์ (๗ ธันวาคม ๒๕๕๖)

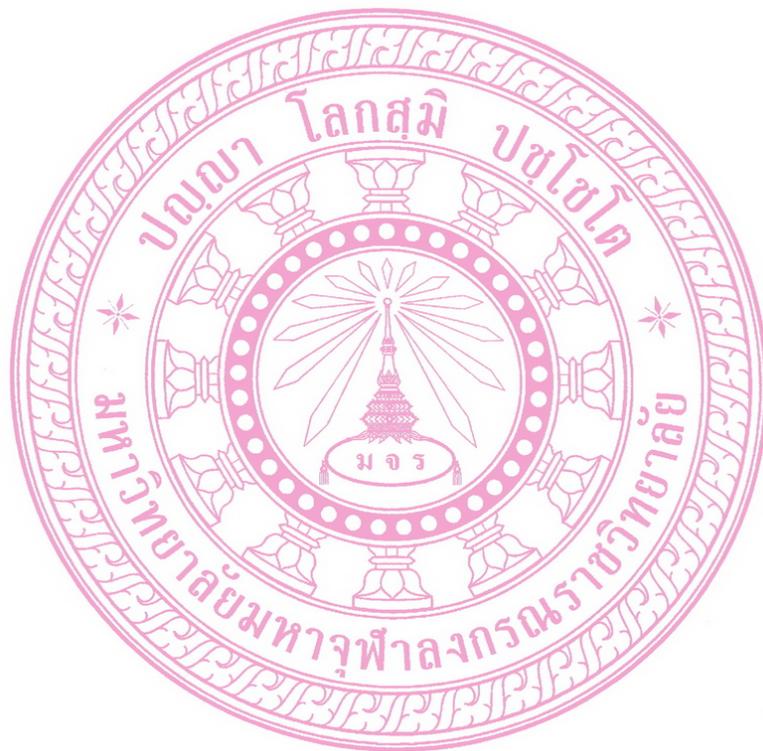
รำพวน บุญवास อายุ ๔๓ ปี เภรัญญิก กลุ่ม ออมทรัพย์ (๖ ธันวาคม ๒๕๕๖)

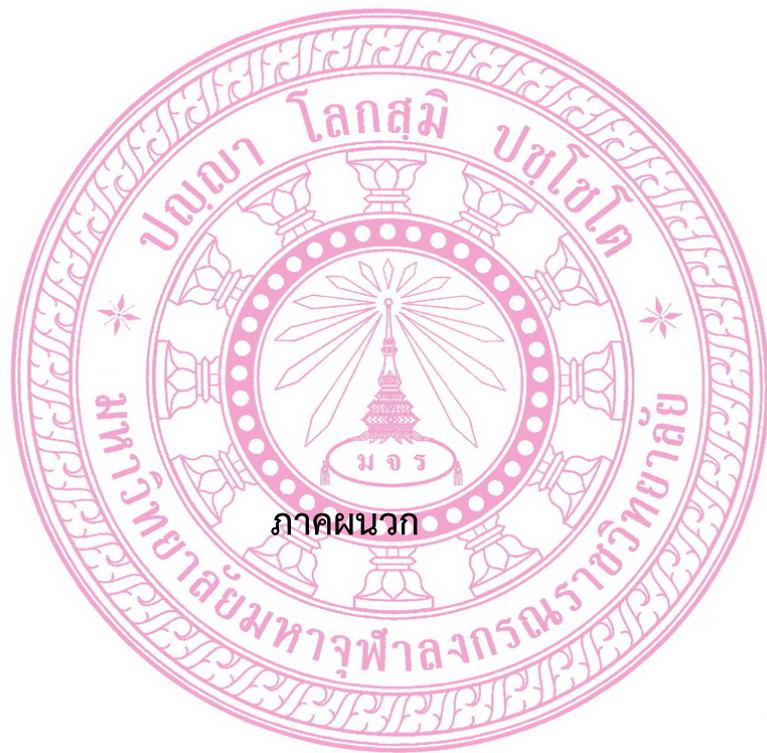
อรชร วอเพชร สมาชิก อายุ ๓๑ ปี (๖ ธันวาคม ๒๕๕๖)

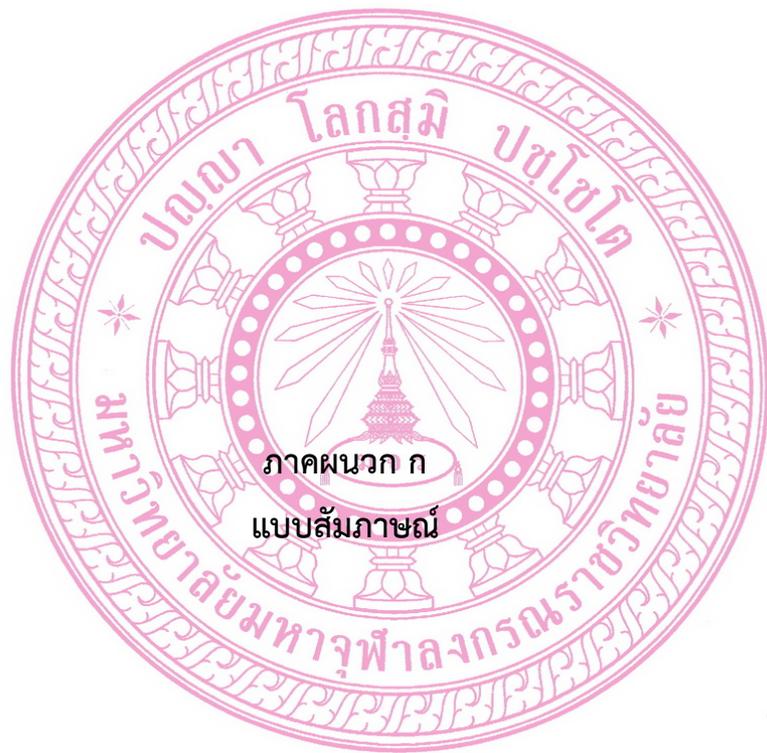
นงลักษณ์ นาคร ครุพีเลี้ยง (๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๗)

เสาวลักษณ์ บุญवास อายุ ๔๑ ปี แม่บ้าน สมาชิก (๖ ธันวาคม ๒๕๕๖)

หลอย ผสมสา สมาชิก, อายุ ๕๓ ปี (๖ ธันวาคม ๒๕๕๖)

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์

คำถามที่เป็นทางการ

๑. บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาการศึกษาของศูนย์เด็กเล็กเป็นอย่างไร
๒. นโยบายของศูนย์เด็กเล็กเป็นอย่างไร
๓. ความรู้สึกของผู้ปกครอง
๔. ความสำเร็จของศูนย์พัฒนาเด็ก
๕. ความล้มเหลวของศูนย์พัฒนาเด็ก
๖. อุปสรรคของศูนย์พัฒนาเด็ก
๗. แนวทางการพัฒนาศูนย์เด็ก
๘. การสงเคราะห์ของเครือข่ายพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดิน ทำอะไรบ้าง
๙. กิจกรรมของศูนย์มีอะไรบ้าง
๑๐. ความสำเร็จของศูนย์ในการเป็นที่พึ่งพิงของคนไร้ญาติ ผู้มาปฏิบัติธรรม
๑๑. ความล้มเหลวของศูนย์ในการเป็นที่พึ่งพิงของคนไร้ญาติ
๑๒. ชีวิตของผู้สงฆ์ที่อยู่ที่ศูนย์เป็นอย่างไร
๑๓. ความคิดในการตั้งกลุ่มสังฆะออมทรัพย์ มีแนวคิดอย่างไร
๑๔. ความสำเร็จของการตั้งกลุ่มสังฆะออมทรัพย์ให้เข้มแข็งทำอย่างไร
๑๕. ความล้มเหลวของการตั้งกลุ่มสังฆะออมทรัพย์
๑๖. ความสำเร็จของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๑๗. ความล้มเหลวของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๑๘. แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๑๙. ความสำเร็จของการบำบัดผู้ติดยาเสพติด
๒๐. ความล้มเหลวของการเป็นศูนย์บำบัดผู้ติดยาเสพติด

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระธงชัย อุปกุตโต ฉายา ถนอมชาติ นามสกุล
- เกิด : วันอาทิตย์ ที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๑
- สถานที่เกิด : บ้านเลขที่ ๑ หมู่ที่ ๔ บ้านโพหนอง ตำบลโพหนอง อำเภอนานาจเจริญ (เก่า) จังหวัดอุบลราชธานี
- การศึกษา : ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๗ ที่โรงเรียนบ้านโพหนอง ตำบลโพหนอง อำเภอนานาจเจริญ (เก่า) จังหวัดอุบลราชธานี
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ ที่โรงเรียนส่งเสริมวิทยา อำเภอมืองนครพนม จังหวัดนครพนม
ชั้นมัธยมปลาย ที่โรงเรียนอำนาจอเจริญ อำเภอนานาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี (ปัจจุบันเป็นจังหวัดอำนาจอเจริญ) พุทธศาสตร์บัณฑิต, นักรธรรมชั้นเอก ปี พ.ศ. ๒๕๕๔
- ประสบการณ์ทำงาน : เป็นลูกจ้างรัฐบาลและประกอบอาชีพส่วนตัว
- อุปสมบท : เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๓
- สังกัด : วัดเทพมงคล ตำบลบุง อำเภอมืองอำนาจอเจริญ จังหวัดอำนาจอเจริญ
- หน้าที่ : เป็นรองเจ้าอาวาสวัดโพหนอง ตำบลโพหนอง อำเภอสว่างคนคม จังหวัดอำนาจอเจริญ ทำหน้าที่ เจ้าหน้าที่ฝ่ายเทคนิค สถานีวิทยุพระ พุทธศาสนา ประจำจังหวัดอำนาจอเจริญที่วัดเทพมงคล ตำบลบุง อำเภอมืองอำนาจอเจริญ จังหวัดอำนาจอเจริญ
- ปีเข้าศึกษา : พ.ศ. ๒๕๕๕
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : กำลังศึกษา พุทธศาสตรมหาบัณฑิต ที่ มจร. อุบลราชธานี
- ที่อยู่ปัจจุบัน : ๖๐ วัดเทพมงคล ตำบลบุง อำเภอมืองอำนาจอเจริญ จังหวัดอำนาจอเจริญ ๓๗๐๐๐